Erdélyi Toll

• IRODALMI ÉS MŰVELŐDÉSI FOLYÓIRAT •
• Megjelenik negyedévente Székelyudvarhelyen •
• X. évfolyam • 2018 • 3. (37.) szám •

T A R T A L O M

10 ÉVES AZ ERDÉLYI TOLL
Nagy Irén: Szavakba zárt világ 3
ÍRÓK A SZÜLŐFÖLDRŐL
P. Buzogány Árpád versei 4
Fülöp Kálmán verse 5
IRODALOMTÖRTÉNET
Csontos Márta: Irodalomértelmezés és világlátás
Reményik Sándor publicisztikájában 6
MŰHELY
Beke Sándor: Könyvterjesztés Erdélyben (III.)
Beszélgetések a XXI. század eleji erdélyi könyvterjesztésről… 18
ANYANYELVÜNK ÉPSÉGÉÉRT
Málnási Ferenc: Erdélyi anyanyelvoktatás —
irodalmunk tükrében XXXIV. … 51
MÚZSA ÉS LANT
Albert-Lőrincz Márton versei 55
Kozma László: Erdélyi szonettek III. 57
Brauch Magda prózája 60
Beke Sándor versei 64
Nagy Irén verse 65
Csontos Márta verse 66
Kiss Székely Zoltán verse 67
Ráduly János: Haikuk 67
Márton Károly versei 68
Szász András: Csiby Antal mennybejutása 69

Ács Julianna verse 70
Fülöp Kálmán versei 70
Demeter Attila versei 71
Márton Tímea verse 71
Ráduly János: Félperces történetek 72
MÚZSÁK AJÁNDÉKA
Fülöp Lajos: Műfordítások angol, német, francia, latin olasz, cseh és orosz költők verseiből 73
Beke Sándor: Mikor pihen a század. Műfordítások román költők verseiből 84
MARADANDÓ MŰVÉSZET
P. Buzogány Árpád: Orbán Judit agyagszobrai Kőrispatakon 129
KÖNYVEINK VILÁGA
Regéczy Szabina Perle: Barangolások székelyudvarhelyi könyvkiadók műhelyében III. (Erdélyi Gondolat Könyvkiadó, Székely Útkereső Kiadványok, Székelykapu Könyvkiadó, Erdélyi Pegazus Könyvkiadó) 131
KIADVÁNYAINK ELÉRHETŐSÉGEI A VILÁGHÁLÓN 158

Erdélyi Toll

• Alapította: Beke Sándor • Alapítási év: 2009 •
• Kiadja az Erdélyi Gondolat Lap- és Könyvkiadó •
• Főszerkesztő: **BEKE SÁNDOR** •
• Szerkesztők: **BRAUCH MAGDA, CSIRE GABRIELLA** •
• Olvasószerkesztő: **P. BUZOGÁNY ÁRPÁD** •
• Grafikai kivitelezés: **Beke Sándor-Olivér** • Gazdasági vezető: **Beke Klára** •
• Szerkesztőség: Székelyudvarhely, Tamási Áron utca 87. Tel./fax: 0266-212703 •
• Postacím: 535600 Odorheiu Secuiesc, c. p. 40, jud. Harghita, RO. •
• Honlap: www.erdelyigondolat.ro • E-mail: egondolat@yahoo.com; egk@freemail.hu •
• Fényszedés: Erdélyi Gondolat Lap- és Könyvkiadó • Nyomda: Erdélyi Gondolat •
• A folyóirat megrendelhető a szerkesztőség telefonszámán vagy e-mailen •
• Előfizetési díj: belföldieknek egy évre 60 lej, külföldieknek egy évre: 18 EUR •
• Folyóiratunk megvásárolható az erdélyi könyvesboltokban •
• A címlap illusztrációját Péter Katalin készítette • Borítóterv: Beke Sándor-Olivér •
• Revistă editată de Editura Erdélyi Gondolat din Odorheiu Secuiesc •
• ISSN 2066 — 8929 •

Nagy Irén

Szavakba zárt világ

A 10 éves Erdélyi Toll-nak

Mint tündérmesében a bátor királyfi,
ősi legendában rég letűnt idő,
zsongásban az erdő, imában a Minden:
lázadó, szerelmes, boldog, szenvedő;

hajnalban a reggel s benne a reménység,
szikrában a láng, nyers illatban a rét,
porszemben az út: kezdete-vége nincsen,
mivel szakadatlan legyűri végzetét;

mély csendben a béke, békében az otthon,
nyári esőben csöpp szentjánosbogár,
homály fedi, de mindenség fénye benne,
mint fonalban vászon, téglában a vár.

Régi s újabb Szépség bűvös menedéke:
színek, míves formák, akár a habok
alul kitekintő, szemet-lelket vonzó
formásra csiszolt, csillámló kavicsok.

Ünnep, kincs, varázslat,
megújul, mint a fény,
a szavakba zárt világ
az Erdélyi Toll hegyén.

P. Buzogány Árpád

Ősz a Sóvidéken

Az esti szél a fenyvesből lopózik,
ablakok alatt megáll, hallgatózik,
láncos kutyák ugatnak fel füttyére.
Vörös folt leveleken az ősz vére.

Reggelre majd minden csupa zúzmara,
hajnaltól próbál varjak énekkara,
fázós a fény is, látszik a lehelet,
vacogó hangok hirdetik a telet.

Pálpataka, októberben

Lovak vágtáznak álomszép
őszi erdő szélén, sörényük szelet
kavar és reszketnek az aszott
levelek. Sápadó délelőtt
sarat szárítgat, lepkék nyomát
nem őrzi már, nyár gazdagsága
tovatűnt, estefelére fázós juhok
melegítik egymást bő gyapjukkal.
Föld mélye régvolt, jókedvű
emberek csontjait rejti,
szavak visszhangját elnyelik völgyek,
az égen szapora felhők gyülekeznek.
Nyitva felejtett pajtaajtó ásít
az éjbe, tündérek szekereznek
a házak fölött, diót rugdosnak le
nagy fák hegyéből, éjfélre
hold leskelődik utánuk.
Vajon kinek suttognak a fák

kert végében, legelők szélén?
Ki kortyol a források vizéből?
És a hajnali szelek honnan jönnek?
Kémények füstjét csillagok vigyázzák,
nagy fák roppannak a csöndben,
mint elviselhetetlen teher alatt,
pedig csak gazdátlan álmok
szállnak le rájuk és törpék gyűjtenek
tövükről száraz mohát derekaljnak.
Ködtől csillogó hatalmas agancsokkal
szarvasok túrják fel a vastagodó avart,
felhagyott ösvények mellett
pókhálószálon meggyűl a harmat.

Fülöp Kálmán

Ide születtem

Minden ezüstben
csillog, s már
elvágyódni sincs
innen kedvem

a kert, a fák
szemembe nőtt
igazi otthonok

mert én ide születtem,
s itt suttognak szépet az esték —
engem ölelnek fák, füvek
virágok, s bár
a dombkaréjról
eltűntek a kilátók,
a magam szűkebb
és tágabb világát
görcsösen szorítom
reszkető kezemben.

Irodalomtörténet

Csontos Márta

Irodalomértelmezés és világlátás Reményik Sándor publicisztikájában

Reményik Sándor publicisztikai munkái, kortárs írók és költők műveiről írt értekezései, vitákban való intenzív részvétele és véleményalkotása teszi teljessé a róla készített alkotói képet. Pályája kezdetén egy vidéki lapban, a Dobsina és vidékében tette közzé írásait, melyek sajátos, lírai hangvételű prózák voltak. Ezeket az írásokat Áprily Lajos *Látomások*nak nevezte.

A publicisztikai munka értékeléséhez elengedhetetlenül szükséges emlékeztetni, milyen szerepük volt a két világháború között a folyóiratoknak és a könyvkiadásnak. 1919 és 1924 között 330 magyar lap jelent meg több-kevesebb rendszerességgel, s több mint 1000 kötet látott napvilágot. A műből az is kiderül, hogy a 330 lapból az 1919 előtti időszakban 87 került az olvasókhoz, az újonnan indított lapok száma 243 volt.[1]

1920-ban léptették életbe a sajtócenzúrát, s bár ezt 1922-ben megszüntették, az 1923-as alkotmány nem nyilatkozott a nemzetiségek önkormányzatáról és nyelvhasználatáról. A polgári jogok kisebbségekben való alkalmazása pedig helyi szinten sokszor ütközött ellenállásba. Az 1938-as alkotmány biztosította szabad

[1] GYÖRGY Lajos, *Az erdélyi magyarság szellemi élete,* Bp., Pallas, 1926. 8. Számos ös--szegző olvasható a lapkiadások alakulásáról ebben az időszakban. Sütő-Nagy László az *Erdélyi Szemle* történeti áttekintésében visszautal 1913-ra, amikor megjelent a *Szemle* kolozsvári egyetemi hallgatók és főiskolai hallgatók szervezésében. A Kovács Dezső és Kis Ernő szerkesztette *Erdélyi Lapok*, mely 1905 és 1911 között működött, felvette az *Erdélyi Szemle* címet. A megjelent írások nagyobb része a a háború alatt keletkezett, s ekkor kapcsolódott be a munkába a Budapesten már néhány vers megjelenésével ismertté vált Reményik Sándor. Bár a lap 1918 karácsonya és 1919 márciusa között nem jelent meg, az *Erdélyi Szemle* 1919 márciusától továbbfolytatta munkáját az *Erdélyi Közgazdaság* kollaborációjában. Bár a felelős szerkesztő Sütő-Nagy László maradt, Reményik már főmunkatársként szerepelt a lapban. Ekkor jelentek meg Áprily *Falusi elégiá*ja, továbbá Nyíró József és Makkai Sándor írásai. S. Nagy László ezt a korszakot az irodalomtörténet hőskorának nevezi. Ebben a bonyolult időszakban lett az *Erdélyi Szemle* a magyar szellemi élet fóruma, a művelődés megtartója. Vö. SÜTŐ-NAGY László, *Az erdélyi irodalom történetéből*, Irodalomtörténeti Közlemények, 1971. 4. sz. 505.

véleménynyilvánítást, azonban a bevezetésért nem sokat tettek, így nem véletlenül idézi a szerző a helyzet értelmezéséhez Reményik *Szól a censor* című versét.[2]

Szól a censor: Vető; megtiltom ezt.
E hasáb üres marad és fehér! —
S az üres lapon gyúlnak lángbetűk,
Betűk: mint a tűz, betűk: mint a vér.

Szól a censor: Vető; hatalmam nagy;
A semmiségbe vetlek vissza én! –
S a fehér lapról láthatatlan sorokban
Feltámad az elítélt költemény.

Szól a censor: Álom, megfojtalak,
Hogy lásd a napfényt: én megtiltom Néked.
S szól az Ige: én öröktől vagyok
S nem érintnek halálok, születések!

Szól a censor: Ez férfimunka volt,
Ma nem olvasta senki e lapot! —
S szól a fehér lap: tévedsz, jó uram.
Látatlanul mindenki olvasott![3]

A sajtómegjelenéseket és folyóiratokat tekintve bizonyos nagyvárosoknak, mint Arad, Brassó, Temesvár és Nagyvárad, kiemelt szerep jutott. A vezető szerepet később Kolozsvár vette át, itt alakult meg a magyar sajtó központja, itt éltek az erdélyi szellem jelentős alkotói.

Az *Erdélyi Szemle* mellett 1924-ben megalakult az Erdélyi Szépmíves Céh, 1928-ban első számával jelentkezett az *Erdélyi Helikon.* „Az irodalmi lapok köré tömörülő értelmiségiek Erdély történeti hagyományaiból merítették az államjogi határok fölé táguló egyesülés eszméjét, az irodalmasított és bölcseleti értekezésekkel tarkított transzszilvanizmust a pártpolitikaihoz hasonlóan a nemzeti egységgondolat hatotta át”.[4]

Reményik Sándor irodalomértelmezését, világlátását, küldetéstudatát, az erdélyi tájhoz való viszonyát bemutatják kritikái, recenziói és nem utolsó sorban a *Gondolatok a költészetről* című tanulmánya, melynek első közlése az Ellenzék 1923-as évfolyamában történt, önálló kötetben Aradon látott napvilágot a Vasárnap

[2] Vö. FLEISZ János, *Az erdélyi magyar sajtó története 1890–1940,* Pannónia Könyvek, Pécs, 2005. 81-83.

[3] REMÉNYIK Sándor, *Összes versei, i. m.* I. 105-106.

[4] K. LENGYEL Zsolt, *A kompromisszum keresése,* Pro-Print, Csíkszereda, 2007. 248.

Irodalmi és Nyomdai Műintézet gondozásában 1926-ban. Reményik publicisztikai munkáit *Kézszorítás, Írók, művek, viták 1919–1941* címmel, Dávid Gyula bevezető tanulmányával a Polis és Luther Kiadó közös gondozásában 2007-ben bocsátották az érdeklődök elé.[5] Ebből a kötetből olvashatjuk ki, hogy Reményiknek a költészet lényegéről, az esztétikum sajátosságairól, az irodalompolitikáról szóló írásai javarész az Erdélyi Szemlében és a Pásztortűzben jelentek meg, de recenzióit, művelődéstörténeti írásait és vitacikkeit az Erdélyi Helikon, a Napkelet, az Ellenzék és a Protestáns Szemle is közölte.[6]

Az 1918–1941 között írt recenziók és alkotói portrék esztétikai látásmódját, világnézetét, kritikával kapcsolatos állásfoglalását is tükrözik. Kritikusi elveit több alkalommal is megfogalmazta az Erdélyi Szemle hasábjain 1919–1920 között. A *Perzekútor-esztétikában* veszélyeztetve látja az irodalmat a kritika 'elsekélyesedése' miatt. Úgy véli, a problémák hátterében az értékelés hiánya áll, ezért a szellem fegyverével kíván harcot indítani. Álláspontja szerint „a kritika lényege az *értékelés* és az *ítélet*".[7] Értékrendjében, irodalompolitikai felfogásában az alkotás elengedhetetlen feltétele az egység. „Az egyesek érdekek szerinti csoportosulása osztályegységeket alkot; a legnagyobb erkölcsi közösséget pedig: a nemzetet a közös múlt által fenntartott és kifejlesztett erkölcsi érzések, szokások, hagyományok teremtik meg"[8].

A lapokban megjelenő írások jórészt műismertetések, alkotói portrék, megemlékezések. A *Kézszorítás* gyűjtemény összesen 88 recenziót tartalmaz, melyeket

---

[5] A *Kézszorítás*ból, az erdélyi sajtó repertórium alapján hiányzik SZABÓ Jenő, *Virágok a Golgotáról* című verskötetének méltatása, mely a Kézdivásárhely Könyvnyomda kiadásában 1923-ban jelent meg, ugyanebben az évben az ismertetőt közölte az Erdélyi Irodalmi Szemle. Kimaradt S. NAGY LÁSZLÓ, *Visszaemlékezések* című írása, BÍRÓ Vencel *Keserű sebek* című történelmi regényének méltatása, mely a Szemle 1931. évfolyamának 2. számában olvasható, továbbá ZSIGMOND János, *Agavé* című verskötetének bemutatása, mely az 1933. évfolyam 3. számában jelent meg. Ugyancsak a Szemlében található CAROSS, Hans, *Találkozás Rilkével* című írása, mely 1940-ben a negyedik számban volt olvasható. A kötetben nem szerepel az Erdélyi Tudósító 1933. január 21-én megjelent számából a Kolozsvári Mécs-estély bevezető előadása, valamint a *Királyi szomszédság* című esszéje, melyet a Független Újság közölt 1940 márciusában, továbbá *Nekrológ* Zelma Lagerlöf-ről, mely szintén 1940-ben jelent meg, a május 11-i számban. Az Ifjú Erdély című lapban 1939 októberében közzétett, *A láthatatlan írás*, és az *Utolsó levelek* címmel SALTEN, Félix könyvéről, a Pásztortűz 1934. 17-18. számában megjelent írása Salten *Bambi* című könyvéről ugyancsak kimaradt.

[6] Recenziói, műismertetései a lapok vonatkozásában a következő arányban jelentek meg: Dobsina és vidéke 3, Pásztortűz 39, Erdélyi Helikon 12, Erdélyi Szemle 2, Ellenzék 2, továbbá Napkelet 5, Új Erdély, Budapesti Hírlap, Pesti Napló.

[7] REMÉNYIK Sándor, *Kritika és kritikusok,* Erdélyi Szemle, 1919/42. 605. (Reflexió az Erdélyi Szemle november 2-i számában megjelent *Pár szó a kritikáról* c. cikkre.)

[8] REMÉNYIK Sándor, *Egység,* Pásztortűz, 1921. I. 659.

az említett lapok közöltek. Az írások elsősorban lírikusok munkáit mutatják be, ismerteket és kezdőket egyaránt, de prózaírók, lelkészek és politikusok is szerepelnek a palettán. Meggyőződése szerint a művészet szolgálhat társadalmi, praktikus célokat, de nem kötelessége „*közvetve* hatni az életre", elsődleges feladata „belesugároztatni a saját nemességét az élet gyakori alacsonyságába".[9]

Adyról írt cikkében a 'művészi gőg' megjelenítőjeként találkozunk *A halottak élén* szerzőjével, Reményik idegennek érzi Adyt önnön naiv idealizmusával szemben, majd csak Makkai Sándor könyve láttatja meg vele a teljes Ady-arcot. Több recenziót olvashatunk Áprily Lajosról. A nagy költőbarát számára az örök, változatlan lényeget jelentette. Különösen szuggesztíven írja le a *Rönk a Tiszán*ban azt a természeti képet, melyben a magára maradt lélek végül önmagára talál. Minden Reményik minden méltatásában nyilvánvaló, hogy költői-írói portréiban is abból a különös adottságból indul ki, mely megkülönbözteti a költőt a köznapi embertől, meglátja benne azt a képességet, melynek segítségével az ábrázolt jelenségek megtisztulnak, szublimálódnak. „A költő szeme, Áprily Lajosé akadt meg a puszta fadarabon. És már csírázik, már nő, már az eget veri a megelevenítő vízió. Ez a fa élő fa volt, ez a fa fenyőfa volt, ez a fa lélek volt, ez a fa otthon volt, az egész, elveszített kis haza."[10]

Különösen figyelemre méltó Babits Mihályról írt elemző értékelése, melyben lényegre látóan rajzolja meg a nagy 'poeta doctus' és gondolkodó attitűdjét, „a mélységesen elégedetlen szellemet, aki idealista, pesszimista és forradalmár".[11]

Több recenziót olvashatunk kortárs költőkről. Berde Mária, Dsida Jenő, Juhász Gyula, Kosztolányi, Szombati-Szabó István, Olosz Lajos, Walter Gyula lírájának ismertetése alkalom arra, hogy ismét megbizonyosodjunk Reményik líraierkölcsi elkötelezettségéről. Pályakezdők neve is szerepel a palettán: a fiatal költőnő, Sándor Judit kötetéhez írt előszava is bekerült a gyűjteménybe.

Publicisztikai írásaiból tudjuk, mennyire közel állt hozzá Tóth Árpád költészete. Így vall erről az *Árnyékba szőtt lélek* soraiban: „Csöndesen és szemérmesen nyúlt a dolgokhoz, tudván, hogy addig igazán szépek csak, amíg így nyúl hozzájuk. Ő pedig meg akarta tartani a szépséget magának".[12]

Petőfiről 1921-ben, 1923-ban és 1941-ben is írt megemlékezést, ő volt számára az a megalkuvást nem ismerő, az erdélyi magyarság számára példaértékű, a magyar értékek megtartásáért küzdő vátesz-költő, aki „eltéphetetlen, örök összekötő kapocs minden magyar lélek között".[13] Küldetéstudatát, elkötelezettségét

---

[9] REMÉNYIK Sándor, *Aktivitás,* Pásztortűz, 1921. I. 383.

[10] REMÉNYIK SÁNDOR, *Rönk a Tiszán,* Pásztortűz,1934. VI. 221.

[11] REMÉNYIK Sándor, *Herceg, hátha megjön a tél is!= Kézszorítás, Írók, művek, viták, 1918–1941,* Kolozsvár, Bp., Polis Könyvkiadó, Luther Kiadó, 2007. 66.

[12] REMÉNYIK Sándor, *Árnyékba szőtt lélek, Kézszorítás, i. m.* 375.

[13] REMÉNYIK Sándor, *Petőfi,* Pásztortűz, 1921. 7. 11.

legtisztábban Petőfiről írt méltatásában fejti ki. „Itt maradunk. Becsülettel nem halhattunk meg, és most *meg kell tanulnunk* becsülettel élni".[14]

Petőfi mellett Arany Jánosról írt megemlékezésében a háborús magyar társadalomban „a békés alkotó géniusz nagy, csöndes apostolát"[15] ünnepelte egy korai, 1917-ben írt rövid méltatásban, de néhány évvel később, saját korának történelmi kataklizmáit megélve, szükségesnek tartotta revízió alá vetni az irodalmi radikalizmus eredményeit, s a választ Sík Sándor költészetében találta meg, mert — Sík Sándor *Sarlósboldogassony* című kötetéről írt ismertetésében — úgy vélte, igazán teljes, harmonikus, mást és önmagunkat felemelő élet csak a vallásos élet lehet.[16]

A kritikai termés rendkívül sokrétű. Tompa László, Kosztolányi Dezső, Juhász Gyula, Walter Gyula, Mécs László, Szombati-Szabó István, Tóth Árpád, s mára már többé-kevésbé elfeledett lírikusok munkáinak kritikai elemzése során is mindannyiszor megszólaltatja saját, a költészet feladatát megfogalmazó hitvallását is, mely szerint a lírikus elsődleges feladata annak a belső harmóniának a tükröződése, mely a költői önkifejezés lényege, diszharmóniából harmóniát teremtő képessége.

Prózaírókról, lelkészekről, politikusokról írt recenziói kisebb súllyal szerepelnek a válogatásban. Berde Mária, Bánffy Miklós, Kós Károly, Kuncz Aladár, Makkai Sándor, Nyirő József, Prohászka Ottokár, Ravasz László, Szekfű Gyula, Tamási Áron és Tormay Cécile műveinek értékelésében, már a *Pásztortűz* főszerkesztőjeként és vezető kritikusaként is, irodalmi nézeteinek és világnézeti meghatározottságának ad hangot.

A kortársak közül igazán elismerően szól Berde Máriáról, éppen akkor, amikor útjára indult a „vallani és vállalni" jelszavával elkezdett vita, mely valójában az új szükséghelyzetből táplálkozó „erdélyi világnézet" volt. *Kós Károly erdélyisége* című cikkében a Kós művészetében és elbeszéléseiben mindenütt jelen lévő erdélyi magyar igazságot, a történelemben jelen lévő lokálpatriotizmust emeli ki. „A nemzeti géniusz a lokálpatriotizmus misztikus ősmagvába burkolva túléli az elvesztett hazát".[17]

Különösen figyelemreméltók a Makkai Sándorról írt ismertetések, melyek 1923 és 1927 között a Pásztortűz, az Ellenzék és a Pesti Napló hasábjain jelentek meg. Az 1920-as években nagy súlya volt annak az irodalmi vitának, mely Makkai Sándor *Magyar fa sorsa* című munkája kapcsán 1927-ben robbant ki. *A magyar fa sorsa és az „erdélyi gondolat"* című írásában Reményik Szász Károly írására reagál, melyben a szerző Makkai Adyról írt könyvét bírálja. Reményik álláspontja szerint

---

[14] Uo. 278.

[15] *Kézszorítás*, *i. m.* 63.

[16] Uo. 303.

[17] REMÉNYIK Sándor, *Kós Károly erdélyisége (A Gálok* c. novelláskötet alapján), Erdélyi Helikon, 1930/3. 389.

Szász cikke félrevezeti a magyar közvéleményt. Makkait vallási, irodalmi és közéleti munkája alapján mértékadó személyiségnek, szellemi vezérnek tekintette. Makkai Adyt tragikus sorsú prófétának és a legvallásosabb, tragikus sorsú magyar költőnek vallotta. Reményik, ha nem is értett egyet Makkai minden gondolatával, arra törekedett, hogy hidat verjen Ady költészete és a kor vallásos szellemben nevelkedett ifjúsága között. „Makkai Sándor bűne és az erdélyi gondolat bűne az, hogy hozzá mer nyúlni egy szerencsétlen nagy költő lelkivilágához, az esztétikai ítélet páratlan biztonságával keresve meg az *örök lényeget* benne".[18]

A *Végszó az „erdélyi gondolat" vitájában* című írás Reményik részéről már a vita lezárását jelentette. Megfogalmazásában az 'erdélyiség' életformaként van jelen, s itt hangsúlyozza, Áprily repatriálása kapcsán, hogy mit jelent erdélyinek lenni. „Erdélyinek lenni nem születést és származást, hanem eleven kapcsolatot, életközösséget jelent Erdély lelkével […] *életforma*, nem küldőség, amint a magyarság is életforma, magasabb szintézis".[19]

A kisebbségi életlehetőségek kutatójaként ismert Makkai és Reményik Sándor barátságának próbaköve volt a *Látóhatár* című lap 1927-ben megjelent cikke, a *Nem lehet*, melyben Makkai arra a végkövetkeztetésre jutott, hogy a kisebbségi kérdést nem lehet megoldani. Nem tudta elképzelni „a kisebbségi életnek semmiféle *emberhez* méltó elrendezését, mert *magát a kisebbségi „kategóriát"* […] *emberhez méltatlannak és lelkileg lehetetlennek*"[20] tartotta. Ennek a kijelentésnek előtörténete is volt.

1931-ben a *Magunk revíziójá*ban Makkai még politikai programot hirdetett a kisebbségi nép számára, s úgy vélte, ez a program magából az Evangéliumból ered. Reményik a Pásztortűz 1931. 5. számában ismertette a művet. Itt még nem foszlott szét Makkainak az az ábrándja, hogy a nemzet egyedi életkörülményeihez megfelelő létformát lehessen teremteni, s a mű értékelésekor Reményik is az előítéletek revízióját sürgeti, mert „*nem pusztulhat el* az a nemzet, amely lelkileg nemzet akar maradni".[21]

Makkai az új életkörülmények alapján „lefokozott, szolgasorsban tengődő" kisebbségnek tekinti a magyarságot, úgy véli, az adott helyzetben „nem lehet *fejlődőképes nemzeti életet élni"*.[22]

A Makkai írásra reagálva Reményik megírta *Lehet, mert kell* című cikkét, melyet az Ellenzék közölt 1937-ben, a február 17-i számában. Megdöbbenéssel olvasta

---

[18] REMÉNYIK Sándor, *A „Magyar fa" sorsa és az erdélyi gondolat,* Pesti Napló, 1927/147. 12.

[19] REMÉNYIK Sándor, *Végszó az „erdélyi gondolat" vitájában,=Kézszorítás*, i. m. 212. (A cikk eredetileg a Pesti Napló, 1927-es évfolyamának júliusi számában jelent meg.)

[20] MAKKAI Sándor, *Nem lehet*, in. *A lámpagyújtogató, Reményik Sándor élete képekben és versben*, összeáll. HANTZ LÁM Irén, Kolozsvár, Stúdium Könyvkiadó, 2014. 151.

[21] REMÉNYIK Sándor, *„Magunk revíziója"*, Pásztortűz, 1931/5. 102.

[22] *A* lámpagyújtogató*, i. m.*. 154.

Makkai véleményét arról, hogy a kisebbségi gondolatot negatívnak minősítette, s a kisebbségről mint fogalomról többé nem szeretne tudni, mert szerinte „egy nép vagy annak egyes tagja is csak a saját nemzeti államában élheti ki önmaga humánumát".[23] Reményik úgy gondolta, Makkai véleménye inkább csak figyelmeztetés a világnak, mert feladatuk mindenképpen az, hogy megmaradjanak magyarnak a kisebbségi életkategóriában, s tovább keressék az önvédelem útjait. „Az új Makkai Sándor mellett állandóan idézgetjük a régi Makkai Sándort, a kisebbségi élharcost, akitől azt tanultuk, hogy az életből az Életbe juthatunk…"[24]

Összegezve elmondható, Reményik nem nyilatkozik kritikusan a püspökről, Makkai Sándor személyiségében a keresztény gondolat realitássá válását ragadja meg, nemes értelemben vett liberalizmusát tiszta keresztény gondolatként könyveli el.

A *Kézszorítás* második részében találhatók azok az 1918 és 41 között keletkezett írások, melyekben feltárul Reményik eszmevilágának lényege, kiolvashatjuk soraiból az irodalom és a politika összekapcsolódásának szükségességét, a nemzeti öntudat fontosságát, az erdélyi irodalom sajátos helyzetét az egyetemes magyar irodalomban. Ezek a kérdések már korábban is foglalkoztatták. Olosz Lajoshoz 1915-ben írt levelében így fogalmaz *Az esztétikai látás mint világnézet* című írásában: „Bázisnak elfogadtam a pozitivista értékelmélet egyszerű, áttekinthető négyes felosztását. Az értékelési formák természetének rövid leszögezése után áttértem az egymáshoz való viszonyok vizsgálatára […] ezen jutottam el most már odáig, hogy vizsgálhassam a határsértő esztétikum speciális esetét, zsarnoki uralmának kivetődő reflexjelenségeit a hasznossági, a logikai és az erkölcsi síkban, az ennek folytán képződő egész sajátságos, érdekes és eredeti, de szükségképpen csonka és fogyatékos, törött és homályos világtükröt az értékelés formák s értékelő energiák egyensúlyától megfosztott emberi lélekben".[25]

A kötetben összegyűjtött írások egyértelműen megerősítik azt az álláspontot, mely szerint a kor legőszintébb interpretátora a líra; az egyén szubjektív közeledése szükséges az autentikus életérzés szavakba foglalásához. A vallásbölcseleti eszmék, a világnézet, a társadalmi probléma jelenléte új költői nyelvet igényel, a szóalkotási zűrzavarok elkerülése alapvető feltétele az igényes költészetnek, melyben Reményik fontosnak tartja a szimbolizmus túltengésének és az alacsony világfelfogásnak az elkerülését Az anarchián túl az értékek világába kell jutni, mert az „irodalom nem az érzéki, hanem a szellemi emberek fegyverhordozója"[26].

---

[23] REMÉNYIK Sándor, *Lehet, mert kell, Kézszorítás*, i. m. 224.

[24] Uo. 226.

[25] *Félig élt élet*, OLOSZ Lajos és REMÉNYIK Sándor levelezése, Reményik levele Oloszhoz 1915. febr. 24-én, Polis Kiadó, Kolozsvár, 2003. 95-96.

[26] *Karcolatok a modern poézisról*, Kézszorítás. i. m. 392. Ez az írás a Dobsina és Vidékében jelent meg 1918-ban, az írása töredékesen az OSZK-ban olvasható.

Minden irodalomértelmezésben foglalkozni kell azzal a kérdéssel, hogy a gondolat és a cselekvés összefüggései miként valósultak meg a kialakult politikai helyzetben, azt a hegeli útmutatást kell megvizsgálni, mely szerint „a cselekvés átmenetele a gondolatból miként történt a valóságban".[27]

Referencializálható, imaginárius és fiktív elemek keverednek a műalkotásban. Reményik szemléletmódja, élménykezelése arra fókuszál, hogy az alkotónak egységet kell teremtenie érzés, gondolat és hangulat ötvözetében, de azt is tudni kell, hogy az önvédelem, a rejtőzködés vagy az önkitárulkozás milyen formában alakítja ezt az attitűdöt. S ha Reményik élethelyzetében az alkotónak nincs tényleges fegyvere, s csak az önvédelemre hagyatkozik, igaza lehet Nietzschének, mikor azt állítja, hogy a „művész jobban értékeli a látszatot a realitásnál. Mert a látszat itt *még egyszer* realitás jelent, megerősítést, korrektúrát"[28]. Nietzsche gondolata azzal az elmélkedéssel analóg leginkább, melyben Reményik felteszi a kérdést, hogy létezik-e erkölcstelenség a művészetben.

Reményik hangsúlyozza tehát, hogy a művész etikája a témafeldolgozásban nem az érzékek felkorbácsolását célozza meg, hanem a szellemre hat. Egy írásában Walter Gyula soraira reagál, akinek olvasatában a művész erkölcsisége a művészet szent és nagy elveihez való ragaszkodásban nyilvánul meg.[29] Írásaiban Reményik Schopenhauer és Böhm Károly nevét említi, az említett cikkhez írt véleménye azonban feltételezi, Eduard Spranger német filozófus munkáit, és Joó Tibor nemzetszemléletét is ismerhette. Reményik értelmezésében is a megértés kerül középpontba, de az élmény kiemelése és az egyénben zajló megértés folyamata már Diltheyt idézi. A nemzeti individualitás támogatása, megerősítése Herder hatására utal, de szemléleti segítséget a korábban említett Sprangertól is kaphatott, aki nagysikerű *Lebensformen* című munkájában vezérgondolatként fogalmazza meg a személyiség életvitelt befolyásoló jegyeit, melyeknek segítségével magyarázni lehet a jellemet. [30]

---

[27] Vö. HEGEL, *A szellem fenomenológiája*, Bp., Akadémiai Kiadó, 1973. 239-240.

[28] NIETZSCHE, Friedrich, *Bálványok alkonya, avagy hogyan filozofálunk kalapáccsal*, Helikon Zsebkönyvek 9. 2015. 29.

[29] REMÉNYIK Sándor, *Van-e erkölcstelenség a művészetben?*, Erdélyi Szemle, 1918. 14. sz. 271. A problémafelvetésben Walter Gyula Oscar Wide axiómájára hivatkozik, ugyanis Wide kizárja a művészetben az erkölcsösség és az erkölcstelenség fogalmát, hazug szenteskedésnek tartja a műalkotás erkölcstelen megbélyegzését.

[30] Eduard Spranger, akinek olvasatában a lelki jelenségeket a maguk pszichikai összefüggésében kell vizsgálni, a *Lebesnformen Geistwissenschaftliche Psychologie und Ethik der Persönlichkeit* című tanulmányában az életformák típusait vizsgálja a személyes szubjektív szellemi élmények objektív szellemben, a kultúrában való megjelenését. A Magyar Királyi Pázmány Péter Tudományegyetem alapításának 300. évfordulójára rendezett ünnepségen díszdoktorrá avatták. A budapesti Egyetemi Könyvtár Kézirattárban, a Prohászka Lajos hagyatékban Spranger 64 német nyelven írt levele olvasható, az első 1924-ből

Reményik olvasatában az erkölcsben rögzülnek azok az elvek, normák és ideálok, amelyek társadalmilag elfogadottak az adott közösségben. „Olyan közösség által szankcionált *értékek rendszere* az erkölcs, melyek orientálják az emberek cselekedeteit és magatartásukat”[31]

Az a meggyőződés, mely Reményik küldetéstudatát formálja és erősíti, erkölcsi és kulturális elvek, cselekvési technikák során jött létre, folyamatosan önuralmat gyakorol önmaga fölött, melyhez kellő önvizsgálat is társul, de ez nem az együttéléshez való viszonyát határozza meg, társadalmi gyakorlat ez, másokkal folytatott eszmecsere, és fontos, hogy ne győzzön a megszokás, mert ez eltakarja előlünk a dolgok igazi természetét. Egyet kell értenünk Szabó Tibor kijelentésével, mely szerint „a kialakult, morális bázisú értékreferenciák részben hazai tradíciókra támaszkodnak, de más kultúrákból átvett morális attitűd is meghatározó”.[32]

A reményiki élet és küldetés értelmezése érdekes gondolatot vethet fel, nevezetesen a rejtőzködés öneltakaró vagy önfelfedő identitását. Szükség van erre a magatartásformára, hogy felrázza a közönyösöket és buzdítsa a lelkeseket. Ennek megvalósításához a reneszánsz emberre jellemző önmegmutatást kell alkalmaznia, hogy magára vonja a figyelmet, hogy a tettrekészség álarca mögé rejtőzzön, hogy megmutathassa a valóságban a lehetségest.

Publicisztikájában is megszólaltatja azokat a harcos gondolatokat, melyek mögött ösztönösen is megvalósul a rejtőzködés ’taktikája ’, így az eredendően defenzív magatartás önérvényesítő, határozott véleménnyé erősödik. „Az emberek egy részének azért kell vagy nagyrészt kényszerből vagy elsősorban önként valamilyen módon rejtőzködnie, mert eredeti formájában és helyzetében nem képes megfelelni a társadalmi nyilvánosság vagy a magánélet újabb és nehezebb kihívásainak”.[33]

A nemzeti tudat értelmezése karakterológiai problémákat vet fel. Reményik az Erdélyi Szemle egy 1919-es számában Csiki Endrének ír választ, aki az emberi fejlődésben négy fázist különböztet meg. Nála a puszta érzékelésre épülő primitív tevékenységet követi a hasznossági értékelés, ezt az erkölcsi, majd az esztétikai fázis követi. Reményik nem osztja azt a véleményt, mely szerint az esztétikai

---

származik, az utolsó 1963. május 30. keltezésű. A levelek EKKMsF 103/XII. szám alatt találhatók.

[31] i. m. 271.

[32] SZABÓ Tibor, *Életutak és életelvek Dantetól Derridáig, Alkalmazott filozófiai tanulmányok*, Eövös József Kiadó, Bp., 2005. 107.

[33] KAPOSI Márton, *A rejtőzködő egyén arca és álarcai,* Eötvös József Könyvkiadó, Bp., 2004. 51. A szerző könyvének olvasása, Reményik attitűdjének feltárási szándékával — eszünke juttatja Montaigne egy gondolatát. „Tartsunk fenn (lelkünkben) egy hátsó zugolyt, amely egészen a mienk, és mentes mindentől, ebben hozzuk létre valódi szabadságunkat, elvontságunk és magányunk teljességét” (M. MONTAIGNE, *Esszék,* első könyv. Ford.: BAJCSA András és CSORDÁS Gábor, Pécs, Jelenkor Kiadó, 2001. 308.)

érzés magasabb rendű, mint az etikai, mivel minden esetben, tudatosan vagy öntudatlanul megjelenik az erkölcsi ítélet, az ember pedig az érzékelt tárgyat már kezdettől fogva magára vonatkoztatja, tehát értékel. Kiemeli: „az erkölcsi és az esztétikai értékelés szorosan egymás mellett állnak […] mindkettő a szellem önértéke […] Közöttük nem lehet szó alá- és fölérendeltségről, csupán mellérendeltségről".[34] Egyetemi tanulmányai során, mint korábban említettük, nagy hatással volt rá Böhm Károly filozófiája, olvasatában az erkölcsi és etikai értékelés szorosan egymás mellett állnak, hiszen mindkettő a szellem önértéke.

A Pásztortűz[35], mint irodalmi, művészeti és képes folyóirat 1921. január 9-én indult. A lap indulása előtt a Minerva részvénytársaság az Erdélyi Szemlét megvásárolta, s újraindította. Reményik neve főmunkatársként már akkor is fémjelezte a lap működését.

A *Kézszorítás* címen összegyűjtött publicisztikai cikkek, tanulmányok közül 24 írás jelent meg 1921. február 21. és 1941. április 15. között.

A cikkek, tanulmányok egyik vezérgondolata az irodalompolitika kérdése. Már az *Erdélyi Szemle* 1920-as évfolyamának egyik számában is kiemeli, hogy a művészet annyira világnézet és életfelfogás kérdése, mint amennyire formai probléma. Ehhez kapcsolódik a kérdésre adott válasza, mely szerint „az irodalompolitikától mentes irodalom az irodalmi bolsevizmus melegágya. A mi irodalompolitikánk pedig az eszményekre tekintő, öntudatos, szenvedéseiben megújhodó magyarságé".[36]

És ahogy később, már a Pásztortűzben a nemzeti öntudat jellegével foglalkozik, úgy említi a nemzeti harckészséget, mint ami nem szükségképpen offenzív jellegű, hiszen Erdélyben, az adott helyzetben, ahol alárendelt körülmények között nem kívánt asszimilációra próbálják őket kényszeríteni, az erdélyi magyarság öntudata csak defenzív, védekező lehet.

Az 1920–30 között időszakban sokan foglalkoztak az erdélyi magyarság kérdésével, hiszen a különböző népek békés egymás mellett élésére csak úgy volt lehetőség, hogy elválasztották az államot a nemzetiségtől. Schiemann Pál lettor-

---

[34] REMÉNYIK Sándor, *Etikai és esztétikai érték* (*Válasz Csiki Endrének)*, id. *Kézszorítás, i. m.* 404.

[35] Reményik a lapnál 1923. augusztus 1-jéig főszerkesztő, 1927 és 1930 között a szerkesztőbizottság tagja és főmunkatárs, 1938-tól laptulajdonos, halála után a lap alapítójaként jelölik.

[36] REMÉNYIK Sándor, *Van-e szükség irodalompolitikára?*, i. m. 409. Az Ellenzék 1922-es évfolyamának egyik számában ugyanezzel a kérdéssel foglalkozik, amikor Sipos Domonkos *Irodalom és politika* című cikkére reflektál. Fontosnak tartja az irodalompolitika által kitűzött célok és ideálok öntudatos irányítását, mérték megállapítását az irodalom értékmérésére. „Nekünk nem mindegy, hogy mit írunk és az sem mindegy, hogy mások mit írnak, mert itt nem kisebb dologról, mint a mi erdélyi magyar népünk lelkéről, jövőjéről, életéről vagy haláláról van szó" — vallja. (*Irodalom, Irodalompolitika és politika,* Ellenzék, 1922. 132.

szági német képviselő véleménye szerint „a nemzetiségi államból nem válhat nemzeti állam. Ha ezt nem választjuk el, elismerjük a kultúra nemzeti közösségét.[…] A jogtudomány nem ismer olyan államkonstrukciót, amely az etnikai népen épülne fel, a politikai nép helyett”.[37]

A lehetőségek Trianon után egy sajátos világnézetet alakítottak ki. Tavaszy Sándor öntudatos állásfoglalása alapján „amikor tehát a kisebbségi élet etikájáról beszélünk, nem teszünk egyebet, mint hogy az egyetemes erkölcsi normákat a nemzeti kisebbségi élet adott helyzetének megfelelően élezzük”.[38]

A *Gondolatok a költészetről* bizonyítéka annak, hogy Reményik figyelemmel kísérte a formalizmus és a strukturalizmus értelmezés-változatait, bár távol tartotta magát ettől a megközelítéstől. A műalkotást miniatűr világteremtésnek minősítette, ahol „a tartalom a *szabadság*, a korlátlan lehetőség”. A forma a *tekintély*, a lehetőségek korlátja. A formalizmus lényegét szavakkal való üres játéknak tekinti. Az eredetiség, a közérthetőség, különösség és általánosság, valamint a művésziség és népiség kettőségében megtalálja az életben hiába keresett egyensúlyhelyzetet, s azonosul az egyetemes emberi lélekkel? „Diszharmónikus elemekből harmóniát teremteni: ez a költő feladata tulajdonképpen”.[39]

Tanulmányában Reményik a költészet nemzeti jellegét hangsúlyozza. Az igazi költő nemzeti lélekkel rendelkezik, hiszen a nemzet magasabb rendű faji öntudat. „Ha faj öntudatos faji életet él: nemzeti életet él, még ha nem is alkot államot, ha nincs is politikai szervezete”.[40]

Reményik véleménye szerint nincs esztétikai ember, az esztétikai ítéletalkotás is maga az egyéniség egésze, s az esztétikai ítélet egyidejűleg világnézeti állásfoglalás is. A nagy művész nem feltétlenül fejlett erkölcsi értékítélettel rendelkező személy, a művek nagysága mögött sokszor ott rejtezik az alkotó kicsinysége. Világlátásában azonban létezik az abszolút morál, mely a lelkiség és a szellem cselekedetekben, érzésekben és alkotásokban történő kivetítése. Így fogalmazza

---

[37] SCHIEMANN Pál lettországi német képviselő előadásából, Ellenzék, 1929. szept. 29. 9.

[38] TAVASZY Sándor, *Erdélyi szellemi életünk két döntő kérdése,* Erdélyi Szemle, 1928. 1-4. sz.

[39] REMÉNYIK Sándor, *Gondolatok a költészetről= Forma, Egység, Egyéniség. Az „örök ember”*, Kézszorítás, i. m. 454.

[40] *i. m.* 459. Reményik feltehetőleg ismerte Joó Tibor nemzeteszméről írt munkáját, melynek lényegével egyetérthetett. „Az állam külsődleges, intézményszerű alakulat, parancson és erőhatalmon alapul; a nemzet merőben érzelmi közösség, a hozzátartozás és iránta való hűség nem külső szabályok betartásában nyilvánul meg, s léte nem függ attól, rendelkezik-e jogi értelemben vett szuverenitással” (JOÓ Tibor, *A magyar nemzeteszme,* Bp., Franklin Társulat, 1935. 14.). A szerző azt is kiemeli, hogy a közös kultúra és sorközösség elve teljesen megtévesztő, a nemzet meglétére van szükség ahhoz, hogy közösnek érezzünk egy kultúrát.

meg a művészet hivatását: „*közvetve* hatni az életre, s belesugároztatni a saját nemességét az élet gyakori alacsonyságába”.[41]

A *Gondolatok a költészetről* fejezetében olvasható Reményik véleménye az olvasás művészetéről egy Benedek Marcel kötetről írt recenziójában, melynek vezérgondolata alapján „*jobb művészi olvasónak lenni, mint dilettáns írónak”.*[42] Túlzónak tarja azonban azt az irodalmi liberalizmust, mely az irodalompolitika-nélküliséget hangsúlyozva egyforma világnézeti értékelést tételez olyan módon, hogy „minden világnézet *egyforma megértéséből* alkossuk meg a sajátunkat”[43]

Reményik *A magyar irodalom egységéről* című tanulmányában idézi Ravasz László püspök elmarasztaló véleményét, mely szerint Erdély az „ősi kötőerő” hiányában nem tud beleintegrálódni Magyarország ezeréves fejlődésébe. Ravasz gondolatait idézi Reményik a *Biológiai tény*ben is, ugyanis a püspök szerint „magyarnak lenni se nem szégyen, se nem dicsőség, hanem *feladat*. Csoportba beleszületni, *nem pótolja az egyéni értékeket*”.[44]

Reményik a transzszilvanizmus partikularitását a nemzeti érzés ősi misztikumában keresi, erre a különösségre az ad magyarázatot, hogy hozta magával a gondolat szabadságát, a hagyomány erejét, az eredetiség tiszteletét, az Igét mint biblikus és magyar egységet, meggyőződést, hogy a magyarságuk nem politikum, az erdélyi táj varázsát és fenségét.[45]

Reményik publicisztikai munkái kezdetektől fogva azt a transzszilván magatartásformát tükrözik, melyben egy elkötelezett alkotó az irodalom által törekszik minden erejével a magyarság megtartására, Kováts József a *Jelszó és mítosz* vitához kapcsolódva, levelében két, egymással paradoxonban álló gondolattal összegzi a róla kimondott lényeget. „Reményik transylvánizmusa valóban menedék […] álomvilágot csinált az elveszített tartományból.[…] Egyébként ő a legbátrabb tollforgató. Az összmagyarságnak írja minden sorát.”[46]

---

[41] REMÉNYIK Sándor, *Aktivitás,* Pásztortűz, 1921. I. 383.
[42] REMÉNYIK Sándor, *Bevezetés az olvasás művészetébe,* Pásztortűz, 1923/16. 508.
[43] Uo. 509.
[44] REMÉNYIK Sándor, *Biológiai tény,* Pásztortűz, 1922. I. 225-227.
[45] Vö. REMÉNYIK Sándor, *Politikán felül,* Pásztortűz, 1939. 12. 582-583.
[46] KOVÁTS József, *Levelek Szemlér Ferenchez= Jelszó és mítosz, i. m.* 192.

Műhely

Beke Sándor

Könyvterjesztés Erdélyben (III.)

Beszélgetések a XXI. század eleji erdélyi könyvterjesztésről könyvterjesztőkkel, szerkesztőkkel, irodalomtörténészekkel, bibliográfusokkal, írókkal, költőkkel, sajtómunkatársakkal, szociológusokkal, történészekkel, tanárokkal, tudományos kutatókkal, muzeológusokkal

Bencze Mihály • Bertha Zoltán • Demeter Attila
Kozma Mária • Kuszálik Péter • Nagy László Mihály
Nagy Székely Ildikó • P. Buzogány Árpád • Pomogáts Béla
Róth András Lajos • Sarány István • Szekeres Lukács Sándor
Szőcs Katalin • Tácsi Erika • Tar Károly

Beszélgetés

I.
„A könyv reményt, esélyt ad, örömet szerez, eleven életre szólít”

BEKE SÁNDOR: A 2014 és 2017 között készült beszélgetés során nem kutattam fel a 2000 utáni erdélyi magyar könyvkereskedelem összes képviselőit, interjúalanyaim között szerepel könyvterjesztő, valamint e szakmához is értő irodalomtörténész, író, újságíró, bibliográfus, költő, történész, könyvkiadó és lapszerkesztő, műfordító, tudományos kutatómérnök, könyvtáros, muzeológus, sajtómunkatárs, szociológus. Beszélgetőtársaim egy része a 20-23. Marosvásárhelyi Nemzetközi Könyvvásár könyvműhelyeinek képviselői. Mindannyiukat — akár így is mondhatom — egy művelődéstörténeti értékű beszélgetésre hívtam a könyvterjesztés szakmájáról, az erdélyi könyv sorsáról, a nyomdától a könyvterjesztésig és innen tovább, a könyvnek az olvasó felé vezető útjáról.

A könyvkereskedelem, véleményem szerint, üzlet, de hivatás is. Állításommal mennyire ért egyet?

POMOGÁTS BÉLA: Az erdélyi magyar könyvkiadást én Budapestről figyelem, ugyanakkor évtizedek óta ennek a könyvkiadói munkának a közelében élek,

már csak annak következtében is, hogy (ha jól számolom) tizenöt önálló könyvem jelent meg Erdélyben (illetve Romániában, mert a bukaresti Kriterion kiadónak is folyamatosan munkatársa lehettem, sőt ide kötöttek első könyvkiadói kapcsolataim, a jó emlékezetű Domokos Géza jóvoltából — ott még a hetvenes évek elején jelent meg első munkám, ugyanis sajtó alá rendeztem Kuncz Aladár tanulmányait) és további huszonnyolc általam összeállított versválogatás, irodalmi dokumentum-kiadvány látott napvilágot ugyancsak Erdélyben. Ez összesen negyvenhárom kötet, mondhatom, életművem egy jelentékeny fejezete. Itt és most külön meg szeretném említeni azt a másfél évtizedes munkatársi kapcsolatot, amely a csikszeredai Pallas-Akadémia Könyvkiadóhoz, illetve azt a barátságot, amely a kiadó nemrég eltávozott vezetőjéhez: Tőzsér Józsefhez fűzött. Tőzsér József munkájáról bizonyára az irodalomtörténet-írás is meg fog emlékezni, kevés olyan széles látókörű és mindig áldozatokra kész könyvkiadót ismertem (Magyarországon talán egyet sem), mint ő, aki rendületlenül mindig tevékenységre biztatott, így neki köszönhetem, hogy nem minden tétovázás nélkül vállalkoztam az erdélyi magyar irodalom történetének megírására. A nagy munkából ez ideig három terjedelmes kötet került az olvasók kezébe, a negyedik (a zárókötet) még hátra van, bevallom, hogy befejezését az a szomorúság is hátráltatja, amely Jóska barátom váratlan és korai távozása után elhatalmasodott rajtam.

De más erdélyi magyar könyvkiadókhoz is folyamatos közös munka és kölcsönös bizalom fűz, így a kolozsvári (korábban bukaresti) Kriterionhoz, a marosvásárhelyi Mentorhoz, a kolozsvári Kom-Presshez (a *Korunk* című folyóirat könyvkiadójához), a nagyváradi Pro Universitate Partium Alapítványhoz és természetesen a székelyudvarhelyi Erdélyi Gondolathoz — valamennyi egy vagy több könyvem gondozója volt. Hálás vagyok az erdélyi magyar könyvműhelyeknek, nélkülük jóval kevésbé eredményesen szolgálhattam volna az erdélyi irodalom, és ennek a szolgálatnak a keretében a magyar nemzeti irodalom ügyét. Ezt a szolgálatot ugyanis nagyon fiatalon vállaltam, még akkor, midőn az ötvenes évek közepén a budapesti egyetem bölcsészkarának hallgatója voltam.

BERTHA ZOLTÁN: Teljes mértékben. Sőt én még előrébb is helyezném, akár az üzlet elé is, a misszió szempontját. A magyarság megmaradásának, szellemi felemelkedésének, épülésének és gyarapodásának elengedhetetlen feltétele a nemzeti identitás megőrzése és gazdagítása. Kisebbségi sorban ez a törekvés pedig még inkább előtérbe helyeződik. A sajátos identitásértékeket — mint a nyelvi-kulturális önazonosság lényegi tartalmait — közvetítő könyvek terjesztése így azután valóban válhat egyenesen nemzetféltő, értékmentő tevékenységgé és küldetéssé. A diktatúra idején vált legendássá a nemrégiben elhunyt csíkszeredai Tőzsér József — később aztán még évtizedekig folytatott — munkálkodása. „Tőzsér-postának" nevezték az őáltala megszerzett és sokakhoz eljuttatott könyvek (gyakran már tiltott, hozzáférhetetlen, így kincsként számon tartott és várt kiadványok) útját. Sütő Andrástól Kányádi Sándorig a legnagyobbak tisztelték és

csodálták őt bátorságáért, ügyességéért. A fáradhatatlanságot és ügyszeretetet dicséri benne Beke György is már 1972-es méltató írásában, s 2005-ben nagyszerű dokumentumkötet, díszkiadvány is összeállt ezekből a tisztelgő megnyilatkozásokból (*Aki a könyveknek szolgál*, szerkesztette Nagy Miklós Kund). Az ő példaértékű szorgalmát, elkötelezettségét, hivatástudatát igazán lehet követni a mai világban is — ezért is idéztem fel modellszerű alakját. Hiteles erdélyi értelmiséginek, írástudónak, rátermett, sorsvállaló szellemi mindenesnek — az évszázados hagyományok erre intő vonulatát folytatva — mindenkoron büszkén és önérzetesen vállalható dolga és erkölcsi feladata, hogy közössége életakaratát képviselve ilyen típusú erőfeszítéseket tegyen. A *Székely Útkereső,* az *Erdélyi Gondolat Könyvkiadó,* az *Erdély Toll* folyóirat — Székelyudvarhelyről kisugározva hatókörét, s Beke Sándor elévülhetetlen érdemeinek köszönhetően — már szintén évtizedek óta viszi tovább e legnemesebb tradíciókat, folytatja azt, amit szabadabb körülmények között (bár sok egyéb újkeletű nehézséggel szembetalálkozva) kell kibontakoztatni, kiteljesíteni. Elsősorban a magyar nép, az integer, vagyis lélekben megcsonkíthatatlan magyar nemzet értékvilágának megbecsülését, fenntartását, bővítését. A könyv reményt, esélyt ad, örömet szerez, eleven életre szólít, még keserű igazságaival is. A jó könyv igazságot táplál, és megerősíti olvasóját abban, hogy a magyarság kultúrája éppen az emberiség javára való tekintettel is: feladhatatlan.

KOZMA MÁRIA: A könyvkereskedelem történetében természetesen megkerülhetetlen a könyvek kiadásáról is beszélni. A könyvkiadás egy szellemi — írói — terméket tárgyiasít, a kereskedelem pedig ennek eladásával foglalkozik. Közös vonásuk a közvetítő szerep az alkotó/alkotás és a befogadó között. A két tevékenység között nyilvánvaló az átfedés. Nagyon leegyszerűsítve a könyvkereskedelemnek három fő ága van:

1. az úgynevezett szortiment kereskedés, vagyis az új könyvek, friss megjelenések terjesztése, ebben az esetben ideális, ha a kiadó kereskedőként is működik, saját üzletei vannak stb.;

2. a kolportázs kereskedelem, vagyis házaló könyvterjesztés, ennek emlékét őrzi pl. a Kner Nyomda emblémája — a hátán könyves ládát vivő vándor. Magyar vonatkozásban talán legtragikusabb alakja, példája ennek Táncsics Mihály, aki szinte teljesen megvakulva saját könyveivel házalt, nagy nyomorúságban élt, miután a nyomdaköltségek miatt házát is elveszítette. Ma már a kereskedelemnek ez a formája, legalábbis a könyvek vonatkozásában, nagyjából elavult, talán az előfizetési rendszer próbálja ezt helyettesíteni, főleg a 19. században volt nagyon elterjedt;

3. az antikvár könyvkereskedés. Romániában az 1980-as években az állami könyvkiadók könyveinek példányszáma a könyvterjesztők megrendelésétől függött. Így, ahol nem voltak elhivatott magyar könyvterjesztők, ott hiányoztak a magyar könyvek. A Kriterion-könyvek, illetve a Dacia Könyvkiadó és a Ion Creangă Kiadó magyar könyvei példányszámának emeléséhez jelentősen hozzájárult

rendeléseivel Tőzsér József, a Hargita Megyei Könyvterjesztő Vállalat kereskedelmi igazgatója. A könyvek eladása aztán egyrészt Hargita megye üzleteiben (a városokon kívül Tőzsér híres szervezőkészségével, de ugyanakkor óriási munkával félszáz községben alapított könyvesboltot) történt, másrészt az évi 50-60 író-olvasó találkozón is jelentős volt a könyveladás, valamint a róla elnevezett Tőzsér-postán keresztül évente 800-1000 olvasói/vásárlói levélre válaszolva mintegy 3000–3500 könyvet küldött szét az országba, ebből nagyon sokat a szórványmagyarság helységeibe. Az 1990-es évek közepéig a falusi könyvesbolthálózat szétzilálódott, megszűnt — mintegy járulékos áldozataként a régi intézményi formák felszámolódásának. „A művelődési élet egész struktúrájában kiszélesedett, átalakult — mondta Tőzsér a Nagy Miklós Kund készítette interjúban (*Aki a könyveknek szolgál*) —, és nyilván a lakosság anyagi helyzete is hordozza a könyvek megvásárlását, másfelől pedig az elektronikus információ, a számítógép, az internet előretörése. Véleményem szerint azonban a könyv, az mindig egyedi értékként marad meg, és amennyiben mi olcsóbban tudjuk előállítani és kínálni, mint a magyarországi kiadók — gondolok itt főleg a gyermekirodalomra, ifjúsági irodalomra, házi olvasmányokra stb. — hozzáférhetők lehetünk, megtarthatjuk a vásárlóközönséget, és ezekkel a sorozatokkal ugyanakkor nevelni és növelni tudjuk az eljövendő olvasótábort… A gazdasági válság nemcsak a könyvkiadást, hanem a könyvvásárlást is befolyásolja. Sokan féltik a könyvet az internettől, de szerintem mindkettőnek megvan a maga helye és szerepe, nem ellenségek, egymást inkább kiegészítik, azt mondanám, hogy a kétháromszáz oldalas regény olvasásához ma még hozzátartozik a »nyomdaszag«." Romániában ma (is) megoldatlan a szakszerű és összehangolt könyvterjesztés. Mindenekelőtt jó (volna) az, ha egy könyvkiadó üzlethálózattal rendelkezik, mert a kiadó a saját üzleteiben az olvasó figyelmét fel tudja kelteni a kiadványai iránt (ez anyagi érdeke is), vagyis az olvasó elébe menni. Ezt segíti az író-olvasó találkozók rendszeres megszervezése, a folyamatos reklámok, rövid könyvismertetők, vagyis szakadatlanul olvasóközelbe hozni a szerzőt a könyvvel együtt.

SARÁNY ISTVÁN: Teljes mértékben egyetértek a kijelentéssel, miszerint a könyvkereskedő nem mesterséget űz, hanem hivatást gyakorol. Csak az tud eredményesen könyvet árulni, aki szenvedélyesen szereti a könyvet, aki szereti a kötetek illatát, tapintását. Én amolyan outsiderként cseppentem a könyvszakmába, újságírói-szerkesztői munkámban volt egy három éves megszakítás, ekkor lehettem a Pallas-Akadémia Könyvkiadó életének része. Változatos, eseménydús, élményekben gazdag, így felejthetetlen időszak volt, az ott szerzett tapasztalatok mai napig meghatározóak számomra. Tőzsér József keze alatt ismertem meg a könyv létrejöttének valamennyi állomását a kézirat — vagy kéziratötlet — felkutatásától a kéziratnak a szerzőtől való „kihegedüléséig", a szerkesztéstől a korrektúráig, a könyvbemutatók szervezésétől és levezénylésétől az értékesítésig. Büszkén álltam mindig a Pallas-Akadémia standja mellett a budapesti vagy vásárhelyi

könyves rendezvényeken — még akkor is, amikor volt újságíró kolléga azt kérdezte, hogy nem zsenáns számodra, hogy korábban főszerkesztő voltál, most meg könyvrikkancs? Nem hiszem, hogy ebben a munkában van valami megvetendő, ugyanis a hajdanán könyvkereskedőként is dolgozó Ferdinandy Györgytől tanultam meg, hogyan kell elhelyezni a könyves pultot egy könyvbemutatón, s Szávai Gézáné és Bitó Lászlóné példáján láttam, hogyan kell „házalni", ajánlani a számára kedves szerző művét-műveit.

DEMETER ATTILA: A válasz egyértelmű: mindkettő egyszerre. Én mégis arra hajlok, hogy az elhivatottságnak a könyvterjesztésben talán még nagyobb szerepe van, mint az üzletnek. Annak ellenére, hogy világunkban annyira eluralkodott a pénz hatalma, a profitorientált szemlélet, hogy az már-már ijesztő, az életben mégis maradtak néhol olyan szigetek, ahová még elvonulhat az ember. Ilyen a könyvkiadás is, bár csak az ágazatban dolgozók tudják igazán, mit jelent ez. A könyvkiadás olyan hivatás, amelynek szeretete nélkül nem lehet kiemelkedő eredményeket, sikereket elérni. A könyv nem egyszerűen egy tárgy, amelyet csak felteszünk a polcra, vagy becsomagoljuk, és elszállítjuk oda, ahonnan jött a rendelés. Az irodalmi alkotásnak lelke van, kulturális értéket közvetít, üzenetet, amely mindenki számára fontos lehet. Sajnos, a jövőt nem látom fényesnek, a fiatal nemzedék egyre kevesebbet olvas, és az iskolákban sem szorgalmazzák kellőképpen a minőségi irodalommal való ismerkedést. Egyre szűkül azoknak a köre, akik rendszeresen olvasnak (itt természetesen a szépirodalomra gondolok), de még azoknak is, akik esetleg járnak könyvtárba. Visszakanyarodva a kérdés üzleti oldalára, az volna jó, ha a könyvkiadás mindenhol nyereséges volna, mert ez egyben azt is jelentené, hogy sokan olvasnak, művelődnek, a könyvek ára pedig ennek köszönhetően csökkenhetne. Jelenleg viszont ott tartunk, hogy éppen az olvasás iránti igény megcsappanása okoz nagy szakadékot, mert az előállítási költségek többnyire nem teszik lehetővé az alacsony árakat kisebb példányszámok esetében. Nem ártana, ha a könyvkiadó cégek lényegesen több (lehetőleg rendszeres) állami támogatást kapnának, hogy többen jussanak olcsóbb könyvekhez. Az sem megkerülhető kérdés, hogy mekkora a tényleges olvasótábor, és melyek a mai valós igények? Jó lenne tudni, hogy hol és hogyan állunk...

P. BUZOGÁNY ÁRPÁD: A könyvkereskedés, mint tisztes hivatás nagyot változott az utóbbi időszakban. A kereskedők nem átallják akár 65 %-os felárral árusítani azokat a könyveket, melyeket a kiadók eladásra visznek hozzájuk. Az ilyen kapari, haszonleső kereskedők miatt válik egyre drágábbá a könyv, ami közvetett módon ahhoz is hozzájárul, hogy a nyomtatott szó iránt egyre kisebb az érdeklődés.

A könyvterjesztés nem tekinthető csupán üzletnek — annál több. Ha az üzleti oldalát nézzük, akkor éppen a sokak által lényegesnek tekintett tartalom sikkad el. Ugyanis könyvet kínálni egyrészt az igények kiszolgálását jelenti, másrészt

azonban ennek az igénynek a változtatását, alakítását is. A hasznot pénzzel mérik, ám az olvasói ízlés alakítását — és elsősorban a fiatalokra, az olvasni kezdőkre, saját könyvtárat létrehozókra gondolva — csak hosszú távon lehet eredményesnek mondani.

RÓTH ANDRÁS LAJOS: A könyvkereskedelem lehet üzletszerűen felfogott hivatás, de lehet hivatásszerű üzlet is, de mindenképpen üzlet.

KUSZÁLIK PÉTER: Kezdjem én is Mátyás királlyal… Mátyás király korában drága volt a könyv és nem volt internet.

A 20. század bizonyos éveiben (1955–1990) olcsó volt a könyv (1965-ig pedig a tévé még luxuscikknek számított), ezért a nép szívesen olvasott. Leginkább azt, amit a hazai könyvkiadók adtak ki, de magyarországi könyvekhez is hozzá lehetett jutni.

2013-ban még én is előfizetői rendszerben gyűjtöttem össze a kiadáshoz szükséges pénzt a *Páhony és karzat* című könyvhöz (19. századi színháztörténet). Akkor tapasztaltam meg, hogy milyen nehéz dolog Marosvásárhelyen 200 előfizetőt felhajtani. 160 ezres város, 70 ezres magyarság (hozzávetőleges számok).

„A könyvkereskedelem üzlet és hivatás."

A saját tapasztalatomat mondom el.

Az első könyvet ketten írtuk: erdészmérnök feleségem és én. 1984-ben jelent meg a Kriterionnál *Fák és cserjék* címmel, 8600 példányban, öt év munkájaként. A bolti ára 23,50 lej volt, s az általános szokás szerint a szerzők az eladási ár 8 %-át kapták, tehát kb. 2 lejt példányonként. A könyv április elején jelent meg a helyi könyvesboltokban, tíz napon belül a postás a kezünkbe számolt 17000 lejt (adó, áfa és egyéb cifraságok nem voltak akkoriban). A rá áldozott munkaórák számát tekintve *nem volt nagy üzlet*, de jólesett ennyi pénzt látni egy helyen, s a családi büdzsében is megvolt a helye. (Az akkori havi fizetésem kb. 2600 lej volt.)

Ebben az esetben próbatétel, tanulás, tapasztalatszerzés és szórakozás (= a jól végzett munka öröme) volt a 'múzsa'.

1996-ban jelent meg az első kötetem, 2014 novemberében a 20. (ha a társszerzőkkel írt munkákat is beszámolom).

A 20 kötetből kettő (1996, 2001) kapott Magyarországról kiadói támogatást. Az 1996-os kötet még hozott honoráriumot is, a második nem.

Két sajtóbibliográfia (1996, 2001) *megírásához* sikerült alapítványi támogatásokat szereznem — melyek szűk megélhetést nyújtottak az adatgyűjtés idejére, a kiadást a Teleki László Alapítvány pénzelte. A harmadik bibliográfia (2009) merő ambícióból született meg, a kiadáshoz végül sikerült az OSzK-t megnyerni. — Honorárium nem volt, csak tiszteletpéldányokat kaptam, amiket eladtam, így pótoltam a költségeimet. Nem számoltam ki a nyereséget, az első két kötet kb. nullszaldós volt, a harmadik veszteséges, de nem juttatott az adósok börtönébe…

2001-ben megjelent egy 'regényem', amely az EKE pályázatán díjat nyert, 2009-ben pedig egy vitairat, amely az EMIL díját kapta meg, így ez a két könyv 'üzletként' is bevágott. — Ez utóbbinak köszönhetően hosszabb külföldi utat tehettem, sarokházra nem maradt.

A fennmaradó kötetszám az 'új idők új módszere' szerint született: megírtam, betördelte(tette)m, a kiadó kinyomatta, a kiadónak kifizettem az elhozott példányokat (az összpéldányszám 66-100 %-át). A bemutatókon és egyéb alkalmakkor elajándékoztam vagy eladtam a könyveket. Ha maradt valami apró nyereség, azt megette a következő kötek előkészítése. Nullszaldós, akár az élet. (Vesd össze: 'porból lettünk és porrá leszünk'.)

Tekintve, hogy elsősorban íróként és szerkesztőként tevékenykedem, csak a *könyvírásról* tudok mesélni: egyszerre jelent szórakoztató időtöltést meg munkát (öt esetben pedig szolgálatot is). A *kereskedés* pedig szükséges rossz (jobban szeretném, ha nem kellene házalnom a könyveimmel, de még egyik magyarországi kiadó sem keresett meg, hogy üljek nyugodtan a fotelben, ők majd értékesítik azt a 40 ezer kötetet, amit kinyomtattak).

Azt tudom csak, hogy

1. néhány erdélyi író piszkosul kevesellte a könyvéért kapott honoráriumot és hosszasan ecsetelte a kiadó-terjesztő zsiványságát;

2. a piacon farkastörvények uralkodnak, s ha valaki nagyot kaszál egy könyvsorozattal, az majd a lyukak betömködésére használja a nyereséget.

Ilyenformán a *kereskedés* üzlet, de a ráfizetések miatt néha hivatás jellege is van.

NAGY SZÉKELY ILDIKÓ: A könyvkereskedelemnek az én meglátásom szerint is nemcsak üzletnek, hanem hivatásnak kellene lennie. De úgy gondolom, a mostani gazdasági mélyrepülésben az üzleti érdek sokszor háttérbe szorítja a hivatástudatot, a fennmaradás érdekében a tömegeknek tetsző, igénytelen alkotások felkínálására is vállalkozhat a könyvterjesztő. Szerintem ez bocsánatos bűn, mindaddig, amíg a ponyva mellett igazi értékek is felcsillannak, netán éppen a bulvárirodalom által biztosított anyagi lehetőségeknek köszönhetően. Ebben az esetben beszélhetünk szerintem üzlet és hivatás együttlétezéséről.

TAR KÁROLY: A könyvkereskedelem üzlet, de mindig többnek kell lennie az üzletnél, mert csak akkor töltheti be szerepét és lehet sikeres, amennyiben hivatás is!

SZEKERES LUKÁCS SÁNDOR: Az állítással egyetértek. Ismerve a jelenlegi folyamatokat, amikor egyre kevesebben olvasnak, a könyvkereskedelem elsősorban hivatás és elkötelezettség.

NAGY LÁSZLÓ MIHÁLY: Igen, kiegészítve, a könyvkereskedelem egy olyan hivatás, melynek hagyományápolási-fenntartási feladata van, Gutenberg óta kultúraterjesztő, de számos könyvterjesztő számára anyagi vonzata van.

BENCZE MIHÁLY: 1993-ban Brassóban megalapítottam a Fulgur Kiadót, aminek célja volt a Barcaság — és tágabban Erdély — olyan írásainak közlése, amik nem jelenhettek meg a román nemzeti szocializmus idején. Ezt a célt teljesítette is a Fulgur Kiadó, azzal a tíz fontos könyvvel, amit megjelentetett. Nem beszélve a többi sajtókiadványokról, amik a Fulgur Kiadó égisze alatt jelentek meg, mint például a *Brassói Füzetek*. Ekkor kellett Brassóban és környékén szembesülni azzal, hogy a könyvet nem elég előállítani, el is kell adni. 1990 lelkesedése már a múlté volt, aki a régi rendszerben megszenvedett a magyarságáért, az úgy vásárolta a könyveket, mint a meleg kenyeret. A fiatalabb generáció már a kivándorlást választotta, a kozmopolita irodalom felé hajlott. A könyvek eladását a téma motiválta, de az eladást a létező könyvkereskedés nem támogatta. Egy könyvesbolt forgalmazott Brassóban magyar könyveket, de az is megszűnt. A forgalmazásért a könyv árának a 60 %-át kérte. Kikerültem őket. Próbáltam a brassói magyarsággal megbeszélni egy magyar könyvesbolt létrehozását, de nem akadt vállalkozó. Az RMDSZ Tulipán üzlete próbálta forgalmazni a magyar könyveket, de ez az üzlet is csődöt mondott. Nem maradt más hátra, mint megszervezni a saját eladási hálózatodat. Ma is ez működik. Az üzlet fölött ott a hivatás. Amikor megjelent Horváth Ágoston *Az élet vasmarkában* című könyv (Fulgur Kiadó, 1996, Brassó, ISBN 973-96000-4-2, 200 oldal), örömünnep kezdődött Budapesttől Bukarestig, hisz egy olyan korszakot közölhetett, ami addig tilos volt. Egy rendszer szabadságától megfosztott embere kapta vissza a kárpátmedencei magyarság elismerését. Igen, ezt hivatás volt megcsinálni, most már egy komoly történelmi dokumentum. Hasonlóan teljesített a hivatás a Kalabér László *Kézdimártonfalvától Új-Zélandig a madarak nyomában* (Fulgur Kiadó, 1997, Brassó, ISBN 973-96000-7-7, 158 oldal) című könyv megjelentetésével. Ez pedig most már egy nagyon fontos tudományos dokumentum. Egy másik fontos könyv Reiff István *Szent Anna tavánál oly jó* (Fulgur Kiadó, 1997, Brassó, ISBN 973-96000-6-9, 141 oldal), ami a brassói magyarság és később a brassói magyar iskolák Szent Anna tavánál tett kirándulásait örökítették meg az utókornak. Ezt is a szocialista Románia tiltotta be. Ez is egy fontos turisztikai dokumentum. Reiff István *Kék a búzavirág* (Fulgur Kiadó, 1999, Brassó, ISBN 973-98342-0-5, 236 oldal) könyve pedig a brassói magyar iskolák néptánc múltját örökítették meg. Szerencse, hogy a *Búzavirág* most is ropja a táncot, egy intézménnyé válhatott, túlélte a nehéz időket. Mina László *Úton* (Fulgur Kiadó, 2008, Brassó, ISBN 978-973-8825-3-6, 445 oldal) könyve pedig a Brassó megyei RMDSZ legfontosabb dokumentuma, az utóbbi 27 év legnehezebb történelmi időszakát tárgyalja. Szemlér Ferenc lányának a könyve Lendvay Éva *Árnyék a falon* (Fulgur Kiadó, 1994, Brassó, ISBN 973-96000-3-4, 136 oldal) a költőnő utolsó kötete. A fenti

szerzők már az örök élet birodalmából szemlélik a mi földi küzdelmeinket. Ilyen értékes könyvek mellett sajnos a brassói magyarság lélekszáma az utóbbi 25 évben megfeleződött, az ifjúságnak más lett az ízlése, meggyengült a magyarság identitástudata. A számítógépes világ által úgy érzi, hogy nem szükséges könyvet vásárolnia. Ma Brassóban Marosi Piroska Kobak Könyvesboltja árulja a magyar könyveket, de a brassói magyar kiadók könyvei itt se találhatók meg, mert mindenki kialakította a saját hálózatát. Az üzlet és hivatás még szemben állnak, nem mindig segítik egymást.

2013-tól a bukaresti Ady Endre Elméleti Líceum igazgatója vagyok, és tapasztalhattam az 1968-as folyamat ellentétes megnyilvánulását. Ceaușescu ravasz politikus volt, az erdélyi magyar értelmiséget úgy osztotta meg, hogy 1968 után Bukarestbe több irodalmi és kulturális lap szerkesztőségét engedélyezte, a Kriterion Könyvkiadó mellett még tíz román kiadónak volt magyar tagozata. Itt a fővárosban egy olyan magyar oázis jöhetett létre, amit Erdélyből csak irigykedve néztünk. Olvashattuk a színvonalas írásokat, néha merészebb írások is megjelentek, az itt nyomtatott könyveket meg Erdélyben meleg kenyérként vettük. Mintha Bukarestben nem lett volna cenzúra. Erdélyben ezek a szabadságjogok nem léteztek, de ott magyarabb maradhatott mindenki. A fővárosban sokan asszimilálódtak, és a többi magyar szerkesztő meg szem előtt volt, a háttérhatalom követte őket. A rendszerváltás után ezek az irodalmi lapok sorozatosan megszűntek, a magyar könyvkiadókat felszámolták. A bukaresti magyarság nem rendelkezik egy magyar könyvesbolttal. Talán az Ady Endre Líceumban lehetne egy próbálkozás. 2013-tól szerkesztem a *Bukaresti Magyar Élet* havonta megjelenő lapot, ez az egyetlen írott magyar sajtó Bukarestben. A *Bukaresti Magyar Élet* 2014-ben megjelentette Béres Vivien Beatrix *Érzelmek* című első verseskötetét. A bukaresti magyarságot még az idősek képviselik, sajnos a fiatalság feladta a magyarságát. A 8000 Bukarestben élő magyar közül 3000 vallotta magát magyarnak az utolsó népszámláláskor, és ha akármilyen szintű rendezvényt szervezünk, 45 érdeklődőnél több nem jön el.

TÁCSI ERIKA: A felvetett problémák másként jelentkeznek a tömbmagyarság esetében s másként a szórványban, esetünkben Bánságról van szó.

A Marosvásárhelyi Nemzetközi Könyvvásárról tulajdonképpen az internetről tudok, tanár lévén nem is voltam közvetlenül érdekelt, sajtóvisszhang sem volt létezéséről tájainkon.

Természetesen fontos a kiadók bemutatkozása az ilyen nemű vásárokon, s kiadványaiknak a terjesztése elsősorban. Itt nálunk, Temesváron, egyedül a Reflex Kft. kiadó forgalmaz magyar könyvet, igazgatója például valamikor tizenesztendővel ezelőtt vett részt két hasonló könyves rendezvényen, de azt is költségesnek tartotta.

A könyvkereskedelem üzlet, de nagyon nehezen lehet megélni belőle. Értesüléseim szerint a központi legnagyobb román könyvkereskedés is panaszkodik,

sokkal kevesebbet árusítanak, mint valaha. '90 előtt itt kapható volt a magyar könyv, azóta nencsen. Valóban hivatás ez a szakma, de a siker az elárusító olvasottságától, rábeszélőkészségétől, lelkesedésétől, információitól, kapcsolataitól, elhivatottságától függ, mint minden olyan munkaterület, ahol emberekkel dolgoznak. Persze, itt is üzleti szellemre van szükség és megbízható partnerkapcsolatra.

Temesváron számos kisebb-nagyobb nyomda működik, de ezek nem rendelkeznek kiadói szakemberekkel (szerkesztővel, olvasó-műszaki-képszerkesztővel, korrektorral stb.). Itt a szerző feladata a korrektúrát elvégezni, a nyomdák többnyire pdf formátumban várják a nyomtatni való anyagot. A nyomdai vállalkozók magyarul nem tudnak, cégjük rendelkezik ugyan a kiadó megnevezéssel, de nem szívesen vállalnak kiadási munkálatokat. A szerző átveszi a megjelent könyvet, ott terjeszti, ahol és ahogy tudja.

A kiadói szakemberhiányt vidékünkön az alábbi példa mutatja: az egyik bánsági kisvárosban megjelent egy könyvecske, korrektúrúját a szerző jó szándékú kollégája végezte, siralmas volt. Itt bárki, akinek pénze van, megjelentet(het) könyvet, meg is teszi, igaz, senki nem vállal semmilyen szakmai felelősséget érte, a minőségről ne is beszéljünk, meg arról se, hogy aztán nem is tudják eladni.

SZŐCS KATALIN: A könyv sorsa és a szellemi gyarapodás összekapcsolódik. A gondolatok és a tudás közlésének fontos eszközeihez tartozik a könyv. Ezt kiegészítik ugyan az előadással egybekötött találkozók, a sajtó, a médiák, az elektronikus könyvterjesztés, de nem helyettesíthetik egészen. A könyvkereskedelemnek üzleti jellege van, de csak hivatással volt végezhető régen és ma is. Az írás inkább hivatás, de a kéziratnak találkoznia kell a kiadás-eladás üzletével foglalkozó hálózattal. Az emberek tudatosodásához mindkettőre szükség van.

II.
Marosvásárhely — a magyar könyv fővárosa Erdélyben

BEKE SÁNDOR: *Marosvásárhelyen, a magyar könyv erdélyi fővárosában megrendezett Nemzetközi Könyvvásáron a könyvkiadás és a könyvterjesztés egybefonódik: a kiadók itt terjesztőkként is bemutatkoznak, szerepelnek. Mit tapasztalt ezen a téren?*

DEMETER ATTILA: Csak örülhetünk az ilyen rendezvényeknek! A Marosvásárhelyi Nemzetközi Könyvvásár valódi élmény, túlmutat a könyveken. Könyvkiadók és könyvterjesztők egyszerre vannak jelen. Ugyanakkor családok százai találkoznak itt, és szívesen beszélgetnek, érdeklődnek, tapasztalatot cserélnek, vagy egyszerűen csak csodálják a felhozatalt. Hogy a kiadók terjesztőkként is bemutatkoznak, teljesen természetes, a mostani „életforma" ezt megköveteli. A kultúra területén szükség van a bátorságra, a merészségre: nem elég elindulni,

állandóan újat kell alkotni, kockázatot vállalni és — ami talán a leglényegesebb — fennmaradni. Ehhez pedig kitartás kell. Azt tapasztalom, hogy annak, aki ebben a szakmában dolgozik, meg kell tanulnia alkalmazkodni a mostani követelményekhez, már ami a dolog üzleti oldalát illeti. Ez nem minden esetben van ínyére az embernek, pedig az ilyen jellegű tudás is nélkülözhetetlen.

BERTHA ZOLTÁN: Valóban, könyvkiadás és könyvterjesztés egybekapcsolódik. De ez így nemcsak természetes, hanem az előbb emlegetett ügyszeretet közvetlen következménye is. Sőt a szerzők is tekinthetik magukat terjesztőnek is, de ebben semmi megalázó nincs. Láttam például Dávid Gyulát vagy Cseke Pétert is táskában hozni könyveket Pesten a metrófeljáróban — mindnyájunk örömére, hiszen így hozzájuthattunk olyan művekhez, amelyek egyébként kiestek volna látókörünkből. A budapesti rendezvények egyébként szintén olyan alkalmak, ahol íróval, költővel, szerkesztővel, kiadóval, terjesztővel bensőségesen el lehet beszélgetni is, tehát az összetartozás-élmény csak erősödhet író és olvasó, alkotó és közönsége között. Szellemi, morális szövetség ez is, értékelni és szilárdítani kell. S még annyit, hogy a pesti könyvhéten feltűnnek az emlegetett székelyudvarhelyi kiadványok is, így lehetőség nyílik nem csak az alkalmi kapcsolatteremtésre, de a folyamatos és kölcsönös figyelem megalapozására is. Azok körében is, akik először találkoznak e kötetekkel, de a már ismerősként üdvözölhető olvasóréteg vonzáskörzetében is.

NAGY SZÉKELY ILDIKÓ: Itt Marosvásárhelyen valóban láttam különféle kiadók standjainál máshol megjelent műveket is. Úgy gondolom, a könyvvásár így a szakmabeliek szerencsés egymásra találásának, segítésének színtere lehet.

KOZMA MÁRIA: A Marosvásárhelyi Nemzetközi Könyvvásár pozitívumairól nem kell különösebben értekezni, mindezt már a neve is hordozza. A baj csak az, hogy míg a kiadóknak és könyvkereskedőknek egyféle fórumot jelent — találkozhatnak, ismerkedhetnek, kapcsolatok épülhetnek, átélhetik a nemes vetélkedést, konkurenciát stb. — addig a közönség, az olvasótábor nagyon is behatárolt, mert valójában egyetlen városra korlátozódik. Szerzőként tulajdonképpen csak az „sikeres", akinek már „neve van" vagy akinek sok az ismerőse Vásárhelyen, ám így egyféle belterjesség alakul ki, bűvös kör, amiből kimaradhatnak pl. az induló írók, de az induló kiadók is. Ennek okozója sokszor nemcsak az ismeretlenség vagy kevésbé ismertség, hanem a hallatlan bőség zavara is. A szervezők persze mindig számadatokkal dicsekednek, hány ezer könyvcím, hány résztvevő kiadó, hány dedikáló szerző; a rendezvény végén hány látogató stb., ezeket állítva a siker mércéjének, de azt nem nagyon mondják el, sőt a kiadók is szinte szégyenkezve vallják be, hogy egy-egy író-olvasó találkozó közönsége átlagban úgy tíz ember — ehhez mért zajos sarkokban, elkerített zugokban. Ne feledjük, hogy ugyanazon órában akár 4-5 találkozó is lehet különböző helyszíneken — nem-

csak a vásár területén, hanem a város más közönségtalálkozóra alkalmas termeiben is. A könyvolvasó és könyvvásárló pedig választ: természetesen a számára (jobban) ismertet. A szerző pedig? Sokszor négy-ötszáz kilométert utazik tucatnyi ismerősért — vigasza, hogy bekerül egy rangos rendezvény „protokoll-listájába".

SARÁNY ISTVÁN: A könyvpiac torzulásai miatt kénytelen a kiadó kereskedőként is működni. S mikor könyvpiacot említek, akkor a hazai magyar könyvpiacra gondolok. A jelenlegi felállás szerint a könyvbiznisz csak a nyomdák és a kereskedők számára biznisz: a nyomda megkapja a nyomdaszámla értékét többnyire a kiadók által összekuporgatott pályázati pénzekből, a kereskedő megkapja a könyv árának 35-55 százalékát, s a fennmaradt összegből kifizetik az illusztrátor és a szerző, szerkesztő honoráriumát — ebben a sorrendben, ha marad még pénz. A kiadó marad a kiadás dicsőségével, a szerző a babérjaival és azzal, hogy elmondhatja: újabb könyve jelent meg. Torzulást említettem, mert a könyvkiadást nem a piac szabályozza mifelénk, hanem a pályázati kiírások. Így a könyvek a pályáztatók igényeinek felelnek meg, s ez az igény nem biztos, hogy találkozik az olvasói igénnyel. A pályáztatók igényeit meg tökéletesen megértem — s egyetértek vele! —, hiszen közpénzből a magas kultúrát kell támogatni, nem a populáris kultúrát, nem a ponyvát vagy a lektűrt — ha már könyvekről beszélünk. Ezek eltartják önmagukat. De ha jól körülnézünk az erdélyi könyvpiacon, csak „súlyos" könyvekkel jelentkeznek kiadóink, az eladott könyvek garmadáját jelentő lektűrt a magyarországi kiadók szállítják. Visszatérve a könyvkereskedés témakörére: azok a kiadók tudják értékesíteni kiadványaikat, akik saját kereskedéssel rendelkeznek, így megtarthatják maguknak a kereskedők hasznát, s a lektűr forgalmazásából származó bevételből finanszírozni tudják a kiadó munkáját is. Tehát a kényszer viszi rá a kiadókat, hogy kereskedjenek is.

NAGY LÁSZLÓ MIHÁLY: A kiadók itt, Marosvásárhelyen, ezen a rangos könyvvásáron nemcsak bemutatkoznak/szerepelnek, de célszerű eszmecserét is folytatnak, véleményt osztanak meg a szerzőkkel és az olvasókkal. Az olvasónak itt lehetősége nyílik megismerni a nevek mögött szereplő embereket, kiadókat, szerkesztőket és szerzőket.

BENCZE MIHÁLY: Sajnos a Marosvásárhelyi Nemzetközi Könyvvásár a magas benevezési díj miatt a brassói kiadókat távol tartotta. Abban az esetben, ha a könyvkiadást, azaz a kiadót valaki támogatta, akkor annyit spórolhatott, hogy erre a rangos vásárra benevezzen. Egy kisebb méretű kiadó minden kell legyen: menedzser, eladó, terjesztő, beszerző, nyomdász, könyvelő stb. Ezt hosszú ideig nem lehet bírni. Vagy megszűnik a kiadó, vagy egy nagyobb cápa felvásárolja.

KUSZÁLIK PÉTER: Meglátásom szerint Erdélyben a *könyvkiadás* és a *terjesztés* kéz a kézben jár — a kényszerűség miatt. Ha a könyvek árrése 30 és 60 % között mozog, akkor már megéri saját üzletet (vagy terjesztést) fenntartani, tekintve, hogy a terjesztőkből óriási munkát jelent kikönyörögni a pénzt.

SZEKERES LUKÁCS SÁNDOR: Sajnos, a Marosvásárhelyi Nemzetközi Könyvvásáron nem tudtam jelen lenni, ezért nem tudok véleményt alkotni. Több mint 25 éve Magyarországon élek és évente csak 3-4 alkalommal tudok hazamenni Erdélybe.

SZŐCS KATALIN: Manapság egyre kevesebben olvasnak könyvet. Úgy vélem, hogy az elektronikus sajtó és könyv korában nagy szükség van a könyvkiadás és könyvterjesztés összefonódására.

III.
„A jó könyvhöz kell egy jó szerző, jó téma, jó kézirat, szakszerű szöveggondozás, szerkesztés”

BEKE SÁNDOR: *Véleménye szerint mennyire befolyásolja a könyvterjesztést s magát e mesterséget a könyvkiadók — a szerkesztőségek és a nyomdák — munkája?*

KOZMA MÁRIA: A kulcsmondat a mind tartalmilag, mind formailag minőségi könyv megjelentetése. Ennek megvalósítása elsősorban anyagi gátakba ütközik. Nem tisztem és nem célom a pályáztatási rendszerek mibenlétéről írni. A nagyobb gond, hogy rengeteg amatőr kiadvány, úgynevezett magánkiadás lát napvilágot: amatőr, önjelölt írók és amatőr, önjelölt szerkesztők (ez utóbbiak nemegyszer nincsenek is jelen, vagy nevük nem jelenik meg a kolofonban) munkái. Az ilyen ponyva- vagy finomabban szólva lektűr szintű „alkotások” igénytelen tartalommal és kivitelezésben aztán többnyire könyvesboltok polcain hányódnak (ha egyáltalán eljutnak odáig!). Még szerencsésebb — a kiadónak és a nyomdának mindenképpen —, ha a szerző fizeti a kiadási költségeket, és elviszi „osztogatni” a teljes példányszámot. A szerkesztőségek talán spórlásból nem alkalmaznak olvasószerkesztőket, korrektorokat, így tulajdonképpen legtöbbször minden munka az irodalmi szerkesztéstől, esetleges stilizálástól a 2-3 korrektúráig, olykor még az adatellenőrzést is beleértve egy személyre hárul.

RÓTH ANDRÁS LAJOS: Ha az első kérdésre adott válaszból indulok ki, akkor a profitszerzés meghatározó. Azaz nekem könyvterjesztőnek/forgalmazónak/kereskedőnek az a könyv a menő, ami eladható, amire van vásárlói igény.

a) A könyvkiadók, b) a szerkesztőségek és c) a nyomdák ugyanígy közelítik meg a dolgot, gondolom. Másképp nekik sem érné meg. Az a), b) és c) összefonódása, egy cégér alatti működése talán az ideális eset. Nem tudom, hány ilyen van…? Azaz, ha kiválogatom/felkérem csak a bestseller írókat, az épp divatos költőket, dramaturgokat, akkor esélyem lehet a befektetett pénzem megtérülésére. A csak a) és b) közössége a következő lehetőség, amely szintén optimális lehet, de ki van téve az éppen legolcsóbban dolgozó nyomda minőségi vagy gyatra munkájának. A nyomdára vonatkozó megállapítás az a) és b) külön utassága esetén is fennáll.

Ma elég gyakori, hogy a nyomdák kiadóként is jelentkeznek (nem tudom, hogy ez mennyire hivatalos, de nem ez a téma). Na, ez a lehető legrosszabb eset. Itt mindig a minőség rovására megy a dolog (formázatlan kiadványok, korrektúrázatlan szöveg, szerkesztési hiányosságok, alapvető könyvszerkesztői szabályok figyelmen kívül hagyása).

Ezek függvényében próbálhatom meg a kiadványt terjeszteni/forgalmazni/árusítani vagy remittendaként a zúzdába küldeni.

SARÁNY ISTVÁN: Nyilván, szoros összefüggésben áll egymással a kiadók, nyomdák és könyvkereskedések munkája. A jó könyvhöz kell egy jó szerző, jó téma, jó kézirat, szakszerű szöveggondozás, szerkesztés, esetenként kell a jó illusztrációs anyag, s ehhez adja hozzá a nyomda a tipográfiát, a papír és a nyomás minőségét, a kötészeti munka minőségét. Mert ugye, egy jó kéziratból is lehet rossz könyvet készíteni, ha a késztermékет csomagolópapírra, jellegtelen borítóval, szakszerűtlen, amatőr tipográfiai megoldásokkal készítik el. Ma az olvasók már igényesebbek, mint a rendszerváltás utáni pár esztendőben, immár nem elegendő a borítón a húzós név, ennél többet várnak el egy könyvtől. Mert hát a könyv több, mint egy egyszerű nyomdai termék: a könyv műalkotás. S mint olyan, varázslat, nimbusz övezi. A terjesztő is könnyebben vevőt talál a tartalmas, de ugyanakkor szép kivitelezésű könyvnek — akár kissé drágábban is —, mint egy igénytelenül elkészített, fapados fércmunkának.

P. BUZOGÁNY ÁRPÁD: Könyvkiadó és nyomda nélkül nincsen, nem lehet könyv, tehát az ő munkájuk alapvetően meghatározza a könyvterjesztés milyenségét, illetve az olvasói érdeklődést is irányítják azzal, amilyen könyveket kiadnak. A könyv csupán egy kézzelfogható terméke a munkájuknak, amiből a könyvkereskedő megélni próbál.

A terjesztő nem tekinthet el a helyinek mondott könyvterméstől, vagyis az erdélyi kiadók által megjelentetett kiadványoktól. Ha ezzel nem számol, éppen annak a szellemi pezsgésnek a megismertetéséről mond le, amely a hazai magyar könyvkiadással függ össze, hiszen annak eredménye. A legtöbb kiadó saját arcélet alakított ki az idők során: eldöntötte, milyen témákat, szerzőket ad ki, persze számot vetve a lanyhuló vásárlói érdeklődéssel is. Emellett kitart vagy időközben

felülbírálja korábbi elképzeléseit. De a könyveket elsősorban a hazai olvasóknak az asztalán szeretné látni. A hazai szerzők egyike sem mondana le arról, hogy munkáit megismerjék a környezetében élő olvasók. Ezt a célt a könyvterjesztők nélkül nem lehet megvalósítani…

KUSZÁLIK PÉTER: Ha jól értem a kérdést, akkor csak egy magától értetődő megjegyzést tudok tenni: a terjesztők imádják az eladható könyveket és olyan kiadókat, amelyek efféle könyveket adnak ki.

BENCZE MIHÁLY: Minden összefügg. Egy jutányosabb áron dolgozó, de jó minőségű nyomda, egy szakértőkből álló szerkesztőség, egy segítőkész terjesztő, egy nagy létszámú olvasni vágyó közönség körforgása csodákra képes a könyvkiadásban. Ha a fentiek közül valamelyik részecske nem jól működik, akkor elindítja a problémák láncolatát.

BERTHA ZOLTÁN: Nyilván akkor a leghatékonyabban, ha az együttműködés közös érdek, s azzal az értéktudattal van átszőve, áthatva, amiről egyetlen kérdés kapcsán sem feledkezhetünk el. Könyvárusként is szoktam olyan fiatal tehetséges erdélyiekkel találkozni, akik eladóként ajánlják a portékájukat, miközben maguk is publikálnak vagy doktorálnak, tehát a legmagasabb szintű szellemi tevékenységet is ugyanúgy folytatják. És örömmel állnak oda a könyvsátorba is, mert a kezük ügyében értéket tartanak, s értéket igyekeznek hirdetni, továbbítani, közvetíteni. A művelt nyomdászok pedig közismertek, és az is történelmi tapasztalat, hogy milyen presztízse lehet egy jó nyomdászmesternek. — A könyvkínálat és -kereskedelem ma már igazán bőséges, s ezért megint csak az összefogás az, ami valóban segít az ügy előrelendítésén. Például hogy erdélyi kiadók ös--szefogva is megjelenjenek a távolabbi — például magyarországi — piacokon is. De így juthatnak a más elszakított magyar területeken élők szeme elé is.

DEMETER ATTILA: A kérdés önmagában több kis kérdést tartalmaz. A szakmai, esztétikai, üzleti és más szempontok egyaránt meghatározzák a könyvterjesztést. A szerkesztőségek és nyomdák láthatóan befolyásolják az egész folyamatot. Az olvasóknak nem mindegy, hogy milyen minőségű könyvet tartanak a kezükben — akár esztétikailag, akár tartalmilag. Ezért a szellemi terméknek lehetőleg esztétikusnak is kell lennie, elérhető ár mellett. Persze könnyű „kívülről" okosnak lenni, ám azt is tudjuk, hogy mind a szerkesztőségi, mind pedig a nyomdai munkának (bizonyos fokú felszereltség és ellátottság mellett) megvannak a korlátai és nehézségei.

TÁCSI ERIKA: Attól függ. A temesvári Reflex kft. kiadó a bukaresti TipoMedia temesvári kirendeltségében nyomtatja a helyi lapot, a *Heti Új Szó*t, a *Mindenki Kalendáriumá*t, a helybeli szerzők könyveit, azonban a szerkesztők vég-

zik az összes szerkesztéssel-kiadással járó szakmai feladatokat, ráadásul népszerűsítik is és terjesztik is kiadványaikat.

Temesváron több szerző támogatók segítségével vagy saját költségen jelenteti meg könyvét, felvállalva a kiadással járó összes feladatot egészen a terjesztésig.

Jellemző eset például egy volt tanítványomé, dr. Jancsó Árpádé, akinek eddig 31 kötete jelent meg s legalább ugyanannyiban társszerző. Út-híd-vasút témakörben jelentek meg tudományos munkái, szakmailag nagyra értékelik, számos hazai és külföldi kitüntetésben részesült, néha kap egy-egy ösztöndíjat kutatásra, de állandó gondja pályázni, támogatót találni a megjelentetéshez. Támogatói között szerepel a Herczeg Alapítvány, de a terén az EME, valamint a Bánsági Múzeum által megjelentetett könyvek esetében nem volt ilyen gondja. Mondhatom, hogy minden egyes könyvének külön szomorú története van…

SZŐCS KATALIN: A kettő csak együttesen növelheti az eladást és adja a könyv árát. A könyvkiadó helyhez kötött és jobban felmérhető költségekkel rendelkezik. A könyvterjesztés mozgó jellegű, a kiadásai külső tényezőktől függően változóak, ezért bizonytalanabb költségekkel jár.

SZEKERES LUKÁCS SÁNDOR: Bizonnyára részben alaposan befolyásolja, hiszen nem mindegy, hogy milyen a téma, s milyen kivitelben jelennek meg a könyvek. Ugyanakkor bizonyára nagy befolyása lehet a nyílt vagy burkolt támogatásnak, mely jöhet az állami, vagy a magánszféra részéről is.

NAGY LÁSZLÓ MIHÁLY: A szerkesztőségek és a nyomdák az írott sajtó szolgálói, de Noé ezen bárkájának „hajtóművei", hol eveznek, hol a vitorlákat irányítják, sokan közülük valóságos gályarabok, a szó legnemesebb értelmében.

NAGY SZÉKELY ILDIKÓ: A könyvterjesztés szerintem a könyvkiadók, és természetesen a szerkesztőségek, nyomdák munkáján alapszik, a könyvterjesztőnek ugyanis a piacon megjelenő kínálathoz kell alkalmazkodnia, abból válogathat a közönség elvárásai, igénye szerint.

IV.
„A magyarság, mint »olvasó nép«"
avagy
„Most nagy a kihívás: újra és újra meg kell szólítani az olvasót!"

BEKE SÁNDOR: *Az emberi szellem írott termékei útjukra kelnek a könyvkereskedők pultjain. Lehetőséget kapnak az elolvasásra, a kettős végcélra: arra, hogy otthont találjanak az olvasó elméjében és könyvespolcán. Eddigi tapasztalatai alapján milyennek látja kategóriánként a mai olvasót?*

BERTHA ZOLTÁN: Erre igazán csak a társadalom teljes egészét ismerve lehetne megkísérelni a válaszadást. Olvasó is annyiféle van, mint ahány ember. Szociológiai felmérésekre lenne szükség, de hát ilyenek is készülnek, s gondolom, most a nem tudományos igényű felelet is ráirányíthatja valamire a figyelmet. Nevezetesen arra, amit persze mindnyájan érzékelhetünk, s amit a társadalomkutatás is vizsgálni szokott, hogy mennyire nagyon befolyásolja az olvasót az előzetes vagy párhuzamos reklám, s hogy így kérdés: mennyire kívülről vagy belülről vezérelt szokásrend alapján történik a könyvek közötti válogatás, milyenek a mediatizált társadalomban kialakuló érdeklődési formák. Csak a divatos vagy hírneves szerzőket, vagy az árnyékban maradottakat is keresik-e. Vannak tehát, akiket csupán a szenzáció érdekel, és vannak, akik elmélyültebben is keresgélnek. Felületesen ezt a két végletet emelném ki, nem feledkezve meg természetesen a kettő között elhelyezkedők sokaságáról és változatosságáról sem.

KOZMA MÁRIA: Az 1980-as években szlogen volt az olvasóvá nevelés. Bár van benne némi igazság, mondjuk féligazság, legtöbbször tényleg csak szépen hangzó művelődési jelszó, amit még ma is gyakran hangoztatnak a könyves intézmények, főleg a könyvtárak — a másik közvetítő intézmény az alkotó és befogadó között. Rengeteg olvasáslélektani és ezzel kapcsolatos szociológiai tanulmány született ebben a témában. Nehéz összefoglalni mindezt néhány mondatban, de nagyjából az az okadatolt végeredmény, hogy bár gyermekkorban bizonyos szintig lehet befolyásolni és irányítani az olvasási kedvet, a szó nemes és pátoszos értelmében nemigen lehet olvasóvá nevelni senkit, vagyis akiben felnőtt korában pl. nincs semmi érdeklődés a történelem iránt, azt semmilyen neveléssel nem lehet történelmi tanulmányok, vagy akár történelmi regények olvasására „nevelni". Röviden: mind a gyerek, mind a felnőtt olvasó olvasási kedvét eleve meghatározza az illető ösztönös, vele született kíváncsisága, érdeklődési köre, és ebből ritkán lép ki saját akaratából.

POMOGÁTS BÉLA: Az irodalomtörténész munkája tulajdonképpen kiszolgáltatott, minthogy irodalomtörténeti, irodalomkritikai munkákat írni, ebben a műfajban tanulmánykötetet közre adni, valójában közvetítést jelent. Az irodalomtörténész, az irodalomkritikus, hogy így mondjam, a közvetítő szerepét tölti be az irodalmi alkotás és az ezt befogadó olvasó között. Ez a közvetítő szerep úgyszólván anakronisztikussá vált, minthogy az olvasási kultúra, ezt fájdalommal mondom, rendkívüli mértékben meggyengült az utóbbi két évtizedben. Ifjúkoromban szinte folyamatosan tanúja voltam annak, hogy a köznapi emberek milyen mohó érdeklődéssel hajolnak a szépirodalmi munkák vagy éppen a történelmi ismereteket terjesztő művek fölé. Fiatal tanárként és irodalomkutatóként minden nap hosszú félórákat töltöttem budapesti villamosokon, autóbuszokon, gyakran utaztam vidékre, tehát szereztem tapasztalatokat a vasúti kocsik közönsége felől is. Mindenütt olvasó emberekkel találkoztam, emlékszem, Veres Péter,

a kiváló író (aki maga is könyvekből és nem az egyetemi padsorokban szerezte imponáló műveltségét), a Magyar Írók Szövetségének elnökeként úgy határozta meg a magyarságot, mint „olvasó népet". Tartalmas és tartós mozgalom fejlődött ki ennek a nemes szokásnak a következtében: az egyszerű emberek is rengeteget olvastak, magyar klasszikusokat, mint Jókai, Mikszáth, Móricz, kortárs magyar írókat, mint Illyés Gyula, Németh László, Kodolányi János, Déry Tibor, Sarkadi Imre vagy éppen erdélyi írókat, mint Sütő András, Kányádi Sándor, Szabó Gyula, Székely János, Páskándi Géza.

Mára ez az olvasási kedv nagymértékben elapadt, legalábbis megfogyatkozott. Időnként kapkodnom kell a fejem, midőn meglátom, hogy köznapi emberek, de művelt értelmiségiek is milyen silány könyveket tartanak a kezükben, milyen irodalmi senkikre hivatkoznak, s milyen fölényes közönnyel tekintenek át a valóban értékes irodalom felett. Az az „olvasó nép", amellyel annak idején találkoztam, ma alig ad hírt magáról, és persze a könyvkiadás, a könyvkereskedelem is hibáztatható abban, hogy az olvasási kultúra ilyen mértékben lehanyatlott. Igaz, tömeges mértékű analfabétizmusról vagy műveltségiszonyról még nem kell beszélnünk, az azonban kétségtelen, hogy a harminc-negyven esztendővel korábban tapasztalt olvasási kultúra megroppant, és az „olvasó nép" fogalmát már csak nosztalgikus érzések kíséretében emlegethetjük. Úgy tetszik, hogy az elmúlt esztendőkben tapasztalt gazdasági válság és az olvasási kultúra nagymértékű leépülése igen szerencsétlen módon hatott a magyar könyvkiadás intézményeire, gondolom, nemcsak Magyarországon, hanem Erdélyben is.

SARÁNY ISTVÁN: Sokan siratják — némelyek már el is siratták! — a könyvet, a Gutenberg-galaxist. Véleményem szerint idő előtt tették ezt meg, mert az emberek még mindig olvasnak. A magyar emberek körében nagyobb az olvasás igénye, mint pl. a románokéban, s ezt mi sem bizonyítja jobban, mint az a tény, hogy a magyar nyelvű könyvpiac az elmúlt években a román nyelvű piac kétszerese volt — euróban kifejezve. Ha azt vesszük, hogy a magyarság lélekszáma fele a románságénak, megállapíthatjuk, hogy fejenként négyszer annyit olvasunk, mint román testvéreink. Ennek sokféle magyarázata lehet, többek között az, hogy a magyarság körében korábban felszámolták az írástudatlanságot, mint a román fejedelemségekben. Ebből a premisszából kiindulva, nagyobb eséllyel kelnek el a hazai magyar könyvek, mint a román nyelvűek. A könyvesboltok pedig éppen azt a célt szolgálják, hogy eljuttassák a könyvet az olvasóhoz, a híd szerepét töltik be a szerző/kiadó és az olvasó között. Mint már említettem korábban, a hazai magyar könyvkiadás csak a magas kultúra iránti igényt igyekszik kielégíteni — éppen alulfinanszírozottsága, pályázati pénzekre való berendezkedése miatt —, ez az igény pedig jóval kevesebb olvasóban él, mint ahányan könyvet vásárolnak. Legjobb helyzetben talán a gyermekkönyvek vannak. Egyrészt azért, mert a gyermekkönyv a pályáztató szervezetek által preferált műfaj, másrészt pedig azért, mert a szülők-nagyszülők áldoznak a gyermekkönyvekre, s

örvendetesen a könyvpiacnak ez a szegmense évről évre növekszik — azzal együtt, hogy nagyon erős az igénytelen művek dömpingje. A jó gyermekkönyv iránti igényt jelzi az a tény, hogy a rendszerváltás után a legnagyobb példányszámban megjelent erdélyi magyar irodalmi alkotás Fodor Sándor *Csipkéje*, a csíkszeredai Pro Print kiadásában. Az erdélyi magyar olvasók másik rétege a klasszikusokat — s ezen belül a sokáig hozzáférhetetlen erdélyi magyar klasszikusokat — kedveli, nagy példányszámban keltek el Wass Albert, Nyirő József, Kós Károly, Bánffy Miklós, Reményik Sándor, Dsida Jenő vagy Ignácz Rózsa művei. Az olvasók harmadik jelentős rétege az önmeghatározást, az identitást erősítő, alátámasztó történelmi, néprajzi munkákat vásárolja. Ezért kelt el nagy példányszámban Egyed Ákos székelység története, amely a Pallas-Akadémia gondozásában jelent meg, de népszerűek általában az erdélyi magyarság történelme bizonyos vetületeivel foglalkozó munkák. Kiemelném a tudományos vagy tudománynépszerűsítő munkákat is, amelyek elnyerték az olvasók tetszését, mint például Zsigmond Győző gombáskönyvét vagy Balázs Lajosnak a népi nemiséggel foglalkozó monumentális kötetét, amelyek mind sikerkönyvek voltak. Aztán vannak az Erdély-sirató olvasók, akik sok színes képpel ellátott, kevés szöveget tartalmazó albumokat részesítenek előnyben. Kortárs íróink, költőink olvasóikat a hazai és a magyarországi — no meg a felvidéki — magyar kiadókon és a hozzájuk kötődő könyvterjesztői hálózatokon keresztül keresik.

P. BUZOGÁNY ÁRPÁD: A mai ember olvasási szokásaira és információszerzésének módjára is rányomta bélyegét a világméretű egységesülés, annak hátrányaival: sokat, gyorsan, olcsón. Az olvasás nem lehet normára végzett tevékenység, amit minél hamarabb le lehet vagy kell tudni (kivétel persze a diákok kötelező olvasmánya), hanem jóleső érzés, vágyott állapot. El kell ettől eléggé határozottan választani az információszerzés céljából történő olvasást, kutakodást, mert utóbbi lehet gyors, hatékony stb. Nem is kategóriákat, hanem inkább célokat, viszonyulásokat meghatározva lehetne képzeletbeli osztályokba sorolni az olvasót: aki időtöltésből olvas, aki sznobságból bújja a divatossá váló könyveket, aki szeret, imád elmerülni egy jó könyv hangulatába, aki a nyomtatott betűk közt csupán valamilyen információt keres, a könyvek iránt közömbös embereket, a funkcionális analfabétákat és a nyomtatott betű utálóit.

A mai olvasót lehet szidni, ám inkább az olvasási szokások megváltozásához kell alkalmazkodni. Sok olyan információt elérnek az olvasók a virtuális térben, amelyek klasszikus hordozón, papíron is megjelentek, megjelennek. Ezzel számot kell vetni. A könyv szellemi termék, eszmei értéke van, és be kell töltenie valamilyen feladatot — attól függően, hogy a szerző, a kiadó, a terjesztő mit szánt neki.

A „mindenevők", vagyis mindent olvasók tábora nagyon szűk rétegre csökkent. A szépirodalom iránti érdeklődés is nagyon visszafogott, még klasszikus szerzőink írásait tekintve is. A szakkönyvek — ide sorolva a társadalomtudo-

mányi, néprajzi, helyismereti jellegű kiadványokat — ára eléggé magas, ám az érdeklődő, a szakember ezekből vásárol leginkább, pénztárcájára nem gondolva.

Azt sem kell elfeledni, hogy a mai ember talán nem olvas kevesebbet, mint az előző nemzedékek, ugyanis az információ legnagyobb részt írott változatban jut el hozzá, csupán tekintetbe kell venni, hogy elektronikus változatban könnyebben és legtöbbször ingyen elérheti, megszerezheti azt, amit elolvasna, amire kíváncsi.

BENCZE MIHÁLY: Igen, az emberi szellem írott termékei útjukra kelnek a könyvkereskedők pultjain, és nagy részük ott is marad. Hiába csodálatos kivitelezésűek, hiába elérhető az ára. Megváltozott a világ. Az elektronika, az internet közbeszólt. Amit le tudnak tölteni a világhálóról, azért nem kell pénzt kiadni. Ez még a jobbik eset. A fájdalmasabb pedig az, hogy a mai fiatalság nem akar könyvet olvasni. A háziolvasmányt is megkapja kijegyzetelve az interneten. Ellenben azt is tapasztalhattam, hogy a régi vágású, jó családi nevelésben részesülő diák szívesen vásárol könyvet. De ez a tábor egyre fogy. Az idősebbek generációja ellenben most is vásárol, nagy részük még az unokának is megveszi, reménykedve, hogy valamikor elolvassa. A kivándoroltak-kitántorgottak világa lassan feladja az anyanyelvet. De itt Bukarestben van olyan nagyszülő, aki megvásárolja a magyar könyveket az USA-ban élő unokának, mert ott egy jó magyar közösségbe került, és az ottani vasárnapi iskolába járva, kezdi igényelni a magyar könyveket. A bukaresti magyarság 10 %-a vásárol könyveket, néha magyar könyveket is. Főként olyan kiadóktól, akik postázzák is. Sajnos nem minden Bukarestben élő szülő adja magyar iskolába, azaz az Adyba a gyerekét. Ő úgy látja, hogy románként a gyereke jobban érvényesül. Sok olyan székelyföldi család van, ahol a szülők nem tudnak rendesen beszélni románul, de a gyereket már nem tanítják magyarul. mert az túlterhelés az egy szál gyermekük számára. Ez a család már nem fog magyar könyvet vásárolni. Olyan eset is van, hogy tiszta román szülők magyar iskolába, azaz az Adyba adták a gyereküket, mert tisztelik a magyar kultúrát. És gyerekük vásárol és olvas magyar könyveket.

RÓTH ANDRÁS LAJOS: A mai rohanó világban hamarább kapnak helyet a könyvespolcon, mintsem az elménkben. Megvesszük, hogy majd elolvassuk, hogy majd gyermekeink elolvassák, felületesen olvassuk el, nem tudatosan olvassuk, nem szövegértően, nem szövegértelmezően olvassuk el stb.

NAGY LÁSZLÓ MIHÁLY: A mai világ olvasóit nem lehet kizárt módon kategorizálni. Bár nagy teret hódít a digitális megjelenítés, a könyv tradicionális formátuma legyőzhetetlen, jelen pillanatig. A legtöbb sok(k)oldalú olvasó használja a digitális vonalat, számítógépes, laptopos, tabbos avagy okos telefonos változatot. De mindezt rohanva teszi, beiktatva a meló vagy böngészés hálójában. De igénye van a nyugodt olvasásnak és ezt csak a könyv formátumban tudja el-

érni, ágyban fekve vagy fotelban terpeszkedve. Inkább bevállalja, hogy ha elalszik, egy könyv essen az arcába, mint egy laptop, tab vagy akár okos telefon.

TÁCSI ERIKA: Hiteles válaszadásra elindultam Temesváron és felmérést készítettem. Íme: A Bánságban a fiatal értelmiségi szülők gyerekeiknek szép kivitelű klasszikus gyerekkönyveket vásárolnak. Erre gazdag választék van a Libris könyvesboltban. Vegyes házasságokban élők esetében a magyar fél magyar könyvet vásárol a gyereknek. A diákok az előírt könyvészetet igénylik, olvassák, de ők sem nagy számban vásárolnak. Az idősebbek az unokáknak szerzik be az általuk kiválasztott könyvet. Az itteni olvasók a helyi szerkesztőség könyvtárából kölcsönöznek könyvet. A nyugdíjas klub elnöke nyugalmazott tanítónő, önkéntes könyvtáros, aki a segélyekből begyűlt könyveket kölcsönzi hiányos, szegénykedő könyvtárából az idős olvasóknak.

Temesváron és környékén a középkorú vagy idősebb nemzedék előzetes ismeretek, vagy hallomás alapján vásárol. A Reflex Kft. kiadó, a Libris könyvesbolt tulajdonosa szerint mindenkor eladható, fogyó termék volt Wass Albert, Márai Sándor, Szabó Magda, Esterházy Péter, Ugron Zsolna, Csinta Samu, Müller Péter, a klasszikus írók, költők könyvei, a hazai kortárs szerzők munkái aligha. A Nobel-díjasok közül Kertész Imre és Herta Müller könyvei voltak keresettek.

A helyi ismert magyar szerzők románra fordított munkái is eladhatatlanok, úgy, mint a közel tíz éve polcokon porosodó EMKE füzetek, a *Korunk,* az *Erdélyi Toll* folyóiratok, a könyvek közül a *Romániai magyar évkönyv,* a *Hősök gyerekszemmel — 1848* című kötet nagyon sok példánya, a *Nőszövetség kiadványai* stb.

A helyi Bartók Béla Elméleti Líceum negyven tizedikes diákját megkérdezve: tizenketten nem vásároltak könyvet az utóbbi időben, ha igen, főleg az ajánlott magyar és román könyvészetet, főleg prózát. A diákok főleg Magyarországon vásárolnak könyvet vagy ha nem, akkor az interneten rendelnek Budapestről. Egyharmadának nem ajándékoznak könyvet, s ha igen, akkor azt a családtól, a barátoktól, vagy díjként kapják az iskolától. A diákok többsége barátaival beszél olvasmányairól, többen a szülőkkel osszák meg olvasmányélményeiket, de nagy számmal vannak azonban azok, akik senkivel nem beszélnek a könyvről.

SZŐCS KATALIN: Régen is változó volt, hogy ki, mennyit olvas. Mindig voltak olvasni és tanulni szerető emberek. Olyanok is voltak, akik ezt kevésbé a könyveken keresztül kapták meg.

Ma az elektornikus sajtó uralkodik. Ez egy lerövidített, gyors és olcsó információátadást biztosít. A fiatalság egyre kevesebb hányada olvas. A digitalizált könyvek olvasása is kisebb méretű, mint régen. A korosodó emberek még mindig többet lapozzák a könyvet.

SZEKERES LUKÁCS SÁNDOR: Szomorú tapasztalataim vannak. Azt látom, hogy egyre kevesebben olvasnak. Aki egyáltalán olvas, az zömében „kul-

túrszennyet" fogyaszt. Szomorú látni naponta, hogy például az anyaországban könyvet alig olvasnak például a vonaton, metrón, s ha mégis könyvet lapoznak, azok jelentéktelen, értéktelen könyvcímek. Nem véletlen tehát, hogy az itteni magyar szinte semmit nem tud a magyar történelemről, irodalomról, kulturáról, de a saját családi gyökereikről sem.

NAGY SZÉKELY ILDIKÓ: Úgy gondolom, hogy a mai olvasók tábora nagyon sok szempont szerint különíthető el kisebb csoportokba. A legnyilvánvalóbb talán mégis az életkor szerinti kategorizálás, melynek értelmében beszélhetünk a könnyedebb olvasmányokat igénylő tizenévesekről, akik főleg külföldi szerzők sikersorozatai iránt vonzódnak, a szintén szórakoztató könyvek, illetve a szakirodalom iránt érdeklődő középkorúakról, akiknek az olvasás munka utáni kikapcsolódást, lazítást, illetve az érdeklődési körüknek megfelelő búvárkodást jelent és a nyugdíjasokról, akik szívesen nosztalgiáznak a klasszikus magyar irodalom, főleg erdélyi szerzők műveivel. És természetesen nem szabad megfeledkezni a legfiatalabb, friss olvasókról sem, a másodikos-negyedikes kisdiákokról, akik az írott szó élményének hatása alatt talán a legszorgalmasabban lapozgatják a könyveket. Számukra a körülöttük levő világot tükröző gyermekirodalom és az ifjúsági művek a leginkább befogadhatóbbak, a klasszikus házi olvasmányok kényszere viszont megtörheti a varázst.

DEMETER ATTILA: A legfontosabb az, hogy az emberek minél többet olvassanak, és lehetőleg színvonalas olvasmányokat, de az is köztudott, hogy a könyvválasztást számos tényező befolyásolja. A társadalmi háttér, az élmények, a műveltségi és az olvasottsági szint nagy mértékben meghatározza az olvasói igényt. Igen ám, de ugyanakkor egy sor kulturális „csapda" is létezik, ami megnehezíti az eligazodást a könyvek világában. A könyvbarátoknak végig kell járniuk az említett csapdákkal teli utat, hogy megtalálják a sajátjukat. Éppen azért nem sorolnám külön kategóriákba az olvasókat, mert az elhatárolódás nem egyértelmű. Inkább úgy fogalmaznék, hogy léteznek szemmel is észlelhető jelenségek, tendenciák. Az viszont biztos, hogy erősen jelen van a divatszellem, a médiának, a reklámoknak jól ismert hatása. Egyre inkább előtérbe kerül az igénytelen fogyasztói szemlélet, a megfelelési kényszer, ami az öltözködésben és az olvasásban hasonlóan nyilvánul meg. Különösen a fiatalabbak esnek áldozatául e jelenségnek, hisz éppen azáltal válnak tömeggé, hogy az individualizmus kényszerképzetében élnek. Hogy a kérdés lényegére visszatérjünk, ma már mindent újraértelmeznek, az embert, a szabadságot, és magát az irodalmat. Örök dilemma például, hogy mi számít világirodalomnak, melyek a klasszikus művek, melyek a „valódi" értékek, mi számít giccsnek, és mit kell tanítani az iskolában, de szinte senki sem foglalkozik azzal, hogyan tanítsuk meg a fiatalokat gondolkodni, értékelni, okosan választani. Több olyan személyt is ismerek, akinek irigylésre méltó könyvtára van, rengeteg értékes könyvvel, és alig-alig olvas. A másik oldalon pe-

dig van egy olvasóréteg, amely lényegében azonos témájú vagy műfajú könyveket olvas ezerszámra, ezért nem tud kikeveredni a saját maga állította kelepcéből. Olyanok is szép számmal akadnak, akik „divatos" és klasszikus műveket egyaránt olvasnak. Örömteli jelenség, hogy egyre többen érdeklődnek az erdélyi identitás és a történelem iránt, legyen az akár szépirodalmi, akár tudományos, néprajzi munka. Bár a könyvkiadás helyzete egészében nem rózsás, és az olvasók száma csökkenőben van, a jelzés egyértelmű: van igény a könyvre. Most nagy a kihívás: újra és újra meg kell szólítani az olvasót!

V.
„Erdélyben az identitás- és sorskérdések még mindig érdeklik az olvasót"

BEKE SÁNDOR: *Milyen témát-műfajt kedvel leginkább ma az erdélyi magyar olvasó? Ha lehet, az 1989 utáni egész periódusra kitérhet.*

POMOGÁTS BÉLA: Bizakodva mondhatom, hogy az úgynevezett „peremvidéken", tehát Erdélyben, Kárpátalján, Felvidéken, Vajdaságban sokkal jobbak a tapasztalataim. A kisebbségi magyar könyvkiadók általában tartózkodnak a súlytalan művektől, a lélekromboló kiadványoktól, és a kisebbségi magyar olvasó is biztosabb igényességgel fordul a könyvekhez. Erre vall az is, hogy az általam ismert (maradjunk most meg csupán az erdélyi olvasói kultúránál) könyvkiadók, azok, amelyeket az imént emlegettem, nagyrészt tartózkodnak is az olcsó sikerektől. Erdélyben igen sok olyan szépirodalmi, tudományos: történelmi, irodalom- és művészettörténeti, néprajzi, szociológiai munka lát napvilágot, amely joggal tart igényt az egész magyar olvasói társadalom érdeklődésére és elismerésére. (Ehhez képest elégedetlen vagyok a magyarországi-budapesti „könyves eseményeken" tapasztaltakkal. A határokon túl működő magyar könyvkiadók csak igen ritkán részesülnek azokban az elismerésekben, díjakban, amelyeket olykor igen kétséges színvonalon működő magyarországi könyvkiadók zsebelnek be.) Az erdélyi szépirodalmi és tudományos munkák és persze az ezeket közre adó könyvkiadói vállalkozások igen fontos helyet töltenek be a magyar könyvkultúrában, nem csak arról van szó, hogy méltó versenytársai a magyarországi könyves céheknek, hanem talán arról is, hogy jóval kisebb pénzügyi lehetőségek birtokában érnek el a magyarországi könyvkiadás teljesítményét és értékét meghaladó eredményeket. Természetesen ennek a felismerésnek a nyomán ítélem meg és értékelem nagyra mindazt, amit a *Székely Útkereső,* illetve az Erdélyi Gondolat Könyvkiadó tesz hozzá a magyar nyelvű könyvkiadáshoz, egyáltalán nemzeti kultúránk gondozásához.

BERTHA ZOLTÁN: Először azt említeném, hogy a hetvenes években például a Sütő-, Kányádi-kötetek voltak a legkelendőbbek, meg a néprajzi, történelmi témájú könyvek, de ez egy külön könyv-, irodalom- és kultúrtörténeti hőskorszaknak tekinthető elsősorban a Kriterion Könyvkiadó jóvoltából (és a néhány további kisebb kiadó — Dacia, Albatrosz, Facla stb. — közreműködésével). Mert ezek a könyvek, még a verseskötetek is Szilágyi Domokostól Farkas Árpádig a lelket tartották a fenyegetett kisebbségi magyarok tömegeiben. A fordulat után a kánon is megváltozott, s például Magyarországon hirtelen Kovács András Ferenc, Visky András, valamivel később Orbán János Dénes is nagyon keresetté vált. De aztán meg mindenütt a sokáig elhallgatott, elfelejtett vagy ismeretlennek számító Wass Albert lett talán a legnépszerűbb, persze megint másféle olvasóközönség soraiban. Mi mindig azt mondtuk persze, hogy a teljes szellemi kultúrára kell figyelnünk, és túlzott „sztárolások" helyett az összes értéket megbecsülni. Ma nyilván vegyesebb, egyenletesebb az eloszlás, a történelmi, etnográfiai témák még mindig érdekesnek számítanak, a költészet hátrébb szorult, az Erdélyi Gondolat Könyvkiadó sok székely humorral foglalkozó gyűjteményes vagy művelődéstörténeti kiadványa pedig eléggé ismert és kedvelt tematikai, műfaji csoportot képez.

P. BUZOGÁNY ÁRPÁD: A klasszikusok (Mikszáth, Móra, Gárdonyi stb.) jól szerkesztett meseszövésű történetei élményt jelentenek idősnek és fiatalnak, sokan újraolvassák őket időnként. A cselekménnyel bíró történet élhelyen van, ezzel a műfajt is meghatározva: elbeszélés, novella, regény. Ezt követi a lektűr, a könnyed, lebilincselő témájú, meseszövésű olvasmány meg az útleírás és a tudományos-fantasztikus irodalom. A sor végére szorul a modern regény, a jelenkori líra termésének nagyja (mert amit az emberek már nem tartanak irodalomnak, költészetnek, azt nyilván nem is olvassák el). Témákat tekintve az élettörténetek, a riportok valóságvonatkozásuk miatt kerülnek élhelyre.

Kelendőek a szakkönyvek minden korban, az általános tudást hordozó lexikonok, egy- vagy többnyelvű szótárak, a helyismereti kiadványok, a gyermekirodalom.

SARÁNY ISTVÁN: Az előző kérdésre adott válaszomban erre is kitértem. Talán még annyit fűznék hozzá, hogy eleinte a korábban tiltott könyvek és a nagy klasszikusok voltak a kelendőbbek. Reneszánszukat élték a tudományos publikációk is, ma viszont ez utóbbiak — éppen az internet-hozzáférhetőség egyre elérhetőbbé válása, a virtuális könyvtárak egyre nagyobb gazdagsága és a tudományok egyre rohamosabb változása révén — mindinkább a virtuális térbe költöznek. A nyomtatott könyvnek a gyermekirodalom, a szépirodalom és a lektűr maradt.

KOZMA MÁRIA: Ennek a kérdésnek a tisztességes megválaszolása szociológiai felmérést igényel.

BENCZE MIHÁLY: A rendszerváltás után a barcasági olvasó minden magyar nyelvű könyvet megvásárolt, mert ki volt szellemileg éheztetve az előző rendszerben. Elvártuk volna, hogy a fiatalság a történelmi múltját tisztázza, és több ilyen témájú könyvet olvasna. De furcsa helyzet alakult ki. Brassóban elszórványosodott a magyarság. Fogaras elveszítette a magyar iskoláját, még megmaradt a magyar egyháza, de ez már csak temetkezési vállalat. Ez a rákos fene egyre jobban kikezdi az egykori színtiszta magyar falvakat is. Az elvándorlás és az asszimiláció felmorzsol. Kevés magyar gyerek születik. Itt már csak sírfeliratot olvasnak, azt is a turisták. A megmaradt magyar fiatalság nyugatimádó, angolul olvas, és mindenféle virtuális világról szóló badarságot, amit a média felmagasztal. Nem kell nekik Petőfi, Ady, József Attila. Ez nem forradalmi nemzedék, McDonalds generáció, címkéket és reklámokat olvas. Manele zene dübörög a brassói kicsengetett diákok bankettjén. A csárdást már nem ismerik. Az okostelefonok világában, csak SMS, ékezet nélküli rövidített szövegtorzók társalgása, olvasása a mérvadó, a menő. A facebookon már magyarul se tudnak írni, itt is a párbeszéd románul folyik. Brassóban a magyar helytörténeti, helyi irodalmi könyveket ismerősök vásárolják, vagy szeretetből és érdekli is őket, vagy udvariasságból. De a tömeg a szerzőktől is ajándékként várja el a könyvet. Az, aki könyvet ír, a saját költségén adja ki, és a fenti okok miatt biztos veszteséges, mert kiadását senki se támogatja. A szerző az eladás kellemetlenségeivel és megalázásával is találkozik, olyan gyerekkori barátja, akivel együtt nőtt fel, nem veszi meg a könyvét, sőt azt is mondja, hogy engem ilyen hülyeség, amit írsz, nem érdekel. Bukarestben a diákoknak még a tanárok vásárolnak magyar nyelvű jutalomkönyvet, de itt is 50 diákból 6 diák, ha olvas magyar könyvet. Azt is lehet tapasztalni, ahol a családok jól mentették az elődök történelmi tapasztalatait, ott olvasnak könyvet. Amit lát a gyereke a családban, azt fogja ő is csinálni. Erdélyi magyarok sokan jönnek fel a fővárosba egy jobb kereset miatt, de gyerekét nem mindenki adja az itteni magyar iskolába. Magyar orvosok nagy csapata dolgozik itt a fővárosban, 1-2 gyerekes családok, de gyerekeik a Mark Twain angol nyelvű magániskolába járnak. Nem kell nekik a magyar nyelv, ők már világproletárok lesznek, angolul gondolkoznak, angolul beszélnek a szegény nagyszülőkkel. Hát ilyen finomvegyes ez a magyar nép. Kinek kell még magyar könyv? Sokat tanulhatna a magyarság a cigányságtól, ők gyerekszeretők és gyerekvállalók, anyanyelvükre megtanítják a csemetéjüket, és a fajtájuk tiszteletére, összetartozásra.

KUSZÁLIK PÉTER: A mai erdélyi vásárló olyan, mint a kismagyarországi: a kedvenceit *veszi meg* vagy azt, amit agyonreklámoznak (nagy hatása van a divatnak!).

Megveszi még a politikusok (vagy politikusfeleségek) szakácskönyveit (nagy hatása van a sznobságnak, az örökös magyar szervilizmusnak).

Vigyázat: *vásárló* és *olvasó* között számbeli eltérés van!

NAGY LÁSZLÓ MIHÁLY: A mai erdélyi magyar olvasótáborban egyre kevesebb a regény-olvasó, a rövidebb műfajokat, karcolatokat, novellákat, esszéket, rövid, célratörő tanulmányokat és a verseket kedvelik. Olyan írásokat, amelyeket rövid idő alatt el lehet olvasni, de élménnyel is gazdagodhatnak belőle.

SZŐCS KATALIN: Az idősebb korosztály a népünk történelmével foglalkozó könyveket kedveli inkább. A fiatalabbak — diákok, egyetemisták — inkább az önismerettel és a tananyaggal kapcsolatos könyveket vásárolják meg.

TÁCSI ERIKA: Ismét csak bánsági helyzetről, főleg a temesváriról beszélhetek.

A fent jelzett temesvári kiadó és könyvet forgalmazó Libris könyvesbolt képviselője, Makkai Zoltán szerint nagy volt az érdeklődés a marosvásárhelyi Mentor kiadó kiadványai, főleg a Wass Albert életműsorozat, illetve a csíkszeredai Pro Print kiadó kiadványai iránt.

A Bánságon a könyvek 80 százalékát internetes portálokról rendelik meg, utánvétellel, főleg a Móra Kiadó akciós ajánlataiból, de napjainkban rendszeresen igényelnek könyvet a Kriterion és a Koinónia kiadótól is.

RÓTH ANDRÁS LAJOS: Fülednek kedves választ szeretnél kapni, vagy reálist…? Ha az utóbbit, akkor komoly intézményes szociológiai felmérésre lenne szükséged…!

NAGY SZÉKELY ILDIKÓ: Az erdélyi magyar olvasó a rendszerváltás utáni években bizonyára a korábban betiltott témák, illetve művek iránt érdeklődött. Úgy gondolom, az ilyen jellegű alkotások iránt csökkent a kereslet az elmúlt 25 év alatt, a hagyományok világába vezető és a művészeti, például építészeti kincseket feltáró könyvek viszont ma is nagyon keresettek. Műfajilag véleményem szerint a prózai alkotásoknak, regényeknek, novellás köteteknek, illetve a meseregényeknek van nagyobb keletje, de a gyermekverses könyvek iránt is van kereslet.

DEMETER ATTILA: Ha az 1989-től mostanig eltelt időszakot nézzük, egyértelmű, hogy tematikailag és műfajilag is „kinyílt" a világ, sok olyan mű is megjelenhetett, amely azelőtt évekig, évtizedekig a fiókban szomorkodott. Azt azonban nehéz megmondani, hogy az erdélyi olvasó mit részesít előnyben, hiszen eléggé megosztott a tábor. Az bizonyos, hogy a prózai művek előnyben vannak a lírai alkotásokkal szemben, és egy kissé visszaszorult a nagy klasszikusok népszerűsége. Érezhetően előtérbe kerültek a szociográfiák, a történelmű témájú művek. Ez érthető, hisz Erdélyben az identitás- és sorskérdések még mindig érdeklik az olvasót — vagy helyesebben — még csak most foglalkoztatják igazán!

VI.
„A haszonlesés, a gyors pénzszerzés visszataszító, elriasztja a vásárlót”

BEKE SÁNDOR: Kókay György *A könyvkereskedelem Magyarországon* című művének *A magyarországi könyvkultúra kezdetei* című fejezetében megjegyzi: „Jelentősen megváltozott a könyvek ára a könyvnyomtatás elterjedése után. A mechanikusan sokszorosított könyv kéziratos elődéhez képest lényegesen olcsóbb lett, és ezáltal jóval többen engedhették meg maguknak a könyvvásárlást. Igaz, a kódex csak lassan adta át helyét az új módon előállított könyvnek. Bártfa városa 1493-ban jelentős költséggel még mindig másoltatta az antiphonalét. A nagy árkülönbséget jól jelzi, hogy Joannes Henckel, Mária királyné udvari papja 1516-ban Budán Alexander de Hales *Summa universae philosophiae* című művének 1482. évi nürnbergi kiadását már 6 forintért meg tudta vásárolni. Pelei Tamás gyulafehérvári kanonok pedig Erazmus közmondás-gyűjteményének, az Adagiának 1508-i kiadását — ugyancsak Budán — 1515-ben mindössze 2 forintért szerezte meg.”

Ez a középkori példa jól érzékelteti, hogy a nyomtatás elterjedése milyen jelentősen befolyásolta a könyvek árát jó irányban. Nos, Erdélyben a 2000-es évektől napjainkig azt tapasztaljuk, hogy hiába szaporodtak el a nyomdák, a könyvek ára még mindig emelkedő tendenciát mutat… Tudom, hogy a könyvterjesztésre szánt helyiség bére nagy, a könyvesboltok villany- és fűtésszámlái is „emelnek” a könyv árán.

Ön szerint még milyen faktorok nehezítik a könyv eladását?

SARÁNY ISTVÁN: Valóban sok a nyomda, s ez azt jelzi, hogy van nyomdai munka is. De nem minden nyomda alkalmas könyvnyomtatásra, nem mindenki tud szép könyvet készíteni. Ugyanis nem elegendő a könyvkészítéshez egy jobbféle síknyomógép, kellenek hozzá a megfelelő ívösszehordó, kötészeti gépek, gerincdomborító gép, prések, varró- és fűzőgépek, kell az értő kézi munka a kasírozáshoz. S mindenekelőtt kell az igényes tipográfiai munka. Sajnos — s ez nagyon sok nyomda kiadványain meglátszik — ezen a téren nagyon messze állunk még a magyarországi nyomdáktól is. Ritkán látok olyan könyvet, amelyben a szövegtükör megtervezésénél tiszteletben tartották volna az aranymetszés szabályait, betartották volna a legalapvetőbb tipográfiai szabályokat, eleget tettek volna az olvashatóság legelemibb kívánalmainak. Aki ismeri az egyszerű számítógépes szövegszerkesztőt, már azt hiszi, hogy könyvet is tud csinálni. Holott nem lehet könyvet készíteni tipográfiai ismeretek nélkül. Nos, kevés nyomda tud ilyen szinten is minőséget biztosítani, mert mások nem rendelkeznek a megfelelő szakértelemmel, s ezt a szakértelmet kell megfizetni. Sajnos, a kiadók nem engedhetik meg maguknak, hogy állandó tördelőszerkesztőket foglalkoztassanak, ezért arra

kényszerülnek, hogy a tördelést is elvégző nyomdák szolgáltatásait vegyék igénybe — akár drágábban is. Innen a magasabb nyomdai árak. De a nagy érvágást a kiadóknak — s végső soron az olvasóknak — maguk a könyvkereskedők ejtik az által, hogy a könyv árának akár 55-60 százalékát is bezsebelik. A támogatási rendszer — ami uralja a hazai magyar könyvpiacot — az olvasót kellene támogassa. Úgy, ahogy azt a román Nemzeti Kulturális Alap (AFCN) teszi: nemcsak a nyomdaszámlát állja, hanem más költségeket is fedez, de a támogatás fejében megszabja a könyv árát. Amíg a finanszírozó szervezetek csak a nyomdai költségeket fizetik, nehéz előteremteni a többi költségtételt.

KOZMA MÁRIA: Félrevezető az idézet, mármint az, hogy a könyvnyomtatás után a könyvek olcsóbbak lettek. Ez ugyanis nem egyszerre következett be, az ősnyomtatványokban, a nyomtatott könyv „bölcsőjében" pl. még sok kézzel festett iniciálé, margódísz s hasonlók voltak. A papír is rendkívül drága volt, a nagy nyomdák működtetése úgyszintén — itt nem beszélek az úgynevezett egyszemélyes kézisajtókról —, mert negyven, ötven, sőt száz embert (szedők, betűöntők, az ólomszedés-táblákat szétszedők és beolvasztók stb.) kellett foglalkoztatni. A tömegtermelés forradalmasító hatása sokáig szinte egyáltalán nem érvényesült, a haladás majd egy évszázadig lényegében annyi, hogy az „írást" nagyobb példányszámban terjeszti. Az „olcsóságot" inkább az jelentette, hogy sokáig értéktelenebbnek tartották, mint a kézzel írott könyveket, sőt lenézéssel kezelték, hiszen a könyvnyomtatás kezdetben hatalmas ellenállást, lebecsülő véleményt váltott ki a kéziratmásoló és kéziratárus céhek és kolostorok, könyvgyűjtők körében, de persze meg nem akadályozhatták a gép diadalútját. A kiadványok példányszáma ritkán haladta meg a 300-at (Luther Kiáltványának 5000 példányban való kinyomtatása és egy hónap alatti eladása világcsodának számított). A nyomtatott könyv még a 17. században is komoly vagyontárgyat jelentett. A 16-17. században 100-150 kötet tulajdona már jelentős magánkönyvtárnak számított. De hát ennek több könyvtárat kitevő irodalma van… A 16-17. században pl. a „könyv" nem tévesztendő össze a „népkönyvekkel" — szórólapszerű kis füzetek, naptárak, nyelvtankönyvecskék, gyakorlati gazdasági tanácsok — amelyeknek a megjelenése valóban demokratizálta a könyvkereskedést, amennyiben az olvasni tudók megvásárolták. Ezek a kiadványok tényleg olcsók, illetve hozzáférhető áruk van, de silány papíron készülnek, kopott fadúcokkal, hibás, igénytelen szövegekkel. Majd a 18-19. század és a polgári felvilágosodás előretörése alakítja a maihoz sokban hasonlító könyvpiacot.

BERTHA ZOLTÁN: Sajnos ezt egy igen egyszerű és látványos helyzet vagy tendencia határozza meg főként: a magyar lakosság rohamos elszegényedése, elnyomorodása. A megélhetés olyan súlyos problémává vált, hogy a könyvvásárlás abszolút luxusnak számít, szinte az éhezés szörnyű helyzetébe került a magyar roncstársadalom jelentős szegmense. Akik még szeretnének könyvet venni — a

művelt középosztály, a kisértelmiségi réteg tagjai —, azoknak már csakugyan nincs pénze erre, még ha fele árban vásárolhatná is őket. És nincs hova tennie, kis betonlakásokban már nem fér a könyvtől (a könyvhagyatékokat már a könyvtárak sem tudják elfogadni adományként sem), s amit felhalmozott például egy tanár a régebbi évtizedekben, szinte nincs energiája, elfáradt, még olvasni sincs ideje, egyfolytában az állásvesztéstől retteg, az egzisztenciális kínok között vergődő nyugdíjasokról nem is beszélve. A fiatalság meg tömegesen vándorol Nyugatra. A szociális tönkremenetel és lerongyolódás általános állapota szomorúságra ad okot, a kilábalás nagyon nehéz lesz, a demográfiai adatok is végtelenül lehangolóak, de ezt nincs értelme tovább részletezni. Viszont nem lehet megkerülni, és hiába az apróbb-nagyobb tervezgetések özöne vagy rengetege a könyvkiadás és könyvkereskedelem frontján, ha a környező társadalmi közállapotok százszor súlyosabban érintik a könyvszakma egész ügyét is, mint az esetleges belső szakszerű elképzelések akármilyen javítást célzó koncepcióinak hatása. Emlékszem, bő évtizede lehetett, erdélyi könyveket árusító standot is felállítottak a debreceni könyvfesztiválon, Közép-Európa leggyönyörűbb egyetemi épületében, közel a díszbejárathoz. Impozáns kínálattal. És az árusító kiadóvezető, író, terjesztő erdélyi barátaim, akik átjöttek nagy reménységgel, azt tapasztalhatták, hogy az ország második legnagyobb városában se egyetemista, se egyetemi tanár nem veszi a könyveket, az utazás többe került ide Marosvásárhelyről, mint a bevétel, hiába kapták jutányosan a helyet is a könyvbemutatóra. Ez a valóság, lehet, hogy ez évről évre valamit változik, de szerintem a lényeget illetően aligha.

P. BUZOGÁNY ÁRPÁD: A magas nyomdai árakat mesterségesen tartják fenn. Kínában, Indiában roppant olcsón képesek nyomdai munkákat végezni, és nem gyengébb minőségben, mint amit a hazai piac termel. A másik ok, ami miatt nehéz könyvet eladni, hogy a kereskedő hatalmas árréssel dolgozik, emiatt a roppant drágává tett könyvek egy részét sosem tudja eladni.

A könyvterjesztő nem tévesztheti össze saját magát az olvasóval, tehát ami őt érdekli, nem biztos, hogy nagy(obb) példányszámban elkél. Megváltozott a fiatalok olvasási szokása is. Mindemellett a szerzők és a kiadók dolgát is nehezíti, hogy nincs országos könyvterjesztői hálózat, így például csak utólag látjuk, mekkora könnyebbséget jelentett a csíkszeredai Könyvet postán megoldás. A könyvkiadás útjából elhárultak a korábbi, cenzúra jelentette akadályok, ám ezzel nyakunkba szakadt a kétes vagy kevés értékkel bíró kéziratok kiadása, ami sok esetben csalódást okoz a könyv vásárlójának, hiszen a cím és borító meg az egyoldalú dicséretet tartalmazó ajánlás nem jelent biztos fogódzót. A lapok is mintha leszoktak volna a könyvismertetések, kritikák közléséről.

Az előállítás megnövekedett költségei a könyv árának és főleg a kereskedői haszonnak az indokolatlan emelését eredményezték. A terjesztő olyan áron teszi a pultra a könyvet, hogy az ő haszna messze meghaladja a szerző és a kiadó munkájának pénzben kifejezhető értékét. Ezzel annyira megdrágítja a könyvet,

hogy szinte eladhatatlanná válik, mégis azon panaszkodnak egyes terjesztők, hogy senki nem akar könyvet vásárolni… A haszonlesés, a gyors pénzszerzés visszataszító, elriasztja a vásárlót, a kialakult helyzet pedig már szinte tarthatatlan. Ám a könyves szakma, ha túlélésre rendezkedik be, nem teljesítheti feladatát.

BENCZE MIHÁLY: A fenti érvek nemcsak Erdélyre, de Bukarestre is érvényesek. Sajnos szembe kell nézni azzal, hogy a tanügy így ebben a formájában állami butító intézmény. A média elnevelte a társadalmat, reklámokkal eteti, virtuális világba kergeti. És az új templomokba hajtja vásárolni. A pénz lett az Isten, és az óriási bevásárló központok lettek a mai modern templomok. Ezekben a központokban angol nyelvű zagyvaságok vásárolhatók, persze modern, tetszetős könyvként kivitelezve. Könyv helyett 16 négyzetméteres TV-t vásárolnak az emberek, hogy egy üveg sörrel legyen mi előtt bambuljanak. De itt a fővárosban látni olyan időseket, és fiatalokat is, akik a metrón, villamoson, buszon, trolin, ha kapnak egy ülőhelyet, előveszik a könyvet és olvasnak. Tehát valami reménysége lehet a könyvkiadásnak.

SZŐCS KATALIN: A gyors információáramlásban a kisebb szövegek olvasása részesül előnyben. Egyre kevesebben olvasnak könyvet. A gazdasági tényezők — papír, áram, fűtés ára — nehezítik a könyv eladását, mind a nyomtatás, mind az eladás során.

RÓTH ANDRÁS LAJOS: Az én, a mi fizetésünk nem engedi meg, hogy ugyanannyit áldozzunk a könyvre, mint régen. Többségünk vásárlóereje igencsak megcsappant…! Mondjam, hogy mi lehetne a megoldás…?!

KUSZÁLIK PÉTER: A könyv drága, a nyugdíj meg kicsi.

Más faktor?

Az érdeklődés csökkenése vagy az érdektelenség növekedése. A kettő ugyanaz, melyiket mondjam?

TAR KÁROLY: Miért drága a könyv? A könyvnyomtatás ára függ a kiadott mű példányszámától? Miért nem kifizetődő a könyvgyártás? Miért nem lehetséges eladható áron könyvet támogatás nélkül megjelentetni? — kérdések, amelyekre nehéz válaszolni. Tény az, hogy a kiadók a támogatás mértékétől függnek. Egyébként szabadok, nem áll fölöttük cenzúra. Éppen csak ki vannak szolgáltatva a támogató(k)nak. Pályázhatnak és ha nyernek, az még nem biztos, hogy hasznukra válik. Az egyszerű ember hajlik rá, hogy a kiadók fölötti atyai gondoskodás helyett a réges-régi módon, tehát a kiadók saját felelősségükre adjanak ki műveket. Feltehetően így kevesebb, de értékesíthető könyvek és könyvsorozatok születnének. De az is lehetséges, hogy csődbe menne minden kiadó. Mert ma már egyre kevesebb az olvasó, és még ennél is kevesebben vásárolnak könyvet.

Mi a megoldás? Azt hiszem, a korszerűsödés folyamatában, amely ma már elkezdődött az elektronikus könyvtárak ingyenességével, eljön annak az ideje, hogy ne a papír alapú könyvek dominálják a könyvpiacot, hanem a jóval olcsóbb elektronikai felszereltséggel készült irodalmi és egyéb szövegterjesztés.

Ma a könyv árának kiszámításakor a kiadók a szerkesztési, a szöveggondozási és adminisztratív munkán kívül a nyomdai munkát (a papír ára+nyomás+fűzés/kötés) és a terjesztést számítják. A szerzői díjat is persze, de csak úgy mellékesen. Ezzel összefüggésben a könyv példányszáma csak akkor jön számításba, ha az író szerződésben kikötötten százalékot kap minden eladott könyvéből.

A kiadói és a nyomdai munkák díja, minél nagyobb a példányszám, annál kisebb egy könyvre számítva. Így volt ez a régi felszereltségű nyomdák esetében. De nem a korszerű gépekkel működő nyomdákban, ahol gombnyomásra, a megrendelő igényeinek megfelelően akár egyetlen példányszámot nyomtathatnak. A második példányszám árába számított előkészítői munkabér tiszta haszon. Még csak meg sem kell nyomni még egyszer az elektronikus könyvnyomtató vezérlőgombját. Ezért aztán a kiadó és a nyomda érdeke, hogy minél nagyobb példányszámban készüljön a könyv.

Láttam már olyat, hogy valaki olyan megfizethető könyvet rendelt és kapott az Egyesült Államokból, amit kérésére nyomtattak egyetlen példányban. Bízom abban, hogy ez lesz a jövőben. Feltehetően akkor, amikor a papír alapú könyvek helyét átveszik az elektronikus módon tárolt szövegek, amelyek könyvtárnyi mennyiségben tárolhatók már ma is, bársonyos tapintású és lapozható, a betűk nagyságát tetszés szerint nagyítható e-könyveinkben. Gyorsuló életünkben ehhez már csak évek, legfentebb egy évtized további rohamos korszerűsítés szükséges a könyvkészítésben is.

Három évtizeddel ezelőtt írtam egyik egypercesemben:

Felhívás

Ismételten felszólítjuk a lakosságot, hogy mától kezdődően mindenkinek kötelessége annyi verset, regényt és más rövidebb műfajú írást alkotnia, amennyivel a saját maga szükségletét megfelelően kielégítheti.

Azok, akik a kelleténél többet írnak, kötelesek a kiadóknak beszolgáltatni a fölösleget, hogy azt a megszokott módon nyomtatott könyvek formájában, idejében és folyamatosan eljuttathassák az orvosi igazolvánnyal rendelkező betegekhez és a csökkent képességű írástudókhoz.

Akciónk jelmondata:

AZ IRODALOM ÚGY KELL, MINT A FALAT KENYÉR!

A jövőben szigorúan felelősségre vonják mindazokat, akik könyv nélkül élnek vagy könyveket titkolnak.

A plagizálás továbbra is szigorúan tilos!

Az *Ághegy* — a skandináviai magyar irodalmi és művészeti — és a *Magyar Liget* — skandináviai magyar családok lapja — mellett könyvsorozatot indítottam Ághegy Könyvek címmel. Közel félszáz skandináviai magyar szerző könyvét sikerült, igaz kis példányszámban, kihoznunk. Az olvasószerkesztő munkán kívül az elektronikus szerkesztést és tördelést is többnyire magam végeztem ellenszolgáltatás nélkül s adtam nyomdába készen. A nyomtatás költségét a szerző(k) állták. Ugyanígy jártam el az Ághegy tíz vaskos kötetbe tördelt 50 számával és a családi lap negyedévenként megjelentetett számaival is. Svédországban megfizethetetlen a nyomdai munka. Budapesten és Kolozsváron találtam nyomdára. Így az *Ághegy* 650-750 oldalas nyomtatott köteteit olvasóink 100-125 koronáért kapták. Meddig lehet ezt csinálni? Ha nem kaptunk volna némi magyarországi és a Svédországi Magyarok Szövetsége tagjaként az általam alapított Ághegy-Liget Baráti társaságnak kiutalt, összesen 30-50 példány nyomtatására elegendő támogatást, az Ághegynek ma nem volna csak elektronikus változata. Az idén be kellett látnom, hogy egy ember ereje nem elegendő két lap munkájának elvégzésére, a nyomtatás pedig nem oldható meg kolduspénzből. A kultúra, és ezen belül a magyar kultúra Svédországban is pénzbe kerül. Támogatás nélkül a gazdagnak minősített svédországi magyarok sem lehetnek meg, pedig anyanyelvük és hagyományaik ugyanúgy közérdek, mint az anyaországban, a Kárpát-medencében. Megkockáztatom, hogy az itt élő, egykor kitántorgott és a mai munkavállalók felkészültségük, nyelvismeretük, egyszóval műveltségük révén nem kevesebbek, mint a világ bármelyik részén élő magyarok. Talán még többek is. Olyanok, akiknek éltetése, erejük gyarapítása, hídszerepük hasznossága miatt megérdemelné az anyaország erkölcsi és anyagi támogatást is. Ehhez évek óta javasolom: szemléletváltásra lenne szükség. Kezdhetnénk ezt a magyarok földrajzi helyzetének jövőbe mutató, a jelenleginél használhatóbb megnevezésével.

NAGY LÁSZLÓ MIHÁLY: A könyv árát befolyásoló faktorok között meg kell említeni a szellemi és a kivitelezési minőségnek aspektusait, amikor egy Coelho-kötet előállításának és piacra dobásának költségei egy celeb könyv kiadásának anyagi szintjén van, csak az utóbbi a pletykapiac miatt keresettebb, így az árát megemelik, amikor szellemi értéke a zérót közelíti, de ennek ellenére emeli a piaci árakat, így nehezebb a valódi értékeket eladni.

NAGY SZÉKELY ILDIKÓ: Úgy gondolom, hogy a piaci helyzet is fontos szerepet játszik abban, hogy sokszor nehezen megy a könyvek értékesítése. Egyrészt a széles kínálat, másrészt a gyenge vásárerő miatt maradhatnak az eladásra kínált kiadványok hosszú ideig a könyvesboltok polcain. Ma már sokan inkább csak ajándékozás céljából engedhetik meg maguknak a könyvvásárlást, saját használatra kevésbé vesznek könyveket, így míg bizonyos időszakokban, karácsony táján, ballagáskor fellendülhet a kereslet, az év többi részében többnyire „szélcsend” van.

DEMETER ATIILA: Két alapvető gond van. Az egyik az olvasó szemléletmódjából, anyagi helyzetéből vagy olvasói minőségéből ered. Viszonylag kevesen vannak, akik igényes olvasmányra vágynak. Ha pedig megtalálják a „kedvencüket", nem biztos, hogy elérhető áron megkaphatják azt. Persze könnyen érvelhetünk amellett, hogy egy szenvedélyes olvasónak nem számít az ár, a valóság az, hogy nem mindenki látja ezt egyformán, és szinte mindenki más helyzetben van. Azt sem kell elfelednünk, hogy az online irodalom és az elektronikus olvasókönyvek léte is nehezíti a hagyományos könyvek eladását. Nem elhanyagolható azoknak a száma, akik szinte minden információt az internetről szereznek, tehát inkább csak tájékozódási jelleggel olvasnak. Ezek az „olvasók" sohasem olvasnak végig egy könyvet, róluk biztosra vehető, hogy nem vásárolnak. Számuk pedig egyre nő. A másik gond éppen a gazdasági berendezkedés mikéntje. Ahogy a kérdés előtti felvezetőből is kitűnik, hiába szaporodtak el a nyomdák, az árak nem csökkentek, sőt! A csapdából nehéz lesz kijutni, mert a kultúrát nálunk általában mostohagyerekként kezelik. Legyünk őszinték: hányan vannak (tisztelet a kevés kivételnek!), akiket valóban foglalkoztat a kultúra, a könyvek sorsa? Miközben irdatlan nagy pénzek folynak be és folynak el különféle ágazatokban, a könyv- vagy lapkiadás profitja sokkal jelentéktelenebb, ennél fogva nem sok olyan embert érdekel, aki valóban „helyzetben" van. Ezt jó néhány évvel ezelőtt magam is többször megtapasztaltam, amikor egy tartalmilag színvonalas gyereklapot próbáltunk életben tartani szinte minden támogatás nélkül — néhány évig sikerült is, aztán fel kellett adnunk. Komoly és rendszeres támogatottság nélkül nagyon nehéz eredményes munkát végezni ebben az ágazatban...

Kiadványaink

2016-ban megjelent

Málnási Ferenc

Erdélyi anyanyelvoktatás — irodalmunk tükrében XXXIV.

Anyanyelvoktatásunk 1989 után (I.)

Sütő Andrást hívhatjuk segítségül: „Etnikai létének puszta megmentése végett háromnegyed évszázada [2008-ban immár majdnem száz éve!] vívja küzdelmét Romániában Erdély magyarsága. 1989 véres karácsonyán maga a halál szakadékából szabadult meg, hiszen félig-meddig elnyeletett már, ott fulladozott a kisebbségeket fölzabáló, nagynemzeti-kommunista óriáskígyó torkában... Van-e értelme mostani, új helyzetünkben régi kisebbségi nyomorúságunkkal foglalkozni? A kérdésre az a társadalmi valóság válaszol, amelyben, íme, véres magyarellenes pogromok is lehetségesek. A Ceauşescu-féle diktatúra megdöntése után kialakult új helyzetben nemzetiségi-jogi kérdéseink a régeik maradtak, sőt véres támadások veszedelmeivel is gyarapodtak" (Sütő András, 1993. 125.). A második világháború után, 1989-ig jóformán csak három átmeneti időszak volt, amikor — főleg külpolitikai tényezők hatására — a homogenizálás, az anyanyelvi oktatás teljes felszámolásának folyamata megszakadt: a párizsi béke (1947) megkötése előtt a jó tárgyalási feltételek biztosítása végett szükség volt egy lojális nemzetiségpolitika felmutatására. A második enyhülés az 1956 őszétől 1958 őszéig terjedő korszak, majd a utolsó 1968 és 1971 között. A román kormány és párt sohasem kötelezte el magát egy hosszú távú, stabil, toleráns nemzetiségi politikára. Az átmeneti javulások után újabb és újabb, képtelennél képtelenebb helyzetek, rendelkezések akadályozták meg romániai anyanyelvoktatásunkat, az anyanyelven folyó oktatást. A román nacionalista sajtó valamiféle összeesküvést sejtett az erdélyi magyarság, nemzeti közösségünk gyors és határozott kiállása mögött anyanyelvű iskoláiért — írta Beke György (1993. 85.). „A románság többsége föl sem ocsúdott 1989 decemberének drámájából, amikor a magyarok már meghirdették az önálló magyar iskolák visszaállításának követelését. Honnan ez a tudatosság, amely egyszerre nyilvánult meg a Székelyföldön, Temesvárott és Szatmárnémetiben? Pedig egyszerű a magyarázat: az éhes ember tudja, hogy mit kell tennie, ha végre kenyér kerül a kezébe. Az, persze, már a magyarság hetven esztendős kisebbségi tapasztalatából fakadt, hogy nem akart várni hónapokat, esetleg éveket

a magyar iskolahálózat fokozatos kiépítésére. Itt az alkalom, amely nem tér vis--sza többé! Románia 1989-es változása az erdélyi magyarság életében az anyanyelvű oktatásban hozott legnagyobb eredményeket. Noha még roppant sok a sérelem, a félmegoldás, és fölrémlik megint a magyar oktatás fondorlatos elsorvasztásának rémképe is. Egységes akaratba forrt össze Erdély magyar népe, de a cél különböző vidékeken, s más-más politikai, etnikai viszonyok folytán eltérő módon valósult meg, vagy néhol drámai vereséget szenvedett. Három képletet állíthatnék föl az 1990 tavaszán lefolyt erdélyi iskolaháború nyomán.

Egyiket „enyedi képletnek" nevezném. Meglepőnek tűnhetik, hogy éppen Alsó-Fehér megyében, amelynek lakói javarészt mócok, s ahol 1849. január 8-án Avram Iancu emberei porig égették Nagyenyed városát, benne az ősi kollégiumot, most a legnagyobb türelmet észlelni a magyar iskolák iránt. Önálló magyar iskola lett a Bethlen Gábor Líceum, vele együtt négy általános iskola, köztük a színmagyar Lapád és Bece tanintézetei. Ezeken kívül hét vegyes iskolában működik magyar tagozat. Iskola indulhat a megye minden olyan helységében, ahol legalább öt magyar gyermek szülei igénylik ezt. A Bethlen Líceumban újra megindult a tanítóképző és óvónőképző, amelyek a múlt század közepe óta neveltek pedagógusokat az oktatásnak, de néhány évvel ezelőtt a diktatúra beszüntette. Jól megfontolt taktika volt ez: minél kevesebb tanítóképzőst vettek fel, hogy a pedagógushiány miatt alakíthassák át a magyar iskolákat. Míg 1947-ben 15 magyar képző volt Erdélyben, a Ceaușescu-korszak utolsó éveiben csak Székelyudvarhelyen és Nagyváradon képeztek tanítókat, egy-egy osztályban.

Ha Alsó-Fehér megye a mérsékelt sikere megyéje, Marosvásárhely a drámai vereség színhelye. Mérsékelt sikert mondok, mert a Nagyenyeddel szomszédos Csombordon — ahol hajdanában református gazdasági iskola működött, s ahol 1983-ban szüntették meg teljesen a magyar oktatást — nem sikerült újraszervezni a tagozatot. A Vatra Românească, a „vátrás" román tanárok hallani sem akartak magyar oktatásról, Marosvásárhelyen pedig véres összetűzésekbe „irányították" az önálló magyar iskolákat követelő tömegmozgalmat, 1990. március 19-én behozták Marosvásárhelyre a leitatott, dorongos libánfalvi és hodáki román legényeket, akik mindenképpen „Bolyai urat" akarták megtalálni és lehetőleg agyonverni. A hajdani református kollégium, Koós Ferenc egykori iskolája ugyanis Bolyai Farkasnak, a schola hajdani tanárának a nevét hordja a homlokán. A Vatra azt akarta megakadályozni, hogy a négyszáz éves magyar iskola ismét önállóvá váljék. És sikerült is megakadályoznia. Egész Maros megyében csupán 29 önálló magyar általános iskola volt az 1990/91-es tanévben a 97 közül, csak azokban a helységekben, ahol egy román sem él, tehát nem volt kinek román iskolát nyitni.

Harmadik „képletet" a Székelyföld háromszéki, csíki és udvarhelyi iskolái jelentik. Mondjuk Sepsiszentgyörgy, ahol a magyarság számbeli túlsúlya nagyobb megrázkódtatás nélkül vívta ki a magyar középiskolák újbóli önállóságát (Beke György, 1993. 85-87.).

Az 1990/91-es tanévben a mennyiségi mutatókból következtethetünk a romániai oktatás, anyanyelvoktatásunk jellegzetességeire. „A magyar nyelvű oktatás aránya az elmúlt iskolai esztendőhöz képest lényegesen javult — állapította meg Murvai László (1996. 78.). Ebben a tanévben 2340 óvodában és iskolában tanítanak teljes egészében (önálló egységek) vagy részlegesen (tagozatok) magyarul. A 2340 tanintézetből: 1094 óvoda, 1100 elemi és általános iskola, 136 líceum, 6 szakmai iskola, 4 posztliceális (érettségi utáni) iskola. Ha az iskolahálózat változásait akarjuk, első helyre mindenképpen a 28 új vagy újraindult önálló középiskolánk kerülne, hiszen a tavaly egyetlen ilyen egységgel sem rendelkeztünk. A diktatúra bukásakor az országban 505 millió gyermek és ifjú járt óvodába, iskolába. Magyarul 232000-en tanultak, vagyis az országos átlag 4,2 %-a. Az elemi és általános iskolás tanulók száma 153000-ről 142000-re esett vissza, vagyis 7,2 %-kal csökkent. Az ok: a 6 éves gyerekeket a szülők nem íratták be az első osztályba, a beiskolázatlan tanulókat sem az iskolák, sem a tanfelügyelőségek nem tagadták le, mint régen, végül, de nem utolsó sorban sok fiatal szülő távozott az országból kisiskolás gyerekével együtt. A magyar tannyelvű oktatásban a középiskolás diákok száma növekedett a legnagyobban. A tavalyi 33555 tanuló helyett az idén 41360-at fogadtak középiskoláink. A magyar nyelvű szakiskolai oktatásban is történt előrelépés, az idei 4123 tanuló a magyar nyelvű szakoktatás perspektíváit jelzi, 501 diák a posztliceális (érettségi utáni) képzésben részesült.

A diákok létszámának növekedése még jobban hangsúlyozza a tanerőhiányt: Az elmúlt tanév 10096 magyarul tanító pedagógusa helyett a mostani tanévben 12729-en oktattak anyanyelven — összesen 2319 óvónő, 3415 tanító és 6995 tanár. A szakképesítés nélküli oktatók arányszáma a magyar tannyelvű iskolákban kb. 20 % (*Közoktatás*, 1990. 6.).

Murvai László kutatásai nyomán más adatok is rendelkezésünkre állnak:

A magyar nyelven tanulók száma 1948/49-ben az országos beiskolázási szám 9,5 százaléka. Az 1989/90-es tanévben ez az arányszám 4,2 %, ami annyit jelent, hogy összesen 358715 magyar ajkú fiatal tanult. Ebből 231893 (64,6%) anyanyelven, 126822 (35,4 %) pedig román nyelvben végezte tanulmányait: óvodában: 58216 magyar tanuló, anyanyelven tanult 44837 (77,0%), az elemi iskolában 92208 magyar tanuló, anyanyelven tanult 74000 (80,2%), az általános iskolában 103945 magyar tanuló, anyanyelven tanult 76379 (76,3%), a középiskolában 81553 magyar tanuló, anyanyelven tanult 33555 (41,1%), a szakiskolában 15702 magyar tanuló, anyanyelven tanult 125 (0,8%).

Murvai László összegező megjegyzése: Az 1989/90-es iskolahálózat majdnem olyan szintű, mint amilyen 1948/49-ben volt. Az önálló magyar nyelvű tanintézetek száma meredeken zuhan. A magyar nyelvű beiskolázás arányszáma az 1948/49-es tanév 9,3 százalékáról 4,2 százalékra esett vissza. A felsőoktatási tanulási lehetőségek drasztikusan csökkentek, közel állnak a teljes felszámoláshoz. A magyar ajkú egyetemisták arányszáma 4 ezrelék, míg az országos átlag 7 ezrelék (Murvai László, 2000. 27-30.). Murvai László kutatásai, gyűjtő-rendszerező

munkája eredményeit felhasználva a romániai iskolahálózat 1989–1999 közötti helyzetét az alábbi táblázat mutatja:

Tanév: 1989–90: országosan összesen: 27283 — 2145 magyar (7,9%); óvoda: összesen 12108 — 929 magyar (7,7%), I-VIII. osztály: összesen 13357 — 1108 magyar (8,3%), IX-XII. osztály: összesen 981 — 107 magyar (10,9%), szak- és posztliceális oktatás: összesen: 837 — 1 magyar (0,1%).

Tanév: 1990–91: országosan összesen: 28119 — 2358 magyar (8,4 %); óvoda: összesen: 12529 — 1094 magyar (8,7%), I-VIII. osztály: összesen 13375 — 1100 magyar (8,2%), IX-XII. osztály összesen: 1198 — 136 magyar (11,4%), szak- és posztliceális oktatás: összesen: 1017 — 28 magyar (2,8%).

Tanév: 1991–92: országosan: összesen: 28752 — 2387 magyar (8,3%), óvoda: összesen: 12595 — 1080 magyar (8,6%), I-VIII. osztály: összesen: 12847 — 1139 magyar (8,2%), IX-XII. osztály: összesen: 1209 — 136 magyar (11,2%), szak- és posztliceális oktatás: összesen: 1101 — 32 magyar (2,9%).

Tanév: 1992–93: országosan: összesen: 28926 — 2355 magyar (8,1%), óvoda: összesen: 12603 — 1070 magyar (8,1%), I-VIII. osztály: összesen: 13779 — 1103 magyar (8,2 %), IX-XII. osztály: összesen: 1238 — 151 magyar (12,2%), szak- és posztliceális oktatás: összesen: 1306 — 31 magyar (2,4%).

Tanév: 1993–94: országosan összesen: 29167 — 2302 magyar (7,9%), óvoda: összesen: 12715 — 1100 magyar (8,7%), I-VIII. osztály összesen: 13799 — 1032 magyar (7,5%), IX-XII. osztály összesen: 1277 — 141 magyar (11,0%), szak- és posztliceális oktatás összesen: 1376 — 29 magyar (2,1%).

Tanév: 1994–95: országosan összesen: 29097 — 2454 magyar (8,4%), óvoda: összesen: 12665 — 1127 magyar (8,9%), I-VIII. osztály összesen: 13799 — 1142 magyar (8,3%), IX-XII. osztály összesen: 1276 — 132 magyar (10,3%), szak- és posztliceális oktatás: összesen: 1357 — 53 magyar (3,9%).

Tanév: 1995–96: országosan összesen: 29270 — 2437 magyar (8,3%), óvoda: összesen: 12772 — 1121 magyar (8,8%), I-VIII. osztály összesen: 13817 — 1142 magyar (8,3%), IX-XII. osztály összesen: 1284 — 128 magyar (10,0%), szak- és posztliceális oktatás összesen: 1397 — 46 magyar (3,3%).

Tanév: 1996–97: országosan összesen: 29543 — 2450 magyar (8,3%), óvoda: összesen: 12951 — 1128 magyar (8,7%), I-VIII. osztály összesen: 13811 — 1148 magyar (8,3%), IX-XII. osztály összesen: 1295 — 130 magyar (10,0%), szak- és posztliceális oktatás összesen: 1486 — 44 magyar (3,0%).

Tanév: 1997–98: országosan összesen: 28809 — 2510 magyar (8,7%), óvoda: összesen: 12368 — 1129 magyar (9,1%), I-VIII. osztály: összesen 13682 — 1172 magyar (8,6%), IX-XII. osztály összesen: 1309 — 129 magyar (9,9%), szak- és posztliceális oktatás összesen: 1450 — 80 magyar (5,5%).

Tanév: 1998–99: országosan összesen: 29298 — 2419 magyar (8,3%), óvoda: összesen: 12760 — 1141 magyar (8,9%), I-VIII. osztály összesen: 13795 — 1090 magyar (7,9%), IX-XII. osztály összesen: 1315 — 128 magyar (9,7%), szak- és posztliceális oktatás összesen: 1428 — 59 magyar (4,1%).

Albert-Lőrincz Márton

(Szándék)

„A művészet hazugság, melynek segítségével felismerjük az igazságot.” (P. Picasso)

Össze kellene rakni a síkokat és a
vonalakat, kicsit egyszerűsíteni a
csontra soványodott világot (benne a sok
kövér sakállal, részeg madárijesztővel),
annyira, hogy érthető legyen, ezt gondolta
Picasso Pablo az elmúlt század háborúk
közé szorított éveiben, pontosabban
ezerkilencszázharmincötben: a hányatott
világvonalakból, az egymást árnyékoló
világsíkokból összerakta a száguldó
Minotauromachiat, nem unatkozott,
az volt a szándéka, hogy megszabadítson a
berlini barnafestéktől, amelynek szaga
a torokra tapadt, mint egy bőrkesztyűs olló.

(A festő)

„Hernyótalp alá préselődik a titokkereső gondolat.”
Kedei Zoltán: Poézis

Lebegő arcú ember, aki nem lebegett,
csak vágyai, amelyek elmerengtek
a szűrt napok kávészürcsölésében,
szikár ecsetek mosdatlan színeiben,
szikrázó napfényt fesztelen festménybe téve,
embernyi gondokat a földről fölemelve,
nem lebegett, mert nem lehetett,
földhöz szorította a fondor gond,
etette és itatta,
lánctalpak alá fektette,

de nem volt nehéz a gond, csak súlyos,
mint az idő, a legidőállóbb vadóc,
isteni emlék a porszemlétben,
recsegő lánctalpak szemléjében.

(Szint olyan)

„Ez itt az élet, hámor és kohó”
Kosztolányi Dezső: Induló a költőkhöz

Korán ébredők s későn kelők
a költők, akiknek napja szint
olyan, mint mindenki másnak,
feleslegesen feleselő
megszólításra, kihívásra
rá se rántanak, vagy fordítva,
konok haraggal ölni tudnának,
sűrűn húzzák az igát napszám
híján s napszámot várva,
félve istentől s káromolva,
templom ajtóját nézve s belépve,
fohászt mondva hittel s hitetlen,
szeretve lánggal s vízözönnel.
Mert gyermek ő, olyan dacos,
hogy elfelejti a napi leckét,
kenyérért, krumpliért, vajért
futnia kell a sarki boltba,
s ha vendég jönne garmadával,
megbarátkozik a konyhával.
Mind olyan, mint mindenki más,
akinek nyugdíjszelvényt, levelet,
számlát, elszámolni valót,
bírságot, adófelszólítást,
küldenek ki a hivatalok,
s reklámszemetet a kis
és nagy üzletek, vállalkozók.
Ő mindig remél, mielőtt még
elolvasná, mit hoz a posta.

Kozma László

Erdélyi szonettek III.

A havasok lánya

Mert a szép lány úgy élt ottan,
Szivárvány a havasokban.
A mosolyát reá fonta
Fenyőzöldre, virágokra.

Dala forrásban fakadhat,
Megcsillanjon, mint a harmat.
Száll a fenyves mély zúgása,
Szélben madárhang búgása.

Fenyőfáknak törzse roppan,
Hajlanak a havasokban.
Úgy rezdül a szép lány tánca

fenyőzöldben, virágokban,
S ahogy tavak tükre csobban,
Ezüst szélben egyre járja.

Nyirő József — Csíkmenaság

Primicia. A havasok fehérek,
A hegyoldalon borvizek fakadnak.
A kis templomból messze száll az ének,
Felzendül első áldása a papnak.

Az égnek boltján kék, isteni béke,
Bő termést ígérnek a friss vetések.
Fű hajlik, a jövő zöld reménye,
Az emberek a földekről beszélnek.

A láthatár szélén egy apró felleg,
Nem látszik még, de villámokkal terhes,
Lassanként az eget elborítja.

A pap magasra emeli a kelyhet:
Krisztus vére! A vihar esőt perget,
S vad áradat zúdul falvainkra.

Áprily-kút

A forrás ritmusában vers csobog,
A ritmusban, mely újul szüntelen,
Mert ritmus és dal kell, hogy hű legyen,
Mint hegyek élén a fenyősorok.

A boronaház fenyőillatát,
A törzseket ha egymásba rovod,
Hogy meglelhessed benne otthonod,
Kéklő ködökkel hívón int hazád.

Gyümölcsöskert. Körte, pónyikalma,
Illatuk, mint csöndes szó nyilall ma,
A régi kertet felidézze újra.

Horgot vet a pisztrángos patakba,
És a gyermek újra felszaladna,
Hol vízesése bukkan alá zúgva.

Parajd

Tavasz zsong a csöndes, kis falun,
Megduzzadnak az apró erecskék,
Hogy az élet üzenetét zengjék,
Mert a napfény úr lesz a borún.

Hagen nem győzheti Szigfridet,
A tavaszritmus ezer útra lel,
A suttogásra vízesés felel,
Perdülő hal, perdülő rimek.

E kőnél a versed született,
A sárga som virágját kibontja,
Csupa friss zöld már a fenyők lombja,

Hogy tisztások felderüljenek.
Újra csendül a friss gyereknóta,
Szétfoszlik a temető felett.

Rapsonné vára

Ember többé nem találja,
Él mesében, él mondában,
Csöndes patakcsobogásban
A Rapsonné sziklavára.

Sziklakövét ma is látod,
Ott hevernek szerteszórva,
Gyermek szeme egybefogja,
Újra egész lesz a várrom.

Magadban kell megkeresned,
Lábad útjára találjon,
Mondában és régi versben,

Zsongó fenyőrengetegben,
Újra meglelt ifjúságon,
Hol valóság lesz az álom.

A Maros és az Olt

Tündér lakta a tündéri lankát,
Elmerülten szemlélte a tájat,
Vonalát a halvány Hargitának,
Társa volt a tündöklő Szabadság.

Ám egy szélvész elsodorta párját —
Ezüst haját ekkor lebontotta,
Csillogó fürt, mint két patakocska,
Messze futva hagyta el forrását.

Egyik hajtincs hegyekben csillámlott,
Átjárt árnyas erdei világot,
Vízesésben villámlott a sodra.

A másik a zöld mezőkön át folyt,
S kettejüket könnypárába fonja
Erdély, feltündöklő szivárványod.

Egyeskő

Zölden ragyog — nézd a friss mohát!
A tölgyeknek tart itt iskolát.
Hűvös szélben szüntelen rezegve,
Fagyban, hóban reményt megteremve.

Köszönti a hajnal bíborát,
S mint kigyúló kokárdák sorát,
Havasokban megcsillanó csöndet,
Sziklára tűz piros-fehér-zöldet.

Mint a csillám, csillan meg, hajában
Kristályékszer, csillagragyogás van,
Elgyönyörködsz csöndes csillagában.

Ezer ágát úgy kulcsolja bátran,
Egyesüljön ezer apró fácska,
Kemény kövön fényes mohapárna.

Borvíz

Megjöttek a borvizes szekerek,
A hegy kristálya üvegben pezseg,
Mely szüntelenül úgy vált alakot:
Szikla tövén virágzás ragyog.

Mélyből buzgó, lobogó, erős hit
A világban mely kifejeződik.
Színtelenül ezer színre váltva
Erdők zöldje és tisztás virága.

Halkan csobban, kis erecske szólít,
Patakocska visz már suhogó hírt,
Egyesülnek a folyóban zengve.

Harangot a templomtorony kondít,
Fenyőszálak, hatalmas torony mind,
Meghajlanak, zúgva egy ütemre.

Reményik Sándor

Ahogy lehet. Csak már nem ököllé
Szorul kezünk, inkább csak legyint.
És a dacunk szétfoszlik közönnyé —
De a hunyt láng fellobban megint:

Vagyunk ismét versed olvasója,
És magasba hív a hegygerinc,
Újra zendül a végvári nóta,
S a bércekről messzire tekintsz.

A terek és az idők távolába,
Búzamezőkre, véres aratásra,
S hol a béke reményzöldje ring.

A végvárakat új Tinódi járja,
És megfakad a koboz dallamára,
Mint fenyőrügy, lelkünkben a hit.

Detunáta

A Detunáta bazaltoszlopát
Elnézed, hatalmas orgonát.
Amely vall a múlt időkről zengve:
Palotának hogyan volt teremtve.

Csöndben intett a végzetnek ujja,
Fagy és hő bontotta, elárulva.
Dübörgés volt a szimfóniája,
És villámfény vihar-glóriája.

Aztán jöttek az iszonyú csendek.
Virág nyílott rajta, páfrány rezgett,
Félbetörve a diadaloszlop,

Törmelék csak, mi boltívet hordott.
Dicső múltról hűlt szavak üzennek,
Suttogását, hallgatod a gleccsert.

Jegyzetek

Nyirő József — Csíkmenaság: Nyirő József író (1889–1953) papként kezdte pályafutását. Csíkmenaságon 1912. május 2-én tartotta újmiséjét.

Parajd: Parajdon, Áprily Lajos gyermekkorának helyszínén sok Áprily-emlék, emlékmúzeum is található. Itt boronaházat vásárolt.

A Maros és az Olt: A monda szerint a két tündérlány, a Maros és az Olt apja keresésére indult, akit felsőbb parancs elszakított édesanyjuktól. Más-más utat választottak, az Olt a sziklák között tört utat, a Maros a szelídebb síkságon kanyargott. Végül a Dunába ömölve, közösen érkeztek el apjukhoz.

Reményik Sándor: költő (1890–1941), írói álneve Végvári. Folyóiratszerkesztő, a transzilvanizmus képviselője.

Brauch Magda

Babaszoba

Négy babám volt.

Talán tízéves koromig babáztam. Vagy két éven át az olvasással párhuzamosan, majd a babákat végképp felváltották a könyvek. A meséket nem szerettem, csak az „igaziakat", vagyis azokat az akkoriban divatos naiv történeteket, melyek a Cilikékről, Csöppikékről, Zsuzsikákról szóltak, és nem volt bennük „csoda", a valóságban is megtörténhettek volna. Már akkor is realista voltam, csak nem tudtam, hogy az vagyok.

Babázni is „igaziból" babáztam.

Négy babám volt. Nem is kértem többet vagy újakat. Szép kaucsukbabák voltak, nem törékenyek, de vigyáztam is rájuk. Ők voltak a gyermekeim — kislányok, természetesen —, én meg az anyukájuk. Egyszóval „komolyan" játszottam, a magam felépítette világ vett körül. Külön szobám nem volt, de ez nem zavart. Anyámtól kaptam egy szobasarkot, azt berendeztem babaszobának, sőt, egész babalakásnak. Konyhája is volt, fürdőszobája inkább csak képzeletben, de a szoba rózsaszínű bútorainak darabjai ma is előttem vannak, sőt a konyhai tűzhelyet is látom lelki szemeim előtt.

A négy „kislány" öltöztetése nem okozott gondot, mert nagynéném — édesanyám húga — otthon varrt nagy titokban (amiről mindenki tudott) a megrendelőknek, s mivel az ő lánya, unokatestvérem is babázott, a kis ruhácskák anyaga a megrendelők ruháinak hulladékaiból került ki, de nagynéném a szabásban-varrásban is segített nekünk. Édesanyám pedig mesterien kötött — megrendelőknek is —, így a maradék fonalak is a rendelkezésünkre álltak. A felnőttekkel együtt öltöztettük a babákat, és örültünk annak, hogy legalább ők elegánsak — nekünk és szüleinknek nemigen telt divatos holmikra azokban az években.

Ha játék, legyen komoly.

Egyszer minden kislány abbahagyja a babázást.

Pontosan nem emlékszem, mikor hagytam abba.

Felvillan viszont egy emlékkép a múltból, ami talán némi magyarázattal szolgál.

Már negyedik osztályos „nagylány" voltam, de még mindig büszkén dicsekedtem osztálytársnőim előtt kis „családommal". Ők is babáztak otthon, így kicserélhettük tapasztalatainkat.

Ilyenkor megbeszéltük, kinek hány babája van. Szó szót követett, és én valahogy azt találtam mondani: azért van négy babám, mert úgy gondolom, ha nagy leszek, négy gyermekem lesz.

Kijelentésemet három kis társam falrengető kacagással fogadta.

Megdöbbentem. Nem értettem, miért nevetnek, de iszonyú dühbe gurultam. Pici koromtól kezdve sohasem tűrtem, hogy kinevessenek vagy gúnyoljanak. Szüleim

mesélték — én nem is emlékezhettem rá —, hogy már két-háromévesen is nekimentem a nálam nagyobb fiúknak is, ha csúfolkodtak velem. Egyszer egy kisfiút a játéklapátommal véresre vertem, úgy, hogy ordítva szaladt az anyjához panaszra, de én nem voltam hajlandó bocsánatot kérni, hanem továbbra is — szokásom szerint — „rossz kutya, buta szamár"-nak tituláltam (ennyire tellett szókincsemből).

Ezúttal nem bírtam a „túlerővel", a három kislánnyal, csak — József Attilával szólva — „ordítottam, toporzékoltam", majd kiutasítottam osztálytársaimat a lakásból.

Nem tudtam, miért nevettek ki, máig sem tudom, mert ezután nem álltam többé szóba velük. De mégis sejtettem, hogy tudnak valamiről, amiről én nem.

Otthon sohasem beszéltünk a gyermek születéséről, megegyeztünk abban, hogy mindenkit Isten teremtett. Ez a magyarázat — zárdanövendék lévén — engem tökéletesen kielégített. Ha láttam egy nagyobb hasú nénit az utcán, azt gondoltam: meghízott. De leginkább nem gondoltam semmit.

Pár évvel később — talán hetedikben — az iskolában tanultunk anatómia órán a gyermek születéséről, de annyi idegen szót, ismeretlen fogalmat tartalmazott az a fejezet, hogy nem lettünk tőle okosabbak, sőt még azokat is összezavarta, akik addig tudtak valamit a dologról (úgy tűnik: kezdettől fogva íratlan szabály, hogy minden tankönyv túl tudományos, azaz a tanulók számára érthetetlen legyen).

Azt sem értettem akkor, sőt, később sem — amikor már tisztában voltam a körülményeivel —, mi volt azon nevetni-gúnyolódni való, hogy — a babáim mintájára — arra gondoltam, és gyanútlanul ki is mondtam, hogy ha felnövök, négy gyerekem lesz.

Miért kellett ezért kicsúfolni engem?

Még ma sem értem.

Tiszta fejjel

Amikor én újságíró voltam...

Sejtettem, hogy nehéz lesz. Tudtam, hogy „más" lesz. De hát...

Azt nem tudhattam, hogy ennyire.

Hívtak. Mentem. A régiek — a nálam is régebbiek — azt tartották, hogy egy lánynak akkor kell férjhez mennie, amikor hívják. Mindegy, hogy szerelmes-e vagy nem, esetleg mást szeret. Ha hívják, mennie kell.

Különösen akkor, ha szabadulni akar onnan, ahol addig élt, lett légyen az akár a szülői ház, és a szabadulásra nincs más lehetősége.

Az én esetem valami hasonló volt. Persze, csak részben. Abban igen, hogy másképpen soha nem szabadultam volna meg a tíz éve tartó, napi négyórás fárasztó, idegesítő ingázástól. És hát... tulajdonképpen nem ismeretlen helyre hívtak, és nem is véletlenül. Évek óta közöltem a lapban hosszabb-rövidebb íráso-

kat, gyakran megfordultam ott személyesen is, és mindig jókedvűen, feltöltődve jöttem el onnan.

Nem megyek idegenek közé — biztattam magamat, mintán „kialkudtam", hogy a fizetésem ne legyen kevesebb, mint a tanügyben volt. Azzal nem számoltam, hogy ott nem emelkednek a bérek automatikusan, ötévenként, és a különböző fokozati vizsgák után, mint a tanügyben. De ez volt a kisebbik baj. Azt valóban nem gondolhattam előre, hogy ezért az egy — ott elég alacsonynak számító — fizetésért több személy munkáját kell ellátnom.

Pedig voltak intő jelek.

Előre tudtam, hogy fordítói státuszban alkalmaznak, mert egyelőre — így mondták — nincs szabad újságírói hely, de ez a fizetést nem befolyásolja. A fordítás nem tölti ki az egész munkaidőmet, mert a központi anyag már lefordítva érkezik a fővárosból, így emellett annyit írhatok a lapba, amennyit akarok.

Így már rendben van — gondoltam, mert fordítani sohasem szerettem, írni annál inkább. A besorolás egyáltalán nem érdekelt, hiszen én a takarítónőt is becsültem a munkájáért.

Pár hónapig — bár a tanítás már az első napokban hiányzott — igyekeztem megszokni új munkahelyemet, és ezt elsősorban a kollégáknak köszönhettem (akik máig a legjobb barátaim közé tartoznak).

Aztán egyszer csak villámgyorsan megváltozott minden.

Látszatra jól kezdődött: hivatalosan is újságíróvá léptem elő. Mi tagadás, örültem neki, és így két fontos körülmény is elterelte a figyelmemet. Először is: nem alkalmaztak helyettem másik fordítót, mondván, hogy eddig is állandóan írtam a fordítás mellett is — meg is jelent minden cikkem —, s így semmi sem változik, azt a kevés fordítást ezután is elláthatom (persze, egy fizetésért, másszóval: ingyen). A valóságban azonban más volt a helyzet, mert nagyon nem mindegy, hogy a — nem is olyan kevés — fordítás mellett akkor írok, amikor kedvem van hozzá, vagy egy meghatározott rovatot naponta meg kell töltenem anyaggal, akár találok hozzá témát, akár nem. Ráadásul nem csak egy rovatról volt szó, hiszen azért is válhattam viszonylag hamar „igazi" újságíróvá, mert egyik közvetlen munkatársunkat egyéves továbbképzésre küldték a fővárosba, így — másodmagammal — őt is helyettesíteni kellett (persze ezt is ingyen).

Ez sok volt. És sokk! Erre nem lehetett előre számítani.

Elkezdődött életem egyik legnehezebb időszaka. A nap nagy részében terepmunkát végeztem, azaz téma után szaladgáltam, anyagot gyűjtöttem az írásaimhoz. Ebben egyáltalán nem volt gyakorlatom, és azután sem „jöttem bele" igazán, mert sohasem voltam rámenős. Esténként a terepen készített jegyzeteimet rendszereztem, próbáltam formába önteni, hogy másnap reggel már végleges formában gépbe diktálhassam. Közben el kellett végeznem a napi fordításanyagot is, de ha sok volt belőle, az is estére vagy inkább éjszakára maradt házi feladatnak, mivel otthon végeztem el.

Vagy a nyomdában.

Körülbelül tíznaponként beosztották az újságírókat nyomdaszolgálatra. Ők voltak a „tiszta fejek", azaz a végső kinyomtatás előtt álló úgynevezett kefelevonatok megtisztítói a sajtó- és egyéb hibáktól. Ez a felelősséggel járó munka általában hajnalig tartott, mivel az egyes oldalakra félórákat kellett várni. Ezekre a holt időszakokra mindig vittem magammal munkát, általában fordítást, mert a cikkíráshoz még ennél is tisztább fejre lett volna szükségem. Hajnalfelé, amikor kész volt az újság, hazamehettem volna, de megvártam, amíg megindul a forgalom, és villamosra szállhatok. Máig sem értem, miért nem hívtam taxit, igaz, akkoriban ez nem volt „divat", de nekem minden pénzt megért volna, hogy hamarabb lepihenhessek. (Sohasem éjszakáztam, még az egyetemen a vizsgaidőszakban sem.) Szerencsére ilyenkor nem kellett másnap reggelre bemenni a szerkesztőségbe, de a teljes napi pihenést nem engedhettem meg magamnak, sem az ilyen napokon, sem vasárnaponként (szabad szombatról akkoriban még nem is hallottunk).

A kemény munka, a sokoldalú tevékenység nem volt számomra újdonság. Tanárként is mindig sokat dolgoztam. A főtantárgyakat tanítók az óraadáson kívül házi füzeteket, dolgozatokat javítanak, felvételiztetnek, érettségiztetnek, s ezekre a vizsgákra előkészítő órákat tartanak. Az osztályfőnöknek állandó kapcsolatot kellett tartania a szülőkkel, naplót vezetni az egyes tanulókról, emellett azokban az években „kultúrmunkát" végeztünk falun: előadásokat rendeztünk nemcsak a diákokkal, hanem a fiatalsággal is. Persze, nem lehetett elhanyagolni az állandó szakmai továbbképzést sem. Gyakran mondogattuk egymás között, hogy ha mindennek maradéktalanul eleget akarunk tenni, a nap 24 órája sem lenne elég.

De elég volt. Ha korábban lefeküdtünk, még ki is aludhattuk magunkat.

Akkor tndtam meg, hogy mit jelent „éjjel-nappal" dolgozni, amikor egy napilap belső munkatársa lettem.

Ez a történet igaz. Semmit sem tettem hozzá, inkább elvettem belőle, mert senkire sem haragszom, senkit sem hibáztatok érte. Utóvégre magam vállaltam (ha nem is így képzeltem), nemigen panaszkodtam — még arra sem volt időm —, és tudtam, tapasztaltam, hogy ott senkinek sem könnyű.

Ha olykor „bulit" rendeztünk, vidáman, felszabadultan mulattam. Ráadásul — másokkal ellentétben — egyáltalán nem féltettem az állásomat. Úgy éreztem: nincs mit veszítenem. Egy fatornyos faluban mindig kaphatok még egy tanári állást.

Jól gondoltam. E majdnem hároméves pályaelhagyás után valóban ott kötöttem ki. Nem hagytak más választási lehetőséget.

De nem bántam meg.

Beke Sándor

Harmónia

Az erdőben a fák alatt
szerelmesen fütyörészek,
mint egy naiv tinédzser
𝄞𝄞𝄞𝄞𝄞𝄞𝄞𝄞𝄞𝄞𝄞𝄞𝄞𝄞
love storys füttyszómra
a fejem fölött átnyúló
nyirkos faágaktól
bánatosan búcsúzkodni kezdenek
az őszi fényben egyenként
l e h u l l ó
s
t á n c o l ó
f a l e
v e l e k

Látlak

A szemedbe néztem,
a szemed meghallgatott.
Az éles sugár belőle,
mely égett, megszólaltatott.

Lelkedben az érzés
kis amperű elektromos áram,
hozzáérek, hogy megrázzon,
s kicsit megcibáljon.

Szíved, az a régen feltalált
tökéletes motor,
szerelmes szívemben
szüntelen dorombol.

Ezért vagyok most itt,
véletlenül, érted,
kedvesem, elégiám,
eposztöredékem.

Nagy Irén

Ősz jön megint

ősz jön megint
és a nyár
mint maradni vágyó ember
ki szétosztotta mit hozott
s bánja mit eltékozolt
ma még kivár

ősz jön megint
s látni már
a fény rezgése változott
bölcsebbek lettek az árnyak
a parti nádas meghajolt
s leng leng felette a bánat

mert valakit elsodort a nyár
míg féktelen mámorban izzott
látatlan lett a látható
s meglehet örökkévaló
a talány
mit nem fejthet ma senki meg
és nem húz mélyre
az idő súlya

csak mint komor szirt magánya
remeg a napban a hiánya

ősz jön megint
és az ár
hogy a csönd mélyül a csönd
s ahol bokrok kapnak lángra
s fény pereg le a világra
álom se jár

s mintha halkan távozóban
valami rég hallott zene
futó szellő suhanása
perzselt lombú fák zsongása

derengene

bár aki
elment mióta elment
másként van jelen
a széteső nyárban foszló napsugárban
hiányzik mégis hiányzik
valaki

Csontos Márta

Intervallum-töltés

Kifosztottam az összes ünnepet,
az őrhelyen kioltottam a tüzet,
a napok már nem szóltak hősökről,
arctalannak láttam a véneket.

Bosszút állt rajtam az önimádat,
kezemben elhervadtak a nárcisz-fejek,
próbáltam tükörképem lefotózni,
de beszennyeződtek a színek és
a formák, elmaszatolódtak a hegek.

Most már kötődik hozzám az idő,
beköltözött szobámba, mint rokon,
a madarak már nem ülnek a vállamra,
fényem szétgurul a kiégett homokon.

Kiss Székely Zoltán

Oroszlán idő

Öcséimnek

Ősz van. Létem magánya kezemre kiül —
barna foltos, csapzott tollú rétiheja.
Mire pirkad, karma nyoma bőrömre hűl:
pórusaim pókhálóránc tánca. Híja

otthoni tájnak elmenekül. Elrebben
sohasemvolt lombjukvesztett pónyikoknak
alma-bája. Sáraranyukba öregszem.
Májfoltos avarból ködök mocorognak.

Őszirózsák tövének fanyar illatát
a gyertyák füstje ködpaplan alá űzi.
Méhviasz mannáját lélegzem szájon át.
Cserződöm régvoltak emlékén. Kitűzi

fölénk fényzászlaját egy hullócsillag
leonida. S az ég pora békésen
közénk visszfényesül. Ebháton ballag
bús oroszlán-időnk: megérkezésem.

Ráduly János

Haikuk

Megláttál

Jöttél, megláttál.
És engem átölelt a
Tágas végtelen.

Kezem

Ihol a kezem:
Eddigi életem fő
Istápolója.

Én

Csordultig tele
Védő s vádbeszédekkel:
Nem unatkozom.

Puszta

Végtelen puszta
Már a lelkem: valaki
Értem felzokog.

Kibéd

Kibéd számomra
Központot is jelentett: itt
Kiteljesedtem.

Márton Károly

Három álom

Weöres Sándorosan

Három álom egy éjszaka:
Kuvik hangja az éj szava,
Felhő mögé bújt csillagok,
Sötétben mosó záporok.

Múzsacsók

Belső csendem
A hű társom,
Múzsacsókkal
Megalázom.

Természeti csoda

Tó tükrébe
Égbolt hullva,
Szikla árnya
Hozzá bújva.

Kánikula

Tűző napon
Patak árja,
Sekély vize
Lesz hiánya.

Kölcsönösség

Olvasom arcodon
Sorsodat,
Szemeddel nézem a
Sorsomat.

Váltóruha

Fehér nappalok,
Fekete éjszakák,
Ki adja rátok
Fel a váltóruhát?

Nagy Lászlóhoz

Verseid fogságában élek,
Mint apád nikotinében egykoron,
Versek lelkét szívom magamba,
S mégis mitől kezd sárgulni fogsorom?

K. S. hátrahagyott verse

Élet tavában úszok,
Jelt ad Kháron ladikja,
Vajon a valóság ez
Vagy graffiti, falfirka?

Szász András

Csiby Antal mennybejutása

Történt, hogy április utolsó napján, kilencvennyolc éves korában, Gyergyóditrón meghalt Csiby Antal. Világéletében becsületes, egyenes embernek ismerte mindenki, szállt is a lelke szépen felfelé, egészen a mennyország kapujáig, ahol maga Szent Péter fogadta — személyesen.

— Isten hozta, Antal bátyám! — köszöntötte illendőképp az egyház kulcsainak őrzésével megbízott apostol az érkezőt.

— Kétségtelen, hogy az Úr is sokban segített, hogy idejussak, de magam is hozzátettem egy jókora adaggal — válaszolta az idős székely. — De ha már ilyen szívélyesen fogadtál, kedves öcsémuram, azt is mondd meg nékem, hogyan juthatok bé ezen a kapun belülre?

— Mi sem egyszerűbb ennél, Antal bátyám — mosolygott a mennyország portása —, mindössze száz pont szükséges hozzá…

— Miféle száz pont? — hökkent meg a havasok idős fia.

— Hát végignézzük az életét, aztán pontozzuk a jócselekedeteit. Amint megvan a száz pont, menten megnyílik maga előtt a kapu, s máris indulhat befelé — magyarázta Szent Péter.

— No, lássuk csak — mondta Csiby Antal, azzal leült a kapu melletti padra.

— Először is: minden vasárnap, amikor a munka engedte, eljártam a szentmisékre. S ha mégsem került rá sor — az Úr is láthatta —, akkor se kocsmázással töltöttem az időt…

— Nagyon jó! Remek! Egy pont már meg is van! Látja, bátyám, nem is olyan nehéz ez — biztatta Szent Péter.

Gondolkodott tovább az öreg, a nagy erőlködésben még a verejték is kiütött a homlokán, aztán egyszer csak kivágta nagy büszkén: Jut eszembe, öcsém, úgy tíz esztendeje a gyerekeim elvittek volt Rómába, oszt még a sírodat is meglátogattam…

— Ez igen! Bizony, ezért is pont jár. Máris két pontja van — lelkendezett Szent Péter.

— Három gyerekem, nyolc unokám és három dédunokám van. Valamennyit istenfélő, vallásos emberré neveltem — folytatta a sorolást a ráncok barázdálta képű székely.

— Lám, megvan az újabb pont! Már nem is kell olyan sok… — biztatta az öreget a mennyei kulcsár.

Ült Csiby Antal konok elszántsággal a padon, s gondolkodott keményen, de bárhogy is törte a fejét, a felsorolt háromnál sehogy se jutott több jócselekedet az eszébe. Egy idő után aztán fel is adta, s megszólalt nagy keserűen:

— Tudod, Péter fiam, én ide a magam erejéből bizony soha bé nem jutok.

— Ez az, öreg! Ezért a kijelentéséért kereken kilencvenhét pont jár — örvendezett a halászból lett apostol. — S ezzel meg is van a száz pont!

S valóban. Abban a pillanatban kitárult a fényes kapu, és gyergyóditrói Csiby Antal meghatódva lépett be a Mennyek Országába. Mert teremtő Istenünk szemében, valamilyen rejtélyes oknál fogva, akármilyen jócselekedetnél többet érő az őszinte bűnbánat, saját gyarlóságunk, gyengeségünk és esendőségünk beismerése. Olyan erény ez, melynek birtokában bárki biztosra veheti, hogy halálát követően holmi pontszámlálások helyett szélesre tárt kapuval fogadják majd ott fent, az örökkévaló Isten szent birodalmában.

Ács Julianna

Engedelmesen

Szívedben irgalom és szeretet legyen:
Gyémántnál becsesebb, jobb e tanács. Kövesd
mindig lelkesedéssel, engedelmesen,
És szebb lesz a világ ettől!

Fülöp Kálmán

Esthajnalcsillag

Pillantása némán
a fák lombjain pihent
kalandor pirkadásba
gyújtott reménytüzet

morzsolta kis kezében
testét a vak sötétnek
amíg a távol ágyán
kibomló, új ígéret

rügyezte bőség álmát
és átnyalábolt engem —
mint évek tisztasága
az udvarba nőtt kertem.

Keresem

Eltusolni a dolgokat
nem hálás, olykor már teher

mikor az este rám szakad
sötétje arcomon perel

szobám falának fehér meszén
már elkészül az éjszaka

s a távozás fakó neszén
bevillan vásott homloka

lebontom korlátait az akarásnak
s tisztán mint vízcsepp kristálypohárban

hajnalok lázát fércelem szavakba
keresve önmagam a kínálkozó mában.

Demeter Attila

Nyugi…

Azt mondják, néphatalom van,
ki ezért, ki meg azért tüntet.
Ne izgulj, sorra kerülsz holnap:
az idő számla nélkül büntet.

Plakát

Kozmetikázott pókerarcok
virítanak a nagy plakáton,
pedig százszorta élvezhetőbb
volna a londoni hat-három.

Hatásvadászat

Csak úgy cikáznak
a teremben a fények
cyborgok

és mindenféle lények
fedik el
hogy mi is itt
a lényeg

Márton Tímea

Az emberhez

— A túlfogyasztás napjának alkalmából —

Sajnálod a hontalan mókust,
Amit reflektorfénybe vont a média,
De hány állat vált hajléktalanná,
Amikor az esőerdőkbe dézsmáltak az emberek?
Gondoltál rájuk, amikor a mahagóni asztalra könyököltél?
Esetleg a teknősre, amely megfulladt,
Mert azt hitte az eldobott szatyrodra, hogy medúza?
Nem a te dolgod, ha kihalnak a méhek?
És ha már nem lesz mit enned, mert nincs ami
beporozza a növényeket?
Ha saját magadat főzöd meg az élő polip helyett
a Föld klímájával?
Ha a hatalom jelképe: az atomfegyver
A tüdődbe is lyukat váj, nem csupán az ózonrétegbe?
Azt kérdezed, mi a legnagyobb félelmem,
A válaszom: a jövő és az ember.
Nem érted. Még nem látod az összefüggéseket.

Ráduly János

Félperces történetek

HOZHATOD A PÁLINKÁT

A hentes megnézte a vágni való disznót. Mondta: Olyan száz kilós lehet. A gazdának, Oszkárnak felfutott a cukra: Csak száz kilós? Akkor most nem szúrjuk le. Hizlalom tovább.

Állj meg, szólt ismét a hentes, nézzem meg jobban. Megnézte: A disznó amolyan százharminc kilós.

Ez már más, válaszolt Oszkár, s odakiáltott a feleségének: Anna, hozhatod a pálinkát!

SENKI FÖLDJE

Mari néni két kis ülőszéket cipelt, az egyikbe belekapaszkodott kislány unokája. Megkérdeztem, hová igyekszenek?

Megyünk a parkba, de ott akkora rendetlenség van, papírok, nejlontasakok szétdobálva. Jaj, most a park a senki földje. Valóságos szégyellnivaló.

LEKÉPEZIK MOZDULATAIMAT

Péter ott állt az udvar közepén: Né, enni adtam a kutyának, a maradékért öt veréb szállt versenybe. Aztán jött három vadgalamb is. Én hallgattam. De megjelentek a szarkák, úgy csördítettek, mint a kereplő. Ezt nem tűrhettem, tapsolni kezdtem. Most a ház tetejéről bámulnak rám, leképezik mozdulataimat.

A JÓ HÁZMESTEREK

Tibor bácsi a háza sarkánál serénykedik, szalmás agyagot és vizet kavargat a vederben. Né, azt mondja, itt leomlott a vakolat, javításra szorul. Maga a ház vályogház volt, százötven éves.

A régiek is szalmás agyaggal verték be a keresztléceket, hogy tartósak legyenek. Tehát én most vályogolok, mint egykor a jó házmesterek. Hosszabbítom a ház életét.

NEM MONDOM TOVÁBB

Nem értem a mai mezőgazdaságot, mondta Áron bácsi, Erdélyben régebb csak a hegy lejtős oldalain volt kaszálni való.

Igen, válaszolt Gergely, ott van például a Mogyorós felé vezető megyei út: az út mentén kétfelől búza, kukorica termett. Most a medvék, a vaddisznók a fő urak. S ezek állami védelem alatt állnak. Nem mondom tovább.

Fülöp Lajos

MŰFORDÍTÁSOK
angol, német, francia, latin, olasz, cseh és orosz költők verseiből

Angol nyelvből

William Shakespeare

22. SZONETT

Hiába mutat öregnek a tükör,
Ameddig egy vagy az ifjúsággal;
Ám ráncaid gyarapodása letör,
Hisz az már eljegyez a halállal.
A mai éned még olyannyira szép,
Hogy megfiatalítja lelkemet.
Ez pedig mindkettőnknek gyönyörűség.
Miért is volnék nálad öregebb?
Ó, kedvesem, vigyázz hát ezért nagyon
— Ígérem, én is ezt teszem érted —,
Úgy dajkálom majd a szívedet, ahogy
Bajtól szerető szüléd sem félthet.
S ha meghalnék is, nálam marad szíved,
Ahogy enyém is együtt él veled.

75. SZONETT

Olyan vagy, mint az éltető kenyér,
S szikkadt földnek a tavaszi vízár;
Az elmém érted gyötrelemben él,
Mint a fösvény, az örök pénzsóvár;

Csupa öröm, boldogság a részem,
Néha meg a féltékenység csigáz;
Kívánom, csak hozzám kötődj szépen,
Majd dicsekszem, csodáljon a világ;
A szépséged betölti lelkemet,
Egy pillantásodtól elolvadok;
És más örömet nem is keresek,
Csak amit adtál, és még adhatol.
Gazdag szegényen, szegény gazdagon,
Csordultig vagyok, s mégis szomjazom.

Percy Bysshe Shelley

DAL

Zúzmarás faágon búsul egy nagy
párjavesztett madár;
hideg szél borzolja, fölötte fagy,
alatta jeges ár.

Didereg a föld, kopár a vidék,
élettelen a fa, —
s a süket csöndben egy malomkerék
fölsejlő sóhaja.

William Butler Yeats

HA MEGÖREGSZEL

Ha megöregszel, s ezüstös hajjal
tűz fényénél olvasod könyvemet,
idézd fel az ifjonti énedet,
s arcod báját egy tűnő mosollyal.

Közelséged mindenki kedvelte,
oly sok igaz és számító barát...
Ám kedélyed sűrű változását,
tudod jól, csak egyetlen szerette.

És majd életedre visszanézve
nosztalgiával suttogod nekem:
kár, hogy elmúlt, kihunyt a szerelem,
s messzire szállt az emlékezete.

Német nyelvből

Johann Wolfgang Goethe

VÁNDOR ÉJI DALA

Csúcsok fölött
már csönd honol,
lombok között
a nyugalom:
elült a nesz.
Hallgat az erdei madárka,
— várj csak, nemsokára
te is pihensz.

A KEDVES KÖZELÉBEN

Rád gondolok, ha fényét a nap
tengerbe ejti;
rád gondolok, ha a forrás vizét
holdsugár festi.

Téged látlak, ha utak fölött
a por kavarog;
s éjjel, ha a vándor lába alatt
a palló inog.

Téged hallak, ha a tompa hullám
partra csapódik,
s ha a ligetben járok, ahol a
csend hallgatózik.
Veled vagyok, hogyha távol lennél,
— és mégis közel.

A nap lebukik, csillagok gyúlnak...
Ó, kedves, jöjj el!

Heinrich Heine

EGY LUCFENYŐRE

Lucfenyő áll magányosan
az éjszakai zord hidegben.
Az alvót fehér lepellel
már hó és jég takarja be.

Karcsú pálmáról álmodik,
amely a Távol-Keleten
társtalanul, némán búsul
egy tűzforró sziklaszirten.

Friedrich Nietzsche

MAGÁNYOSAN

Varjúcsapat
város felé surranva tart:
a hó szakad —
boldog, kinek otthona van!

Most búsan állsz,
s hátranézel — régóta már!
Ó, hova szállsz
a tél elől, bolond madár?

Ez a világ
néma, kietlen sivatag!
Olyan zilált
és nyughatatlan, mint te vagy.
Még fakón állsz,
kivert csavargója télnek
majd ködként szállsz

az egyre hidegebb égnek.

Repülj, madár,
károgd pusztákba bús dalod!
Rejtőzz el már, —
s a bánatod takarhatod!

Varjúcsapat
város felé surranva tart:
a hó szakad —
jaj annak, ki otthontalan!

Rainer Maria Rilke

ŐSZI NAP

Uram, a forróság elköszönt végre.
Kérlek, árnyékold be a napórákat,
és bocsáss hű szeleket a mezőkre.

Érleld meg az utolsó gyümölcsöket;
még két melegebb napot adjál nekik,
tedd tökéletesebbé valamennyit,
és édesítsd meg a szőlőszemeket.

Már nem épít, kinek nincs még háza,
aki maga van, az egyedül marad;
éjszaka olvas, leveleket kapar,
vagy lent a parkban kószál erre-arra
nyugtalanul a sűrű hóhullásban.

Francia nyelvből

François Villon

RONDÓ

A sittről ugyan kiengedtek
— Csuda, hogy életben maradtam —,
A balsors azóta is kerget.
Látjátok, ugye, mily kegyetlen!
Vajh, miért kínoz, miért zavar?
Hagyhatna most már békén engem,
A hazatérőt.

Ám ha továbbra is árt nekem,
Hogyha az életem akarja:
Uram, fogadj be országodba,
És bocsásd otthonába lelkem,
A hazatérőt!

AZ AKASZTÁST VÁRÓ NÉGY SORA

Franciának születtem — mily kár,
A pontoise-i Párizs dajkált;
S most egy kötél jelzi fejemnek,
Mennyi a súlya fenekemnek.

RÖVID SÍRFELIRAT

Egy vén diáknak sírja fent
a kápolnában lelhető.
Kimúlt szerelmi bújában:
François Villon az illető.
Vagyona nem volt nékije,
elosztott minden limlomát.
Önzés sohasem vezette.
Mondjatok érette imát!

Latin és olasz nyelvből

Janus Pannonius

VÁRADI BÚCSÚÉNEK

Bán Imre emlékének

Hólepel borítja a téli tájat,
s a minap még oly hivalgón zöld erdő
zúzmara súlyától roskad fehéren...
Ám mennünk kell a szép Körös-vidékről,
urunk parancsa szólít a Dunához.
Fel, cimborák, ideje útra kelnünk.

Se folyó, se láp nem tart vissza minket,
fémlő fagy fogja kérgüket keményen.
Hol előbb félve evezett a jobbágy,
most gyalogában, merészen lábol át
a jéggé dermedt hullámoknak hátán.
Fel, cimborák, ideje útra kelnünk.

Nem száll csónak se a vízen simábban,
gyorsabban szárnyas evezők se vonják
— még ha a játékos, fürge Zephyrus
bíbor színűre festi is a tengert —,
mint ahogy a szánt lovaink repítik.
Fel, cimborák, ideje útra kelnünk.

Búcsúzom tőletek, meleg források,
kénes gőzötök nem fojt párájával,
a lágy timsós elegy áldás a szemre,
megjavul tőle a beteg látása,
és illata sem facsarja az orrát.
Fel, cimborák, ideje útra kelnünk.

Ég veled, könyvtár, tőled is búcsúzom,
elődök drága műveit megőrző,
Patara után Phoebus is itt lakik,
s a költők patrónusai, a Múzsák,
ők is elhagyták árnyas Castaliát.
Fel, cimborák, ideje útra kelnünk.

Üdv, néktek, aranyló királyszobrok,
kiknek a vad, pusztító tűz sem ártott,
ahogy megkímélt falak omlása is,
midőn a várat a láng tépte-marta,
és az eget szürke pernye vonta be.
Fel, cimborák, ideje útra kelnünk.

Te pedig, rőt fegyverzetű hős lovag,
ki harci szekercét szorítsz jobbodban,
s akinek márványoszlopos sírboltját
folyékony nektár lepte be ragyogva,
segíts utunkon, pártfogásod óvjon.
Fel, cimborák, ideje útra kelnünk.

Assisi Szent Ferenc

NAPHIMNUSZ

In memoriam P. Soós Ányos

Felséges, mindenható és jóságos Úr,
tiéd a dicséret, dicsőség és tisztelet
— és minden imádás.
Minden egyedül csak a te érdemed,
s méltatlan az ember, hogy kiejtse neved.

Dicsértessél, Uram, és minden teremtményed,
különösen bátyánk, a Nap,
kitől a nappal, a világosság ered,
a aki szépséges, sugárzó és ragyogó:
tehozzád hasonló, Mindenható.

Áldjon, Uram, téged Hold nénénk,
és csillagmilliárdja az égnek,
kiket te alkottál fényesnek és szépnek.

Magasztaljon, Uram, Szél öcsénk,
levegő, felhő, szép és rút idő:
ők az éltetői teremtményeidnek.

Dicsérjen, Uram, Víz húgunk,
aki olyannyira hasznos,
oly értékes, tiszta és alázatos.

Áldjon, Uram, téged Tűz bátyánk:
vele világítod meg az éjszakát,
s aki szép, hatalmas, erős és vidám.

Dicsérjen, Uram, Földanya nénénk,
ő nevel és táplál bennünket,
megannyi gyümölcsöt, füveket
és tarka virágokat terem.

Áldjon, Uram, téged minden ember,
ki jóságodért másoknak megbocsát,
aki tűr ínséget, testi és lelki nyavalyát,
és boldog, Felséges, mert tetőled
nyerheti majd el a koronát.

Magasztaljon, Uram, nővérünk, a testi halál,
melyet egyetlen ember sem kerülhet el.
Akik halálos bűnben távoznak, elkárhoznak —
de boldogok a követői szent akaratodnak,
a második halál már nem árthat azoknak.

Dicsérjétek hát Uramat és magasztaljátok,
adjatok hálát neki,
és nagy alázattal szolgáljátok!

Giosuè Carducci

BÚCSÚ

Ó, sápadt orgona!
A csillagok a tengerárba hullnak, —
Forró szívemnek jéggé kell fagynia.

Cseh és orosz nyelvből

Vladimir Holan

FELTÁMADÁS

Bozók Ferencnek

Hogy halottainkból akkor
harsonák hangja riaszt fel?
Uram, bocsásd meg nekem
profán vigasztalódásom:
én csupáncsak egy kakas
kukorékolására gondolok...

Még mélázunk egy darabig,
majd előbb a mama kel fel.
Kimegy a konyhába,
tüzet rak,
vizet melegít,
és megfőzi a kávét,

— ismét hazatalálunk.

Szergej Jeszenyin

BALLAGOK ÉN

Ballagok én, magányos vándor,
mezítlábas, kósza lélek;
ahol rügyek ringnak az ágon
fehér nyírek sűrűjében.

Csak tengek-lengek a világon,
de utamon csillag vezet,
és jobb jövőm eljöttét várom,
míg rozstáblák közt lépkedek.

Piros alma a felkelő nap,

egekbe hajnal emeli.
Dologra indul a kaszás had,
dalukat szellő lengeti.

Most tanya mellett ballagok el,
közben magamban mormolom:
milyen boldog a vándorember,
van tarisznyám és van botom.

De nincs barátom, ellenségem,
már elfeledtek engemet.
Aranyló mező az örömem,
és kévéknek köszönhetek.

Kiadványaink

2017-ben megjelent

Beke Sándor

MIKOR PIHEN A SZÁZAD

Műfordítások
román költők verseiből

Horia Bădescu

(1943—)

HÁLAÉNEK

Dicséret néked, te halhatatlan,
te, aki húsból és vérből
megalkottál!
Ajkadon ott voltak szavaim,
mielőtt
méhed
kivirágzott volna.
Dicséret néked, te halhatatlan,
te, aki magadba fogadtál, mielőtt
megkérdezted volna, méltó vagyok-e rá!
Szívem testedben
hamarabb megszólalt,
mint csillagok harangja.
Dicséret néked, te halhatatlan,
anyám,
világ anyja,
veled kezdődik
a mindenség!

NAGY SÁNDOR

Ha a lélek menni akar
a messzeségbe,
engedd repülni!
Érezni fogod, ahogyan a tenger
fekete csontjaira

lezuhan a szél;
érezni fogod, miként
a Napot vendégül látva
a nyugati passzát árnyékodat viszi.
Ha a lélek menni kíván
a messzeségbe,
ne várj,
lépteid már
visszhangzani fognak
a szúzai hálókamrákban.

SZERELEM

Add a kardom!
Végigfekszem élén,
mint szerelmes
éjszakáinkon.

TAVASZ

A vér ágán
madárfészkek.

HULLNAK A CSILLAGOK

Az ég tisztására hullnak a csillagok,
sírjál lelkem,
te megszülető est!

Lehet, hogy a fehér fényekben lecsúszó
könnyed a világ tengelyét
melegíti.

Lehet, hogy a hatalmas színes üvegablakokon
hangod kiegészíti a némaság
visszhangját.

Íme most ősz van a földön
s te a havazások ágytakaróján alszol
mosolyogva!

Maria Banuş
(1914—1999)

AZ EGYETLEN CSODA

az volt az egyetlen csoda
hogy parányi tested
egy évszázadig pislákolt
őrködött
s takarni tudta
a szakadék száját

TALÁLKOZÁS, AZUTÁN

— Apja kislánya, mi van kacsóidon?

— Vér van, édesapám. Játszottam.
Megöltek. Öltem.

— Milyen csúnya játék.

Ana Blandiana
(1942—)

HON

Benned nem vágyom senkire,
Örökzöld
Álmába lenyugvó föld,
S idegen vagyok, ha átlépem
Fáradt fürtjeid határát.
Álmaimban is a te nyelvedet beszélem,
S regéket is csupán neked mesélek
Mulandó paradicsom,
Mulandó gazdám.
Kint sűrű köd van
És hideg,
A száguldó időben

Lassan este lesz,
De milyen jó és meleg az a hely,
Ahol egymás otthona vagyunk.

Mariana Bojan
(1947—)

ELVONULT AZ ŐRSZEM

Elvonult az őrszem, vitte a göndör napot,
maga után köd-lakatokat hagyott.

Nyárfák között, lámpák alatt,
a keringő lepkék képe szívedben maradt.

Elvonult az őrszem, s nem nézte maga előtt az utat,
megszédítette a ködlányokat.

A KUTYA

Megállt a kutya
a veréb teste mellett,
s megfagyott.
Barátok voltunk, mondta,
mintha bocsánatot kérve.

* * *

Szívemet nem járja át mindaz
amiben nem vagyok megbizonyosodva
Hideget ne árasszatok felém
és ne taszigáljatok meg
Mindaz amiben nem vagyok megbizonyosodva
az álmaimban sem jelenik meg
Mindaz ami vagyok
reggelig együtt hal meg az éjszakával

Nina Cassian
(1924—2014)

REPETITIO

Egy fűszál,
egy megfeszült fűszál,
egy merev fűszál, akár egy szempilla,
egy fűszál bejárja a földet
pusztaságát megédesítve,
egy fűszál megszámolja évszakaimat,
egyenként,
négyesével,
és várja, hogy lassan
egy fűszál legyek, egy fűszál.

HELYÁTADÁS ÖREGEKNEK ÉS BETEGEKNEK

Állva utaztam
és mégis, senki föl nem ajánlotta helyét nekem,
pedig legalább ezer évvel voltam öregebb, mint ők,
és egyszerre három betegség jelét
is láthatták rajtam:
a Gőgöt, az Egyedüllétet és a Művészetet.

Virgil Carianopol
(1908—1984)

EMLÉKSZEL-E, AZ ERDŐ UTÁNUNK KIABÁLT?

emlékszel-e, az erdő utánunk kiabált?
emlékszel-e a darvak lámparepülésére?
emlékszel-e, mikor a párnákról leráztad az álmokat?
emlékszel-e, mikor a város megmutatta mellét, akár egy sebet?
emlékszel-e arra a havazásra egy orosz énekben?

emlékszel-e, mikor a remények úgy robbantak fel, akár hidak a levegőben?

emlékszel-e a más századba kinyílt ajtókra?
emlékszel-e arra a tavaszra, mely a kardját szívünkbe szúrta?

szerelmem, hol vannak azok a fák,
amelyeknek dojnái vállainkra borulnak?
vajon milyen kezek törlik majd le a port
ennek a költeménynek a padjáról?

NÉZZ

nézz.
ismered-e te ugyanazoknak a kezeknek szomorúságát
ugyanannak a csóknak az árát
vagy a gondolatokat akár az egyenruhás embereket?
végigtutajoztam
az éjszakákat a maga ékszereivel
s végigsétáltam tekinteted bundáján
a kartonvékony reggeleken.
minden kapunál megálltam
s úgy kívántam a simogatások gyapjúkiáltásait.
megismertem azt a nőt aki megcsalt
a szavak farkasbőrével
a nőt aki
minden ujjával megcsalt
de mindent túléltem
akár egy gyilkosságot
mert ki tudja
lehet a lepkék a königsbergi szomorú havazásokból
valamit mégis magukban hordoznak
s lehet a villámgyors sasoknak is közös a vonásuk
a dantzigban váltó gyorsvonatokkal.

FÖLJEGYZÉS

Igaz,
Én nem vagyok az, akit várnak.
Én nem veszem hátamra a hegyeket,
Hogy Velük magányba vonuljak.
Nincs időm számolgatni az éveket,
Vállamra nem veszem a Hold sarlóját.

Nem teszem tenyerembe a Napot,
Az eget nem dobom a kutyáknak.
Akár egy ködös napon,
Végigvonulok az életben.
Ifjúságom utcáján
Elolvadnak a hóemberek.
Nem rántom le helyéről az égboltot,
Hogy az éj hajában csillagokat keressek.
Én nem vagyok kenyeret teremtő,
Nem ébredek kezemben hajnalokkal.
Én nem vagyok kereszten meghaló próféta,
Nincs mondanivalóm, nincs kiutam.
De ez a lélek hajában a szivárvány kígyóival,
Ez a szomjúságtól megkínzott lélek,
Türelmesen várva,
Akár egy ökörszem a keblemen,
Sót és kenyeret terem
A jövő óriásainak.

ANYÁM

Ugyanúgy maradt, szomorún,
S addig sírt, míg zsebkendőjébe hulltak szemei;
Megfeketedtek ujjain az évek és a gyűrűk,
Mintha széttépték volna türelmetlenkedések, keselyűk.
Haját mindenféle szél borzolja,
De hófehérsége sosem olvad el.
Orcái olyanok lettek, mint az októberi szőlőskertek,
Múltjában már csak az emlékek járnak, s a szellemek.

Mikor távol vagyunk tőle, ki tudja, merre,
Szívével megtalál minket búvóhelyeinken…
Mindhárman, ha hazatérünk hozzá,
Menyei lesznek a falu lányai, s a dojnák.
Egyedüllétében, télen, fülbevalói csöndet hullatnak,
S ha a világban járunk,
valahol túl az Olton, szánok csöngettyűit hallja.

Mircea Cărtărescu
(1956—)

MIKOR SZÜKSÉGED VAN SZERETETRE

mikor szeretetre van szükséged, nem viszonoznak szeretetet.
mikor szeretned kellene, nem vagy szeretve.
mikor egyedül vagy, nem tudsz megszabadulni az egyedülléttől.
mikor boldogtalan vagy, nincs értelme, hogy kimondd magadból.

mikor átölelnél valakit, nincs akit.
mikor telefonon beszélgetnél, mindenki elment hazulról.
mikor padlón vagy, ki érdeklődik rólad?
kit érdekel? ki fog törődni veled valaha?

te légy mellettem, gondolj rám.
légy gyöngéd velem, ne kínozz, ne tégy féltékennyé.
ne hagyj el, mert nem élnék túl még egy szakítást.
maradj mellettem, tartsál velem.

értsél meg, szeress, nincs szükségem partikra, sem párbeszédre,
légy az én örök szerelmem.
térjünk el a játékszabályoktól, ne csak azt tudjuk, hogy a szex
egy dzsungel.
nőjünk egymáshoz, hogy megtalálhassuk egyensúlyunkat.

de nem remélek semmit. nem viszonozzák a szeretetet,
amikor szeretetre van szükséged.
mikor szeretned kellene, nem vagy szeretve.
mikor padlón vagy, egy nő sem ismer meg téged.

MIT ÉRTETTEM MEG ÉLVE

Telik-múlik
az élet.

Gabriel Cojocaru
(1962—)

A LÁTHATATLAN AJÁNDÉK

A búskomorság halálát
ünnepli a sötét.

Tudom, a szépség-kellékünk
hiányzik belőlünk.

Az asszonyok templomokról képzelődnek —
kérik az üstökösök kölcsönös segítségét.

Az öröm várótermében
eltávoztak a színek mellőlem,
mindegyikért szenvedek.

Ioana Crăciunescu
(1950—)

EGY HOMOKMATRAC ALATT

Pár nap múlva tanúnak hívnak.

Pár nap múlva a törvénybírók
előveszik álarcaikat.

Géppuskázott határok, elkábított ősök
az emlékezőtehetség pincéiben
(átkelni a nagy folyón vesszőkosár alatt,
egy lónyereg alatt, egy kilyukadt gumibelső alatt,
hogy megszagold megizzadt talpát a szabadságnak).

Daniela Crăsnaru
(1950—)

A HARMADIK ÁLLAPOT

Tanítsd meg már egyszer a fajkutyákat,
vegyél teniszlabdát, keress bridzspartnereket magadnak.
Különben alázatos és félénk véred
zavaros tartományában maradsz,
ahonnan a kiáltás már hiábavaló.

A magas falon most is folyik az eső és hömpölyög a köd.
Régóta bezárták a kaput, a kulcs elhervadt.
Ennek az örök képnek a számításából
hiányzik a véletlen, s a harmadik állapot.

* * *

Megmutatom
a labirintus egyharmadát.
Kint nyár van,
de nemsokára
egy névtelen évszakba érkezünk.
Idővel eljutunk a föld küszöbéhez is,
és egyenként átlépünk majd rajta,
idővel egy habzó vízbe érkezünk.
A levegő hatásköre
helyben elnyeli lélegzetünket
és végül,
ha meglátjuk,
egy tűz-kapuhoz érünk,
mit életedben
egyetlen egyszer
kinyithatnék neked.
Ha nem akarsz,
ha nem tudsz itt maradni többé,
akkor vegyél most karjaidba,
míg még a vég nélküli labirintus
egyharmadában vagyunk.
De gombold szét lánckötésektől
pikkelyes inged,
melyben arcom most végtelenszer
visszatükröződik.

Ion Cristofor
(1952—)

Ó, HA A LEPKE

ó, ha a halálfejes lepke
arcomra rászállna most
haldokló fémes gyümölcsök fénye alá
s a közömbösen hulló hó alá szavaimra
nagyon tisztán hallanátok az üres utcákon
Phalarisz bikájának hangját
a falnak ütköző hattyút a ködben
s a költő tűz-királyszékén ücsörgő magányosságát
mely ezt suttogja a tűzkoszorús csábító ábrándoknak
„ó, ha a halálfejes lepke
arcomra rászállna most
haldokló fémes gyümölcsök fénye alá
s a közömbösen hulló hó alá szavaimra…”

REMEMBER

A rozsdás verebek évszakában
aranyszínű bor volt a Nap
a város pedig egy lángnyelv
melyben szeretőt kerestél magadnak
vagy könyvet olvastál s közben bámultad
az ezüstös kísérteteket rejtő fellegeket,
bőrömben dob visszhangzott
miközben a vers nyaktilója alá hullt fejem
szétoszlatta a seregélyértekezletet

AKI CSILLAGOKBÓL JÓSOL

Mint arany mint áttetsző üveg
Égett a sötétben a hajad
Azok akik az ezüstbányákban eltévedtek
Csillaghullást hallgattak.

Dróthálónak szárnyak ütköztek
A kézre ahová sólymok szálltak le
Egy tűzkönyvet olvastál a ködben

Olyan országokról melyek ismeretlenek.

Se a villám amelyben laktál
Se ostoba károgása hollónak
Kezét halálba nyújtva énekel
Aki csillagokból jósol világtalan.

Vasile Dan
(1948—)

RÉGI KÖLTEMÉNY

Ugyanazon a fehér papíron
(emlékszel? egy hindu költő bőrének a színe…)
a fekete rovar-betűk
a sárga felületet kutatva
a te neved mellé hátukkal írnak, mégis kibetűzhető
de néhány rejtelmes verssort.
mintha arámul.

Simion Dascălu
(1951—)

CSUPÁN AZ OTTHONI SZÉL

Asszony-hegedű, áldásom rád,
kint vonatok zakatolnak, bocsáss meg,
vonatok robognak, de az alagút marad,
s a hideg acél-pókok is maradnak…
Nádasokban hallszik a hiábavalóság hangja:
mi együtt nem leszünk többé soha:
te az est szerelvényein mentél el,
én az állomás ablakaiban égtem el,
te ének lettél, különleges húr —
Nekem csupán az otthoni szél fúj!

HARMÓNIA

Sötétté válok
én is
ha a sugarak
susogása között
megázott tücskökkel
elaltatom a gyermeket.

VALAMI ELÉRHETETLEN

Teremtőm, egy augusztusi éjjel
az ég felé repülve
eltűnök a vándormadarakkal,
a föld felett
káprázatos hangon énekelve.

Mircea Dinescu
(1950—)

A JELENKORI KECSKE

A kecske lelegeli a rózsákat a város közkertjeiben
szétrágcsálja a villamoskocsikat akár a nyers sárgarépát
reggel nem kel útra az irodába
nem lapozgatja az esti hírlapot
lehántja a távírópóznákat akár az eperfákat
szemtelenül számba sem veszi a jelzőlámpákat
nem sóvárog túrakocsi után és esküszöm
bár van némi fogalma az erdőről
e pillanatig nem szabadalmaztatta a műfüvet.
A központban kicserélték a szobrot
körhinta-füstben lebeg a város
csupán ez a makacs kecske adja a tejet
s egy percig sem kérdi hogy hogyan.

A MACSKA ÉS A HALÁL

Csupán a macska érti a kályha süvítő hangját,
kisomfordál, s megsúgja a történetet a prüszkölő kályhacsőnek,

majd megfejti a kis egérke hieroglifáit,
s nagyot ásítozva
lenyeli a házat, a haranglábat, a városnegyedet.
Kinyitja szemét, és újra felderít minket.
Csak a pap késik még egy kicsit sárga szembogarában:
visszaballag, hogy leellenőrizze, nem zárt-e be véletlenül
vaegy öregasszonyt az istenházba.

A PATKÁNYIRTÁS

Jön egy alak
hatalmas bödönnel a hátán:
„Kik ezek a bútor mögött bujkáló
apró nyomorultak?”
Hát, az én szüleim azok,
akik túlélték az első világháborút,
a második világháborút,
de most nagyon kínos lesz nekik.

FALAK

Ostoba ábránd:
Falakkal körülvenni magad
És egyszerre csak azt érezd,
Hogy szabad vagy.

A KÉTELKEDŐ VŐLEGÉNY

Lyuk tátong a padlóban:
se nem kapitalista, se nem kommunista,
egy pártmentes lyuk.
Annyira áttetsző,
hogy tagja lehetne az Akadémiának.
Annyira erényes,
hogy feleségül venném.
Ha nem gyötörne az a gondolat,
hogy a végén
megcsal egy egérrel.

Victor Felea

(1923—1993)

INVOKÁCIÓ

A viasz-napok ajtóján
Belépett a tavasz

Mutasd meg szép
Ezüst és smaragd ajándékaidat
Gyere meleg hajaddal
Zöld köpenyeddel
Te Levegő és Nap hercegnő gyere
Az idő elmúlik és elvész
Gyere és tanítsd meg repülni a világot mely telhetetlen

MILYEN EGYSZERŰ

Milyen egyszerű
Állni és várni
Hogy megérkezzenek a szavak

Milyen egyszerű —
De megtörténhet
Hogy éppen akkor
Más utakon járnak

ÁTVÁLTOZÁSOK

A valóság

a látszat
szerény játéka

A valóság

az anyag
kíméletlen gyötrődése

A valóság

a szellem
hosszadalmas szenvedése

VÁRAKOZÁS

És többé senki nem jön
A fény szekerei

Az ég hideg kocsmáiban késnek

Míg mi itt a Földön
Megmeredve állunk a gonosz fenyegetései alatt

Magdalena Ghica
(1956—)

A VERS

A mészáros a mészárszék bejáratánál
véres húst kínál
a járókelőknek délben.

Annyi áldozat után
ki különböztetné meg ezt a vért
az eladó hús vérétől,
mely a boltból kifolyik a járdaszélre?

Sorin Grecu
(1962—)

* * *

annyi kabát van a fogason
ahány ösztön
nézd a kötélen
meggörbedve ül a sportoló
nézd hogy meglepődött a matematikus
nézd a kolibri egy láthatatlan kézzel
mint egy táncosnő úgy vergődik
hogy beleremeg a levegő
én
én nem fogok levetkőzni

A JELZŐLÁMPA

piros: vigyázzatok az átjárón tilos átmenni
nem ti következtek egyébként
megpróbálhatjátok de az igazgatóság

balesetek után
nem fogad el panaszokat

sárga: rossz ábrándképeket szültetek
még várjatok
a türelmetlen járókelőket csak nézni kell
nézzétek őket csendben
s álljatok

zöld: „a jelzőlámpa mikor végre
zöld lett a fáradtságtól
leültünk a járdaszélre”

Petru M. Haş
(1947—)

* * *

a megígért városban vagyunk
itt élnek azok akiknek itt kell lakniuk
eszükbe sem jut az hogy ez az a város
amelyről beszélünk
egyébként elég foglaltak
a nap folyamán
ne felejtsd el az utcákat ki tudja lehet hogy az utcákkal
tapogatózik és hallgatózik a város
(most elmehetsz sétálni
ez volt az első
tollbamondás)

HELY

alattam az akácfák elszáradt levelekkel
réz-koraősz
a jobboldali úton
aranyszínű cement csillogó ablakok
fényesőben akácfalombokkal játszadozik a szél
elvonulnak a kerékpározók
reggel kellemesen hangzanak a szavak
az emberek évszázadai rendben sorban állnak

a park szélén fényfoltokban

* * *

Mióta egy őszben meghaltak a költők
a parkban a lantok egymagukban
sírnak a fákon
a harmaton túl
te is úgy zokogj majd mint egy elfelejtett
lant.

Lehet havazni fog
lehet hullni fog az eső
egem végigvonul a faágakon
a vizes leveleken
tehozzád.

Florin Iaru

(1954—)

A FEKETE ZSEBKENDŐ

Bezárkóztunk egy szobába,
koponyáinkat egymáséival kicseréltük,
s bekötöttük
szemeinket
egy fekete zsebkendővel.

Gyerünk, gyerünk,
vér medrébe az útnak,
a kiterített ruhákkal teli negyedbe,
a háztetőkre,
virágokért a temetőbe,
a nő szívébe,
a kulcs lyukába,
az emlék anyjába,
a szótagokba,
a vonatba,
a vonatra,
a vonat alá,

azon az iszonyatos órán,
mikor az idő füstölni kezdett a serpenyőben,
mikor egy világtalan elveszett a föld alatt,
mikor a koponyák fogaikkal széttépik
a fekete zsebkendőt.
— Azt álmodtam — mondta a szőke koponya —,
hogy fölszálltam a vonatra és elhagytam a várost.
Nem volt ruhám, nem volt szívem,
nem volt jegyem, sem pénzem,
mikor magához rántott a halál a kalauzzal.

Vasile Igna
(1944—)

A TE SZEMEID

A te szemeid
sötét ablakok háta mögött
mohók, türelmetlenek, világosak,
olyanok, mint az árnyékos fényben
megvillanó kard pengéje.
A te szemeid
a látóhatár nélküli pusztán,
álokoskodások bozótjai között
elámítják a vadságot.
A te szemeid
selymesen suhognak,
mint elvesztett ütközet után
egy szabadtábor sátorvászna.

LAKÓNEGYED

A vak fehér sétabotja,
fehér szeme,
fehér haja.
Az utcasarkon áll, falnak támaszkodva,
kinyújtott lábait
a siető járókelők letapossák.

Vannak káromkodók, vannak, akik kacagják,
gyermekek, nők, gépkocsik.
„Nyilvános veszély” hallom —
(Íme, tudjuk, honnan ered a rossz!)
Két suhanc alumínium pénzérmével
sapkáját célozzák
és beletalálnak.
A vak fehér sétabotja
és mész könnyei
az aszfalton főnek.

TAVASZI ESŐ

Esik és tavasz lesz,
ebből az ablakból (melynek csak fele
van az én házamon belül)
látom a járókelők csontjain lecsúsznak
a nagy füstvitorlás hajók,
a füstvitorlás hajók letört árbocaikkal,
a ki nem olvasott könyvek,
a meg nem látogatott múzeumok.

Kellene írjak egy költeményt ennek a félretaposott lábbelis
gyermeknek az egyedüllétéről, s deres hajáról,
melyben egyre csak gyűl az eső sós vize,
egy költeményt az égre tárt karú emberről.
Egy költeményt a le nem vágott szélű könyvemről,
az út közepén heverő újságról,
a meggörbült hátú utcaseprőről.
Kellene írjak egy költeményt, olyant, mint egy légüres kanális,
melyben az eső rozsdáját mérlegelve
zavartalanul sétál az emlékezet és a halál,
hogy együtt csilingeljenek majd, mint a kereskedő ezüstjei.
Egy költeményt, akár egy szófalat,
egy szabad költeményt, mely az utcákat elözönli,
s melytől megtisztul az aszfalt,
s a klorofill zöldje.
Egy költeményt ebben a tavaszi esőben,
mely levetkőzteti lelkeinket,
s az örökkévalóságot is megszüntetve
a toronyórának megmutatja csontjaink foszforát.

MOTEL

Az autósztráda szélén egy motelszobában
öngyilkos ujjaival kopogtat az ablakon az eső
a konyhaszag belopódzik
az ajtó résein.
Szeretnéd ha tűz melegítene
a fűtőtest hideg
az ablakon túl a madarak szárnyai
levágják az eső törzsét egy eltompult pengével.
Szeretnéd ha lenne egy le nem vágott szélű könyved
szeretnéd ha a motelszobákban véget ért
történetekről olvasnál
s az ablakon öngyilkos ujjaival
kopogtató esőről.
Egy motelszobában az éjszaka szélén
hinni a művirágok gyöngédségében
s a sötétbe harapó hideg fogaiba
az egyedüllét átadja helyét a mulasztásnak
az álmatlanságtól gyalázott gyöngyszem
a bűnök között felejtett vendég.

Ştefan Ioanid

(1949—)

SÍRFELIRAT

A nagy boldogságtól
— mely többé nem tudta újraszülni —
itt egy angyal
régóta eltűnt megrémülve.

Dumitru M. Ion

(1948—)

ÁLDOZAT

Szeretném, ha megértenétek
az öröm fájdalmát:
a halántékokról lépteitek alá

hulltak a rózsák.

Ha nem gondoltátok végig,
hány fehér inget ragasztottunk a falra,
Ti, örömteljesen, majd megtudjátok.

Szeretném, ha megértenétek
az öröm fájdalmát:
a fényt megsimogatva
rózsáktól sebzett talpatok.

Ion Iovan
(1937—)

A NAGY MOZDONYOK TARTOMÁNYA

Így telnek el az életbevágó gyermekkorok —
döglött lovak piros háztetők
mint lószerszámok
poros országúton
csiholással tűz gerjed
az ágak lassan elégnek
az égen
már csak verébsávok
füstölögnek. Térjél vissza
a forró aszfaltra s hagyd ott a bársonyszőnyeget
a nagy mozdonyok tartományán.
Dobhártya rezgés dobhártya
rezgés dobhártya
rezgés.
Megremegnek a térben a tárgyak
a vasbeton lemeztől.

Eugen Jebeleanu
(1911—1991)

BIZONYTALANSÁG

Viselt bakancs a testem.
„Mintha még tartana” — suttogom.
Átmegyek az esőtől ringatott erdőn,

S az esőtől átázik bakancsom.

LECKE

Meg kell tanulnom, hogy kell meghalni,
mert élni az ember tudja, miként kell,
meg kell tanulnom az énekbe eltűnő madaraktól,
a rózsába lecsúszó égtől,
s a pataktól, mely gondtalanul elvész
a halak pénzein.

Mariana Marin

(1956—2003)

SZERELMI KÖLTEMÉNY II.

Azon a napon, melyen fölfedezed
a halál végtelen jóságát,
a vérhullám elárasztja a világ egy részét.
Ó, fiatal halottak, én is már többet tudok.
A kérdések a rózsa bőre alatt vannak.
Emlékezz csak vissza,
mikor a hullámok
női tetemet sodortak felénk,
s a látvány elvadult, lelkes orcánkba csapott.
Emlékezz arra a napra, amikor
fölfedeztük azt a végtelen jóságot,
s a vérhullámot, melyből a fiatal halottak
élőknek integettek a tengerpartra…

Angela Marinescu

(1941—)

LESNEK

Kifeszített szárnyú sasok lesnek a hegycsúcsról engem,
Előérzetük olyan, mint a tiszta víz,
Testrészük árnyékot vet rám.

Megérinteném szeplőtlen arcod,

Vagy a teknősbéka sírásakor
Letérdelve hallanám a potyogó könnyeket.
De én a térben vagyok a legnagyobb mélységben.

Virgil Mihai
(1951—)

MAMA

délutánig
el lehet felejteni
az új lepedők susogását

az élet ízét
melyet fölszívtak a dolgok

a késeket a villákat a terítéket
az edényeket
melyeknek olyan a csillogásuk
mint az érzelmeknek

el lehet felejteni
hogy a padlót fölmosta
fölmosta valaki

életed elég hosszú
hogy elfelejtsd
születésed

el lehet felejteni a nyelv hangjait
de megmaradnak
az m és az a
visszhangjának sebei nyomai

ESTE A CSALÁDBAN

Csak egy közösség képviselheti
a tévé körül
a frissen lezárult nap
megkoszorúzását

a vásárlást a munkát
az asztalt a cigarettát a beszélgetést a nyári szabadságról
a mostohagyereket akit fölnevel a család
a jövőt
a kókuszdiót
a képes levelezőlapot nyugtalan középületekkel
a mindennapi szürrealizmust

ELVÁLÁS

lehet hogy csak a tárgyak maradnak
keménykötésű könyvekbe
csukódik a világ

de ki szereli fel majd
a szemüvegek drótjait
a magasfeszültségű oszlopokra?
akváriumban úsznak
a gondolatok
senki sem marad a szavak hatáskörében

halálhangja van
a tüskére fölhúzott ködnek
mintha igen hamar befejeződtek volna a dolgok
eddig a pincében tárolt almákban
is reménykedtünk

még a párhuzamos síneket sem lehet rábírni
hogy elfelejtsék egymást

milyen járhatatlanok maradnak a te útjaid

ESZMÉNYI

minden nyelvnek külön hullámhossz jár.
egy hullámhossz közösen mindenkinek:
testvériség,
igazság,
egyenlőség!

AZ INKVIZITOROK

kezüket mosták

a nyaktiló használata után

tiszta ujjakkal
az új iratgyűjtő
lapjait lapozták

kerek a Föld
a bolygórendszer
közepén a Nap
új hibát keresni ez a feladat

meglátjuk
meglátjuk mi
mondták magukban

a szigorú hivatalnokoknak új távlatok nyíltak

Ion Mircea
(1947—)

ISMERET

A kerti ibolyáknak nincs illatuk.
A gyöngyvirágoknak van.
Lelkem ma megismerte a legelső
halhatatlan testet, az Egészt.
A kerti ibolyáknak nincs illatuk.
A gyöngyvirágoknak van.

Ion Mureşan
(1955—)

FIATALKORI ÖNARCKÉP

Apám neked maradnod kell a hasznos dolgokkal
én a patak partjára megyek a bolondokkal
martilaput szedni
nekem a renden túl is meg kell őriznem
a vörös homokba burkolt emlékezetet

Apám neked maradnod kell a hasznos dolgokkal
én erős bort iszom majd a ház padlásán
én kiadom magamból azt az elképesztő hangot
mely akkor születik meg
mikor a név a megnevezett dolgok fölé zuhan

Apám neked maradnod kell a hasznos dolgokkal
hol elém tűnnek a lámpások árnyékai
én szépen táncolok majd az álmokban.

KÖLTEMÉNY A VERSRŐL

Egész életemben rongyokat gyűjtöttem madárijesztőnek
emlékszem azokra a napokra mikor ágyam alatt készítettem
hol gyakran a régi cipőkre hajtva fejem aludtam el
most amikor kész van éjjelenként leoltom a villanyt
s nézek rá gyanakvón hogy ott áll
elordítom magam a félelemtől.

AZ ABLAKBÓL

Ha valaha a városba megérkezünk
látni fogod te is a nyíló ablaktáblákat
s a nőket akik a vacsoráról megmaradt
angyalszárnyakat dobják ki az útra.

HA A PIROS MADÁR

Ha a piros madár szavakat hintáztat a Falnál
s az óriás bükkök feldúlják a levegőt
tudd kedvesem: a darázsraj a csillagzathoz közeledett
mert égő lámpákkal rokonaid jönnek a kertbe.

Ha a piros madár szavakat hintáztat a Falnál
a kocsma tetején fehéres alga-zászló-válladat
egy teknősbéka jászlához hasonlítanám
s a tanyától az úton jelt adnék a farkasoknak felfele jövet.
Ha a piros madár szavakat hintáztat a Falnál
s a szobában szekereket olajbogyók gerendákhoz
kötve csüggnek
hallani fogod a bíbor hajót dohogva hogyan közvetíti
a jégtörők kiáltásait a tavak felé az óceáni gőzben.

Viorel Mureşan

(1953—)

T BETŰS SZERELMI KÖLTEMÉNY

Padsorok között mentünk
a meghajlott padlón

Te lábaiddal a T betűn — kezeiddel —
eltakarod a fényt
s egy gyermek karjai között
egy kis patakocska hánykolódik

Hátad mögött ujjai között egy csillaggal
a hóhér
nyelvét kinyújtja a népnek
s a hegy-fejek fölött az alkonyatban
az égen a csillag lassan útra kel

Mi egymás kezét fogtuk
egy kristályban

Alexandru Muşina
(1954—2013)

FIGYELMEZTETÉS

Persze, senki se tudja bebizonyítani
Ezeket a kísérleteket, a tanúkat egymásután
Leöldösték, ők visszarepültek
Gumiszál-bolygójukra.

VERSEK RÓZSASZÍNŰ PIZSAMÁBAN

1.
a vers rózsaszínű pizsamában
esőtől vizes
címkés konzerveket vásárol
csupán így érzi
hogy létezik még természet
vagy léteznek ügyetlen kezek
s még azt is hiszi hogy az áru
egy idődarab
vagy kezdete a reménynek

2.
a vers rózsaszínű pizsamában
az étkezdéket is csodálja
s a jeleneteket
melyeknek elejét sohasem látja
és senkit sem ismer
csodálkozva tekint
a törött tányérok fölé
és óvatosan lépked
hogy meztelen
és vézna lábait
nehogy megsebezze

3.
a vers rózsaszínű pizsamában
szereti a szederlekvárt és
az őt körülállók
nyílt természetes jellemét

ő nem ismeri még a sorsát
de tudja hogy ezek
a boldogtalan medvebocsok
csupán gyermekeket szórakoztatnak
kinyomtatott rajzok képében

4.

a vers rózsaszínű pizsamában
sohasem éri el a vészféket
a vonatban ő nem képes
vasúti incidenseket teremteni
csak a zsebkendőt tudja lobogtatni
az ablakból
habár senki sem maradt az állomáson

Gabriela Negreanu

(1947—1995)

A VILÁG VÉGÉN LETÉRDELVE

tépjétek le vállamról a húscsíkot
lándzsát veszek kezembe ennek a szétszaggatott égnek
nagyobb tükörre van szükségem mint a saját egyedüllétem
erős hangon zúg a felnagyított Kozmosz
ó, ti névtelem istenek
ó, ti kő és hélium istenek
oldjátok, oldjátok fel
ártatlansággal és bűnnel
teli tekintetemet

ITT

hiába beszéltek nekem illúziókról
kivirágzott fákról
szégyent nem ismerő megméretett napokról
életről szerelemről végtelenről
ide berontott a szél
mit tudtok ti
  arról a lélekről

melynek nincsen többé
kiútja

mondjátok meg nekem
megremegjen az ég?...
megszülessen a szerencsétlenség?

pogány mostohaanya
az est
denevérek tapogatóznak
körbe,
sötétedik
karmokkal és árnyékokkal
teli a világ s én úgy érzem
megfulladok

NÉLKÜLED

annyi hallgatás után
elmondjam-e neked
megkezdjem-e az utazást
egy másodperc küszöbén
ebben a közös időben
óvatosan szétválasztom a részleteket
hogy ne szakítsam szét
hogy ne öljem meg
a pillanatot az éveket
megkezdem az oszthatatlan
visszaszámolását
meghatározom
a Lényt
mely
szétválaszthatatlan

sorban állnak az órák sorban az évek

beszélni tudnék most
neked
de kezdtem félni
attól a fénytől
amelyben váratlanul
nélküled maradnék

MEGMENTHETED MAGAD

csak egy teljes kalandban
mentheted meg
magad

ne légy hiszékeny nem téved
a hóhér karja
nem hiszi hogy a fejsze éle
hirtelen megcsorbul

ne hidd hogy reszketni kezd
hogy megvakul vagy megsajnál
vagy szívrohamot kap
(ő szoros kapcsolatban van
a villámmal)

csak egy teljes kalandban
mentheted meg magad

vagy valaki hirtelen annyira
higgyen benned
hogy el tudja mozdítani
helyéből a vérpadot

Marta Petreu

(1955—)

NAGYHÉT

Ha egy virággal megérintesz,
Harangokkal telítődöm.

AHOL KIHAJT AZ EPER

Ez a világ túl zöld és magas;
a piros szó ágán
csüng a költemény húsa.

Kedvesem — mondtad —

a bértollnok fölfalja a barátot
s az éden szélén,
ahol kihajt az eper,
összegyűjti a szótagokat.

DÉLUTÁN

A képzelet száz kaszárnyájából
kiveszem mindennapi mássalhangzó-részem.

Vajon ki tudna engem bezárni
egy kisgyerek suttogásába?

A szájpadlásán kiugrani hallom
a szavakat a szótárakból.

HOZZÁTOK AZ IGÉKET

Gőggel besétálunk a könyvbe
és mondjuk:
Egy szerelmi éjszakánál
sokkal szebb
egy szerelmi költemény
A rémületnél borzalmasabb
egy rémület-költemény
A halálnál valóságosabb
egy halálról szóló költemény
Mi besétálunk a könyvbe
és mondjuk:
az igéket
hozzátok az igéket
hozzátok
a titok-vacsorára

ÉNEK

Éva, csak a vizes,
Kender ízű ajkad
Hal meg olyan lassan.

A FEJEM

Csupán a viperákban pusztul el az évszakok utáni vágy,
csupán a húsban fürdik meg a hús emlékezete.
Hány betűből áll a kétségbeesés,
uram,
hány betűből a gyöngédség?

Édes kígyóbőr a fejem.

A fejem.

Adrian Popescu
(1947—)

NE KIÁLTS

Ne kiálts, a katedrálisról
Lezuhan egy holdkóros a tengerbe.
Ne szólj, ne remegtesd meg
A könnycseppet, melyben úgy állunk
Mint tóban egy csillagjegy
Összehasonlíthatatlan bármivel
Az a csalódott szőke gyermek
Aki a szekér kerekei mellett
Eszementen rohan
S kinek kalitka-markából
Kicsúsznak azok a sárga szikrák
Mikor a lovak patkói összekoccannak
Az országút köveivel.

Alice Violeta Popescu
(1970—)

ÁLLAPOT

már előre érzem
azt a nyugtalanságot
melyet előtted is éreztem —
tekintetedben
— benned a csendben —

mint egy hajó
hajótörést szenvedtem
s most a szerencsétlenségben
e magyarázat fölött
veled álomra hajtom fejem

Dumitru Radu Popescu
(1935—)

A PELIKÁNOK

Mintha szél hozta volna őket
megérkeztek a pelikánok
Mintha felhőkön utaztak volna
megérkeztek a pelikánok
De a felhők nem látszanak
Többé a szél sem fúj
Csupán a pelikánok repülnek felénk fehéren
Akár egy új ébredés

EMLÉKEZET

Akár egy
foszforkutya,
mely szőrét
keresi
az éjszakában.

FÜST

Szeletelhető füst van a megyei könyvtárban!
Lehet, hogy Homérosz, Akhilleusz, Heléna, Odüsszeusz,
Shakespeare, Caesar, Kleopátra
Dohányt isznak
És nem jutnak közös nevezőre.
Lehet, hogy ez egy félévi kollokvium
A tengeri és folyami közlekedésről,
A történelemről és a prostitúcióról,
Hogy ilyen füst van a megyei könyvtárban.

Nicolae Prelipceanu
(1942—)

NOVEMBERI CSÓNAK

Nem történt semmi azon a szomorú vasárnapon
Mint abban a novemberi csónakon

melybe beleültünk

el akarom felejteni a város utcáit
kitárt szemekkel
csak te vagy a végtelenben

távolodik a csónak
vitorlák helyett
lelkeinkkel

MIKÖZBEN TE

Miközben te hiányoztál
lelkem fölött
eltelt még néhány perc

miközben te hiányoztál négy felhő
vonult el egy szobor fölött
s négy nyárfalevél hullt le
a város páncélszekrényébe

miközben te hiányoztál
egy ismeretlen irányban
én elmentem

A PITEŞTI-I ÁLLOMÁSON

Egy őszi nap ismét visszajövök
a végtelen tehervonatok mellé
„vajon eszembe jut-e majd milyen színűek a te szemeid

szavaid nyílvesszője
lelkemet ismét eltalálja”
egy őszi nap vagy egy nyári nap
vagy egy éjszakán
vagy sohasem

majdnem tiszta ma az ég
akkor vajon
majd eszembe jutok-e

MARAD A CSEND

széttépsz még egy papírt elrobog még egy vonat
a rokkantak s a szivarcsikkek fölött
az őszi nap aranyesője
a múlt fejére hull

még vársz gondolkozol majd megadod magad
a lassan meghaló
régi leveleknek

ki mondja meg neked hogy mindezek
nem léteznek
ki kérdezzen meg téged
hogy én mit hiszek róluk

a hallgatás fészket rak
a rokkantak s a nyárfalevelek között
s csak annyit mondasz
az élet eltelik
a csend marad

MOST

Most a mi sorunk jön
a mindeniké
állj mellettem és ne moccanj
olyan lesz mint egy tengeri szellő
olyan lesz mint köd a hegyeken
eltűnésem a te eltűnésed

RÉGEBB

Fészket rakott bennem a halál
fiókái
agyamban tanulnak meg repülni

A RÁMSZEGZETT SZEM

Az örök éjszakát
egy mulandó reggel követ
átmeneti esőzéseket végtelen esőzések követnek
katedrálisok és szőlősök között
leveleket olvasva
rám szegzett titkos szemét
keresem az anyagnak

Aurel Rău
(1930—)

MEGOLDÁS

Apám még földet szánt.
Juhokat tenyészt,
s felmegy a késő éjszakába
az égbe, az ágak közé, hogy leszüretelje
a dér ütötte almákat. Fát vág a téli erdőben
és látja a nyugodt léptű medvéket, őzeket
és szarvasokat.
S ha néha hazatérek,
sokáig
mellettem ül
a csendben
előkelőn
és mintha idegen.

IKONOSZTÁZ

Látom miként a szent
kezével saját magát
kiveszi az ikonból.
Látom miként Keresztelő János
rubinok között viszi a fejét

egy tálcán.

EGY NYÁRBÓL

Hallgattuk a források bölcselkedését,
És kedves voltál nekem nagyon.
— Nézd, zuhan a Hold! — kiáltották.
S te félreléptél. És hallottuk, ahogyan lezuhant.
S most, hogy a vízbe hullt,
Lángjaiba öltöztetett.

S te kacagtál,
S a források filozofáltak,
S te nagyon kedves voltál nekem.

Nichita Stănescu
(1933—1983)

AZ IMA

Bocsáss meg és segíts
és törüld le a szemem
és fordítsd el arcom
a dolgok láthatatlan kezdete felé.

Bocsáss meg és segíts
és mosd meg a szívemet
és a gőzt a lelkemből
töltsd ujjaid közé.

Bocsáss meg és segíts
és fordítsd le rólam
legújabb testemet
mely szétzúzza régi termetem.

Bocsáss meg és segíts
És emeld le rólam
Azt a fekete angyalt
Mely elszenvedte e jellemet.

A VERS

A vers a könnyező szem.
A váll, amelyik sír,
a síró váll szeme.
A síró kéz,
a könnyező kéz szeme.
Ő a síró tövis,
a síró talp szeme.
Ó, barátaim,
a vers nem könnycsepp,
ő maga a sírás,
egy fel nem talált szem sírása,
annak a szemnek a könnye,
akinek szépnek
s boldognak kell lennie.

ÖNARCKÉP

Én nem vagyok más,
csak egy beszélő
vérfolt.

JEL

Lassan! Menjetek lassan!
Nem látjátok? A kő elfáradt.
Alszik. Istenem, alszik.
A kő nagyon elfáradt.
Vezessétek el a lovakat!
S te, mit csinálsz ott…
Veled beszélek! Légy figyelmes!
Igen nagy robajjal érkezik ez a napkelte.
A kő elfáradt.
Hallgasson el a felkelő Hold!
Vigyázzatok, legyetek csendben. Hallgassatok —
A kő elfáradt.

Nicolae Stoie

(1940—2017)

ITT

Itt minden szilvafa, mogyorófa
Egy tapasztalt és jó tanítómester:
Megtanuljuk az eső ábécéjét,
Kívülről megtanuljuk a bárányok nyelvét,
A kecskék nyelvét, s a kakukk nyelvét;
A diófa zöld gyökere alatt
A diófa szívéig ásunk,
Ahonnan rigók és kakukkok hívnak.

NEMZEDÉK

Mi megállunk a szélben
Mi megállunk fegyverek tüzében
Mi megállunk a napsütésben
Mi megállunk az édenből szakadt
és egészséges otthon melegében
Mi megállunk a virágok között
Európa utcáin az ünnepeken
Mi vigyázzállásban állunk
Századunk szívverésében.

A LEPKÉKET SZERETVE

A kertben egy virágra leszállt
a lepke.
A gyertya-virágra.

— Ó, uram, vajon kinek használ
ekkora szárny- és színpazarlás?
Az éj leplét számjegyekkel
és szöveggel eltakarta,
míg egyszerre szemembe hullt
ötezer csillag.

— Hallgass, és szeresd a lepkéket,
mondta,
egy színes madarat
bárki szerethet.
Nyom nélkül eltűntem,

anélkül, hogy egy sort is
elolvastam volna.

Égő gyertya-erdőt ültettem
az engem nyomozó lepkerajnak.

ÉS

Látod, melled fehér haván
elvonul a nadragulya árnyéka,
s szemed kék forrásába
a Hold lepkéje leszáll.

Látod, a csipkebogyó lehajtja
piros ágait — akár az ujjakat — a fűbe,
a sárga napnyugta sugaraival mintha
egy kerub énekelne egy hárfán a kertben.

Lucian Vasiliu

(1954—)

1954. JANUÁR 8.

Mínusz 24 fokos hidegben születtem a leghidegebb
a legszebb télen 1944 után.
Európa sebeiben üvöltöttek a farkasok.
Kopasz voltam
mint egy hólepte
tanya Szibériában.
Születésemkor
termésben bőséges évet jósoltam.
Lelkem szegény volt —
eszembe jut az a falióra
amelyben éltem
s melyben pontos időre gondoltam.

Anyám az egyedüli nő volt a világon.
Fogalmam sem volt metafizikáról
fogalmam sem volt a radioaktív hamuról
fogalmam sem volt

kötélről alkoholról mágiáról nőkről öngyilkosságról.
Mínusz 24 fokon, a leghidegebb
a legszebb télen 1944 után.

Dan Verona
(1947—)

MIKOR PIHEN A SZÁZAD

Mikor pihen a század
A bódékban recepteket
Árulnak verselőknek
Elektromos kisüléseket forgatnak fejükben az öregek
majd a gondolattal megbékélve elalusznak
A gyerekek várják hogy kivirágozzék
A műfű az ég alatt
S a költők egyházközségi tagokkal teniszeznek

George Vrânceanu
(1950—)

AZ ELJEGYZÉS

Ó, a megmérgezett kezek
a villámsújtotta madár aprólékából
romlott almákat válogatnak reggelente,
sokszor összetévesztve magukat szőkeséged csöndjével…
A tűzpecsétek összezárják ajkad:
menyasszonyi ruhád
kérdéseket tesz fel a tűznek
s a rigónak,
akár a száraz falevelekkel zörgető almáskert,
melyről lecsepeg az ég
s szétfolyik a láthatáron…

A PÁLYA KÖRÜL

Lehajlik a térd a síkság fölé,

s hallani ilyenképp mily titokzatos,
miként a könnyező hús a pálya körül
ahogy liliom-ezüstté épül
és szirmai közé behajt még egy szót.
Megfojtott kiáltásodban
markodból földet csipeget egy madár,
vállaidban szaporodik
a csönd, és ruhád alatt
száraz, háromszögű
fenyők visszhangzanak.

Az összeállításban szereplő szerzők

Horia Bădescu (Arefu, Argeș megye, 1943. február 24. —) — költő, próza- és esszéíró.

Maria Banuș (Bukarest, 1914. április 10. — Bukarest, 1999. július 14.) — zsidó származású román költő, műfordító és esszéíró.

Ana Blandiana Otilia Valeria Rusan álneve (Temesvár, 1942. március 25. —) — író, költő.

Mariana Bojan (Aranyosgyéres, 1947. június 16. —) — költő, prózaíró és festőművész.

Nina Cassian Renée Annie Cassian álneve (Galați, magy. Galac, 1924. november 27. — New York, 2014. április 15.) — zsidó származású román költő, esszéíró, műfordító és zeneszerző.

Virgil Carianopol (Caracal, Olt megye, 1908. március 29. — Bukarest, 1984. április 6.) — költő.

Mircea Cărtărescu (Bukarest, 1956. június 1. —) — költő.

Gabriel Cojocaru (Kolozsvár, 1962. november 8. —) — költő.

Ioana Crăciunescu (Bukarest, 1950. november 13. —) — színész és költő.

Ion Cristofor Ioan Cristofor Filipaș álneve (Geaca, magy. Gyeke, Kolozs megye, 1952. április 22. —) — költő, műfordító és publicista.

Daniela Crăsnaru, teljes nevén Daniela-Carmen Crăsnaru (Craiova, Dolj megye, 1950. április 14. —) — költő, író, műfordító.

Vasile Dan (Chețani, magy. Maroskece, Maros megye, 1948. május 8. —) — költő, es--széíró, publicista.

Simion Dascălu (új írói neve Simion Bogdănescu) Ioan Gh. Puflea álneve (Hupca, Bogdănești község, Vaslui megye, 1951. október 27. —) — költő, próza- és esszéíró, publicista.

Mircea Dinescu (Slobozia, Ialomița megye, 1950. november 11. —) — költő.

Victor Felea (Muntele Băișorii, Járabánya község, Kolozs megye, 1923. május 24. — Kolozsvár, 1993. március 28.) — költő, esszéíró, irodalomkritikus.

Magdalena Ghica Magda Cârneci álneve (Gârleni, magy. Gerlény, Bákó megye, 1956. január 1. —) — költő, esszéíró, kritikus és publicista.

Sorin Grecu (Kolozsvár, 1962. február 6. —) — költő, publicista.

Petru M. Haş (Mișca, magy. Tőzmiske, Arad megye, 1947. július 10. —) — költő, publicista.

Florin Iaru Florin Râpă álneve (Bukarest, 1954. május 24. —) — költő.

Vasile Igna (Ardusat, magy. Erdődszád, Máramaros megye, 1944. március 4. —) — költő, prózaíró.

Ştefan Ioanid (Brassó, 1949. április 18. — 2009. november 4.) — költő.

Dumitru M. Ion (Brătești, Albești község, Argeș megye, 1948. január 1. —) — költő, író és műfordító.

Ion Iovan (Găești, Dâmbovița megye, 1937. május 9. —) — költő és prózaíró.

Eugen Jebeleanu (Câmpina, magy. Campina, Prahova megye, 1911. április 24. — 1991. augusztus 21.) — akadémikus, költő, publicista, műfordító.

Mariana Marin (Bukarest, 1956. február 10. — 2003. március 31.) — költő, író.

Angela Marinescu (Arad, 1941. július 8. —) — költő.

Virgil Mihai (Kolozsvár, 1951. június 28. —) — költő, író.

Ion Mircea születésekor Ioan keresztnevet visel (Sărmașu, magy. Nagysármás, Maros megye, 1947. szeptember 1. —) — író, költő.

Ion Mureșan (Vultureni, magy. Borsaújfalu, Kolozs megye, 1955. január 9. —) — költő, publicista.

Viorel Mureșan (Vicea, magy. Vicsa, Máramaros megye, 1953. április 1. —) — költő, irodalomkritikus és publicista.

Alexandru Mușina (Nagyszeben, 1954. július 1. — 2013. június 19.) — költő, esszéíró és publicista.

Gabriela Negreanu születésekor Gabriela Vasilache (Bukarest, 1947. július 6. — Bukarest, 1995. október 22.) — költő, esszéíró.

Marta Petreu Rodica Marta Vartic álneve, született Rodica Marta Crișan (Jucu de Jos, magy. Zsuk, Kolozs megye, 1955. március 14. —) — költő, író.

Adrian Popescu (Kolozsvár, 1947. május 24. —) — költő, esszé- és prózaíró.

Alice Violeta Popescu (Buzău, magy. Bodza, Buzău megye, 1970. január 27. —) — költő.

Dumitru Radu Popescu (Păușa, Váradpósa, Bihar megye, 1935. augusztus 19. —) — író, színműíró, forgatókönyvíró és akadémikus.

Nicolae Prelipceanu (Suceava, magy. Szucsáva, Szőcsvásár, Suceava megye, 1942. augusztus 10. —) — költő, publicista.

Aurel Rău (Josenii Bârgăului, Alsóborgó, Beszterce-Naszód megye, 1930. november 7. —) — költő, prózaíró, műfordító és esszéíró.

Nichita Stănescu (Ploiești, Prahova megye, 1933. március — Bukarest, 1983. december 13.) — költő, író, esszéíró.

Nicolae Stoie (Ocna Sibiului, magy. Vízakna, Szeben megye, 1940. november 29. — Brassó, 2017. augusztus 23.) — költő, író, publicista.

Lucian Vasiliu (Puiești, Vaslui (Vászló) megye, 1954. január 8. —) — költő, író.

Dan Verona (Luncani, Bákó megye, 1947. július 1. —) — költő, író, műfordító.

George Vrânceanu Gheorghe I. Manolache írói álneve (1950. augusztus 14. —) esszéíró, kritikus, költő.

P. Buzogány Árpád

Orbán Judit agyagszobrai Kőrispatakon

Orbán Judit agyagszobrász 1936-ban született Hodgyában. Negyvenes éveiben kezdett agyagból dolgozni Korondon, korábban már festett. Első kiállítását 1989-ben Brassóban szervezték meg, azóta Székelyudvarhelyen többször, Gyergyóremetén, meg az anyaországi Nyíregyházán, Hajdúböszörményen, Mátészalkán, Sopronban és még több helyen is láthatta a közönség karakteres agyagfiguráit.

Nem túl gyakori, hogy felnőtt korban döntsön valaki egy számára teljesen új szakma, foglalkozás gyakorlásáról. Orbán Judit ebben is kivétel. Egyrészt azért, mert a képzőművészet egy másik területe, a festészet ismerős volt már számára korábbról, másrészt pedig az agyagmegmunkálással kapcsolatos legalapvetőbb ismeretek birtokában rövid idő alatt meg tudta formálni azt és úgy, amit szeretett volna.

Ennélfogva már az első munkái nyomán olyan jó kritikát kapott, és főleg biztatást, ahogyan ezt egyszer megfogalmazta, hogy az lendületet adott további munkájához. Nyilvánvalóan a folyamatos önképzésnek is nagy szerepe volt abban, hogy biztos kézzel nyúl az agyaghoz. Pedig nem tanult mester mellett, ahogy ő mondja: „A tanítómestereim azok az emberek voltak, akik engem körülvettek, akik között felnőttem. A műtermem pedig a nagy természet volt, mert én reggeltől estig kint szerettem lenni. Télen is, nyáron is."

A klasszikus magyar művészek alkotásainak a megismerése és megkedvelése megerősítette benne azt, hogy ő senkinek nem tanítványa, és senkit nem másol. Az utóbbi évek kiállításai alapján elmondható, hogy emberábrázolásai melegséget sugároznak, és valami jóleső érzést, ami valószínűleg abból fakad, hogy a szobrai általában nem képzelet szüleményeként jönnek létre a semmiből, hanem alkotójuk egy-egy létező személy arcvonásait, testtartását mintázza meg.

Korábbi beszélgetésünkkor megfogalmazott vallomása szerint általában egykori ismerőseit meg a környezetében élő embereket mintázza meg Orbán Judit, ennélfogva mindegyik emberalak egyedi, egyeseknek felismerhető is. Az arcot, kezeket, az öltözetet, más eszközöket jellemző vonásokkal formálja meg, a valószerűségnek megfelelően, de nem az aprólékosságig kidolgozva.

Az egyszerű ruhát viselő, kalapos, bajuszos, fejkendős, kontyos alakok azért tűnnek ismerősnek, mert számunkra régóta ismerős az a környezet, ahol ilyen öltözetű, ilyen hajviseletű emberek éltek századokkal ezelőtt is. Szándékosnak mondhatjuk, hogy a korszerű használati eszközök és az öltözködésben megmutatkozó divatjelenségek nem részei Orbán Judit világának. Tehát ne is keressünk maroktelefont a pásztorfiú kezében, se magas sarkú cipőt a lányokon, a pipázók nem öngyújtóval gyújtanak rá, és a kenyeret sütő asszonyok nyakában sem látunk műanyag gyöngysorokat.

Tudjuk, hogy ma már a mindennapok valósága más képet mutat a környezetünkben, az ócfalvi műhelyben készülő szobrok ezért egy már elmúló, ebben a formában csak részleteiben továbbélő világot mutatnak nekünk. Azért, mert alkotójuk a falusi környezetnek azokat az elemeit, összetevőit, részleteit kívánja megörökíteni, amelyek az ő gyermekkorától kezdve részei ennek a gazdálkodó életmódnak, derűt sugározhatnak idős és fiatal nézőnek egyaránt.

A falusi életforma jellegzetes, ma már eltűnőfélben lévő alakjait láthatjuk az Ócfalván élő alkotó keze által agyagba örökítve a kiállítótermekben: a tűnődő gazdát, kenyérszelő asszonyt, a furulyás meg kürtös fiút, pipatömő férfit, a pihenő házaspárt, fonó meg foltozó asszonyt, hálaadó imát mondó lányt, öreg és ifjú párt, botjára támaszkodó pásztorlegénykét stb. Eddigi munkássága egyértelműen a paraszti létforma számunkra is ismerős figuráinak, típusainak, mozdulatsorainak megragadásával, megformálásával jellemezhető.

A legegyszerűbb mozdulatokban, testtartásokban vagy arckifejezésekben is megtaláljuk az általános emberi tulajdonságokat, érzéseket, magatartásformákat. A kíváncsiság, a fáradtság, a pihenés perceinek nyugalma, a munka közbeni pillanatnyi felszusszanás ilyen volt eddig is, és ilyen lesz évszázadok múlva is az emberek arcán.

Erre az ünnepi alkalomra olyan kiállítási anyaggal készült Orbán Judit, amely illik a szalmafonó Kőrispatakhoz.

Művészetének lényegét egy beszélgetéskor így fogalmazta meg: „A napjaim sokkal szebbek, sokkal melegebbek, hogyha megformáltam azt, amit akarok."

Ahányszor kiállítási anyagot láthatunk Orbán Judittól, eszünkbe juthat, hogy az élet kegyes és bőkezű volt vele szemben, mert teljesülhetett neki ez a kívánsága. Ezt az isten adta tehetségét azonban önző módon nem tartja meg magának, hanem évről évre megörvendeztet bennünket ezeknek az alkotásoknak a látványával. És nem pusztán a látvánnyal, hanem a szobrok birtoklásának érzetével is, hiszen a műalkotásnak az a feladata, hogy emberek környezetében legyen és része legyen mindennapjainknak.

Mondom ezt azért is, mert évekkel korábban, egyik falunap tervezésekor a közbejött árvíz miatt nem jött létre akkor Orbán Judit kiállítása. Ami késik, nem múlik — mondhatjuk, főként most, amikor a kőrispatakiakat meg az ünnepség résztvevőit külön erre az alkalomra előkészített szobrászati anyaggal lepte meg.*

*Elhangzott 2011. július 23-án, Kőrispatakon, a falunapon szervezett kiállítás-megnyitón.

Könyveink világa

Regéczy Szabina Perle

Barangolások székelyudvarhelyi könyvkiadók műhelyében (III.)

Erdélyi Gondolat Könyvkiadó • Székely Útkereső Kiadványok
Székelykapu Könyvkiadó • Erdélyi Pegazus Könyvkiadó

Könyvismertetők
2005–2008

Veszed észre, komám… ellopták a kántor úr malaccát

Ellopták a kántor úr malaccát.
Népi elbeszélések, anekdoták, krónikás adomák.
Válogatta és szerkesztette: Beke Sándor.
Erdélyi Gondolat Könyvkiadó, Székelyudvarhely, 2005

Veszed észre, komám…
Régi székely anekdoták, közmondások, babonák, népdalok.
Válogatta és szerkesztette: Beke Sándor.
Erdélyi Gondolat Könyvkiadó, Székelyudvarhely, 2006

Ellopták a kántor úr malaccát címmel látott napvilágot a székelyudvarhelyi Erdélyi Gondolat Könyvkiadó gondozásában egy népi elbeszéléseket, anekdotákat tartalmazó kötet. A válogatás és szerkesztés Beke Sándor munkája, a borító illusztrációját Péter Katalin készítette.

Az anekdoták a nép legnagyobb titkát tükrözik és vágyát egy jobb élet után. *Ellopták a kántor úr malaccát* címűben egy helység papot választana, de mivel fentről már megegyeztek a kántorral is, nem sikerült a „nyakukba varrni" a papot. Egyszerű, de humoros történet, melyet elolvasni jó, szórakoztató. *A bárányok* című a lopott jószágot pénzért árusító ember története. A történetnek tanulsága is van: nem lehet lopott árut csak olcsón vásárolni. *A Mályék malaca* című elbeszélésben a csavaros eszű székely túljár a tanár eszén. *Áron bá* kiemelkedő történet. Gábor Áron emlékére íródott.

Az *Anekdoták* című fejezet írásai csupa humorral átszőtt, rendszerint megtörtént események nyomán íródtak.

Az adomák megtörtént, illetve olyan történetek, melyek megtörténhettek volna bármikor és humoros formában tálalják az eseményeket és sok bennük a tanulság. A krónikás adomák, miként a cím is elárulja, nagy, ismert emberekkel megtörtént históriák, melyek nem mindig jól végződnek. A történetek csattanósak és néha úgyis tudnak sérteni, hogy meg sem lehet haragudni csattanósságuk miatt. Pl. Szabolcska Mihály református lelkész ajánlata, mely szerint „szívesen eltemeti ingyen is az egész osztrák ármádiát".

A történetek színesek, kedvesek. Az ember arra is képes, hogy egymás után többször is elolvassa.

A *Veszed észre, komám…* című gyűjtemény anekdotái ugyancsak tükrözik a székely ember észjárását és virtuskodó természetét. Kedves és csacsi gyermekhumor is akad benne bőven. Például: „Édesapám, gyüjjék ki, marhát keresnek."

Cigány anekdotákat is tartalmaz a könyv. A jámbor ló esetében is így ír: „Meghiszem azt (mármint hogy jámbor) — tegnap is öten fogtuk, mégis beszaladt az Isten házába."

A bírósági anekdoták is megjelennek pont úgy, mint az orvosokról szólók. Anghi Balázs Kedves versbe szedte a naptárt.

A régi székely közmondások csupa tömör, igaz kijelentések: „Mosolygó ellenségnél nincs ártalmasabb."

A székely nép imája tiszta szívből írt vers. Panasz és reménység érződik ki belőle. A régi erdélyi közmondások oktató jellegűek, tömör bölcsességek: „A parasztembert az egy fiú boldogítja, a gazdagot szégyeníti."

A régi magyar közmondások ugyancsak oktatóak. Sok tapasztalat hozta őket létre: „A kegyetlenség és a gőg a gyávák fegyvere" vagy „Legjobb barát a könyv, mert tanít."

A régi népköltészet „Székely búja" leírja a sokat szenvedett nép bánatát, vándorlását a híres madéfalvi veszedelem után.

„Erdélyország, ősi hazám,
Te vagy az én édesanyám…"

Jókai Mórtól számos bölcs mondást jegyeztek le: „Jók vagyunk mindenkihez, csak azokhoz nem, akik legjobban megérdemlik, vagy akiknek azzal tartozunk." Életigazságokat is tartalmaz a könyv. Van köztük mai ihletésű is: „Ki szégyenli hitelbe autót vásárolni…"

Az *Elfelejtett mondások* valóban néha magyarázatra szorulnak. Pl. „Száz vitézt is hajt maga után / a szaladó gyáva."

A régi székely népdalok mélyen belenyúlnak a nép életébe. Van köztük szerelemről szóló, van vidám, tréfás, de akad köztük szomorú hangvételű is: „Édesanyám édes teje, / De keserű más kenyere…"

Mint minden népköltészetben, itt is sok a virág, a gyümölcs, a természeti kép: „Ha virág lehetnék / Nefelejccsé válnék… Ha madár lehetnék / vadgalambbá válnék" (*Ha virág lehetnék*).

A sok népdal között akad huncut is. Például a *Származás* című, melyben kiderül, hogy a kegyelmes úr fia a parádés kocsisra hasonlít.

Az összegyűjtött anyag a nép bölcsességét, tapasztalatát tükrözi, melyet örökölve éveken keresztül édesapjától, nagyapjától átélt, s melyet tovább kíván adni gyermekeinek. Mert nem szabad elfelejteni az ősöktől örökölt tudást, kincseket, ezek nélkül szegényebbek lennénk.

Nagy Olga könyve öregekről és fiatalokról

Nagy Olga:
Öregek és fiatalok könyve.
Elmúlt századunk nemzedék- és szemléletváltása Erdélyben.
Esszé.
Erdélyi Gondolat Könyvkiadó, Székelyudvarhely, 2005

Öregek és fiatalok könyve címmel látott napvilágot Nagy Olga legújabb kötete. A könyv a székelyudvarhelyi Erdélyi Gondolat Könyvkiadó gondozásában jelent meg 2005-ben Beke Sándor szerkesztésében.

Ez a munka több megjelent írás összefoglalása, szinte felsorolni sem tudjuk az írókat, akikre hivatkozik. Két részre oszlik: A. *Öregek könyve.* B. *Fiatalok könyve.*

I. *Öregek könyve.* A világ fennállása óta létezik az öregek és fiatalok ellentéte. Megjelenik a maternitást felváltó patriarchátus, ahol a legidősebb férfi, a családfő dönt mindenről. Nagy családok alakulnak, mind egy fedél alatt laknak. A fiatalság ki van szolgáltatva nekik, pl. az idős apa veszi ki az első és legjobb falatot és így jönnek sorba ranglétra szerint a többiek, akár az ősközösségben. Ezt számtalan elbeszéléssel támasztja alá. A nő szava nem számított, az utolsó falat jutott neki.

II. Az öregeknek nagy szerepük volt a népi kultúra alakulásában és annak megőrzésében. Pl. a nép ajka még a csillagokat is háziasította: Fiastyúk, Göncölszekér, esthajnalcsillag stb. A lakodalmakban megjelenik a népköltészet. Az író feltünteti a temetkezési szokásokat is. A hagyomány azt is előírta, mit kell a lánynak az új házba vinnie. Szépen ír a különböző népi játékokról pl. a fonóban. Nem hiányzik a fiatalság felelősségre tanítása, melyet már pár éves korukban elkezdenek. Az erkölcsi nevelés sem marad el, a templomba járás és ima.

III. Állandó konfliktust jelentett az öregek őrködése a fiatalok felett. Még a szerelmes levelezést is figyelik, melyek versben íródtak. A házasság is csak olyan „összehozott" volt, melyet szintén a szülők döntöttek el. Az idősek szinte élősködtek a fiatalokon. Mindez addig tartott, amíg a gyárak elszívták a fiatalokat munkába. Ennek következtében a maguk urai lettek.

IV. Az idősek azt állítják, hogy az ember kezében mindig legyen munka, mert ez éltető elem. Az öregeket egyrészt tisztelik, másrészt társadalmi tehernek tartják, mert tartani kell őket. Mindezeket a gondolatokat az író a különböző elbeszélésekből emeli ki. Írása egyfajta paraszti dekameron. Egy népi bölcsesség korosztályokra bontja az embert. Ötvenig ember az ember, ötventől hatvanig szamár (dolgozik), hatvantól hetvenig kutya élete van (csak ugat), hetventől nyolcvanig majom (csak utánoz). A népi bölcsesség elfogadja a halált, mint az út végét és természetesnek tartja.

B. *Fiatalok könyve*

I. A szemléletváltás maga az élet megváltozását vonja maga után. A fiatalok vállalják a változást. Ehhez hozzájárult a vagyoni megfosztás, a kommunizmus a diktatúra jegyében. A „nagy család" felbomlik. Az emberek ingáznak, ezzel megnövekszik a fiatalok függetlensége. Ez meglátszik a párválasztásban is. Az öregek már nem laknak egy fedél alatt a fiatalokkal. Hoz példát arra is, hogy az együttélés nem megy simán. Az öregek megszokták, hogy veréssel nevelnek.

II. A függetlenség negatív vetülete a népi hagyományok átalakítása. Főleg az esküvők rigmus-mesterei kezdenek eltűnni. A babona is kezd elveszni. A halottakat sem siratják hangos siratással. Visszaszorul a népművészet. Eltűnnek a faragott, kézi festésű bútorok, kapuk. Eltűnnek a korsók, fali tányérok stb. Eltűnnek a szőttesek és megjelennek a városi holmik. Megváltoznak a szokások. A pénz hatalmában új hagyományok keletkeznek. Névnapok ünneplése, ballagás, bankett. Megjelenik a bál és a lányok tésztasütésüket fitogtatják. Eltűnik a népi meteorológia. Elmosódnak az anyai ösztönök (ringatás, játszás). Megszűnik a sok gyermek vállalása. Az öngyilkosság már nem bűn. A gyerekek lehetőleg mind továbbtanulnak, ha lehet, elvándorolnak a falvakról.

III. A társadalom megváltozásával megszűnik az analfabetizmus. A falun levő értelmiségiek iskolát létesítenek. Elindul a falufejlődés. Megváltoznak az erkölcsi értékek. Az öregeket már nem tisztelik (már nincs vagyonuk). A házasságok szerelemből köttetnek. A táncban mindenki mindenkivel táncol, már nincs kiválasztott pár.

IV. Az öregek tisztelete megszűnik. A kitanult fiatalok a maguk lábán állnak. Már szégyellik az öregeket és kizárják életükből. Rosszul jár az, aki feladja saját otthonát. Még ha sok gyerekek volt is, nem biztos, hogy befogadják, szívesen veszik. Az öregek bírálnak, a fiatalok panaszkodnak. A valamikori birtok hatalmat adott az öregeknek. Az okosabbak csak haláluk előtt osztották szét. Ma már nincs mit örökölni. Sok esetben otthonba teszik őket. Az öregek nem sajnálatot, hanem tiszteletet kellene, hogy kapjanak. Néhol megbecsülik őket, sőt, hasznos tagjai a családnak. Van, akinek az otthon megalázó, van, akinek jótétemény. A legkiválóbb körülmények sem pótolják az otthon meghittségét.

V. Hogyan maradhatunk meg EMBERnek, Erdélyben magyarnak? Veszélyes az internet? Fontos a társadalmi aktivitás. Mozgalmak keletkeznek az Erdélyben maradás érdekében, pl. az erdélyi triász (Reményik, Tompa, Áprily). Fenntartó erő az RMDSZ. Sok találkozót szerveznek a határon innen és túli régiókkal. Civil szervezetek alakulnak. A fiatalság nevelése érdekében népi táncoktatás, zenetanítás indul. Tánccsoportok szerepelnek Ausztriában, Svédországban, Hollandiában, Japánban. Kialakulnak az anyanyelvápoló táborok. Külön mozgalom az egyetemes magyarság összetartozása, egymásra találása. Megjelenik a népművészet reneszánsza. Újra nyomtatják a népmeséket, regéket. Megjelennek továbbá a hagyományőrző táborok. Az egyház újból szerepet vállal az anyanyelv terjesztésében, sőt abban, hogy meggátolja a falu elnéptelenedését. Például Kató Béla református lelkipásztor, aki valóságos csodát művelt Illyefalván.

Erdély. Útikalauz

Erdély.
Útikalauz.
Erdélyi Gondolat Könyvkiadó, Székelyudvarhely, 2005

Deák Ferenc és László László 2005-ben bocsátotta szárnyra *Erdély* című útikalauzát Beke Sándor összeállításában és szerkesztésében. A könyv a székelyudvarhelyi Erdélyi Gondolat Könyvkiadó gondozásában látott napvilágot.

E könyv valóságos kincses láda nem csak a turista-olvasó számára, hiszen számtalan szorgalmas és értékes íróember írását, gyöngyszemét tartalmazza. A bevezetőben meg-

ismerkedhetünk Erdély történelmével, betekintést nyerünk nagy fejedelmeink korába. Megtaláljuk benne a szép magyar nyelvről, nyelvjárásokról szóló írásokat. Megismerkedhetünk a székelyek eredetével, valamint a székely rovásírással. Foglalkozik a könyv az erdélyi régészekkel, képzőművészekkel és nyelvápolókkal. Szó esik a csángókról. Ismerteti a székelyföldi ásványvizeket, gyógyfürdőket, nem utolsó sorban borturizmusra „kalauzolja" el a turista-olvasót. Védett növényeink se maradtak ki, s arról is tudomást szerzünk, hogy Székelyföld protestáns temetőiben találhatók meg a legszebb kopjafák, de arról is, hogy olyan szép kapuk, mint Székelyföldön, sehol nincsenek.

Beszél a könyv a különféle népszokásokról, a legfontosabb erdélyi búcsújáró helyről, a csíksomlyói búcsúról.

A kötet végén apró térképvázlatok találhatók. Ezek segítségével eljuthatunk a könyvben szereplő helységekbe.

Együtt haladva a könyv lapjaival bejárhatjuk Erdély nagy városait, valamint kisebb helységeit. Szinte minden helységhez tartozik egy legenda, egy monda. Erdély minden tájához, mondhatnánk azt, hogy tavához (lásd Szent Anna-tó, Medve-tó stb.), minden szirtjéhez, könyvéhez mese tapad (lásd *Pakulár kő mondája, A likas kő mondája* stb.). Sok vár romja idézi László királyunk és Könyves Kálmán bölcs királyunk védelmi rendszerét. Meghatók a különféle korokból fennmaradt s a könyv lapjain közölt himnuszok, imák; ezzel színesebbé varázsolódik a könyv.

Az útikalauz színvonalát emelik a beválogatott versek és népdalok, pl.: Gyulai Pál: *Erdély határán,* Petőfi Sándor: *Azokon a szép kék hegyeken túl…*

Nem hiányoznak az útikalauzból nagy költőink sem: Juhász Gyula, Áprily Lajos, Dsida Jenő, valamint a jelenkori alkotóink közül: Beke Sándor, Nagy Irén, Gál Éva Emese, Ráduly János.

Az útikalauzt csodálatos színes képek teszik még gazdagabbá. Aki csak teheti, tegyen szert e könyvre, hogy erdélyi körútja során alaposan szemügyre vegye nevezetességeinket.

Himnuszgyűjtemények

Isten, áldd meg a magyart.
Himnuszok, imák.
Válogatta és szerkesztette: Beke Sándor.
Erdélyi Gondolat Könyvkiadó, 2005

Az én himnuszaim.
Antológia.
Válogatta, összeállította és szerkesztette: Beke Sándor.
Erdélyi Gondolat Könyvkiadó, 2007

Isten áldd meg a magyart címmel látott napvilágot egy versantológia 2005-ben, Székelyudvarhelyen, az Erdélyi Gondolat Könyvkiadó gondozásában. A verseket válogatta és szerkesztette Beke Sándor. A válogatás a magyar irodalom legszebb himnuszait tartalmazza, többek között Kölcsey Ferenc *Himnusát*, Vörösmarty Mihály *Szózatát*, a *Boldogasszony anyánk* című régi himnuszt, még a *Székely himnusz* változatai is bekerültek a vá-

logatásba a *Csíksomlyói Mária-siralommal* együtt. A *Csángó himnusz* sem maradt ki, valamint a *Magyar Miatyánk 1919-ben* című alkotás. A *Székely miatyánk* után néhány hitbuzgó imádság következik, ezek közül talán legkiemelkedőbb *Ima a hazáért* című ismeretlen szerző imája.

A himnusz szó az utóbbi két-három évszázadban kettős értelmezést nyert. Mint a lírai költészet műfaja, vallási tárgyakról, istenekről, szentekről, uralkodókról szóló dicsőítő ének már a korai kultúrákban is elterjedt (sumér, akkád, egyiptomi stb.). A görög eredetű hümnosz szó éneket jelentett. A himnusznak irodalmi műfajként több évezredes hagyománya van. Az óind szent könyvek a Védák legrégebbi része, az ún. *Himnuszok könyve* szanszkrit nyelven. A keresztény középkorban nemcsak a dicsőítő éneket, hanem mindenfajta vallásos éneket himnusznak neveztek. A himnuszköltészet később világias szemlélet térhódítása következtében elsorvadt. A másik értelmezés a nemzeti himnusz, ünnepélyes ének, nemzeti dal, mely egy-egy országot, népet jelképező emelkedett hangú megzenésített költemény.

Mi jellemzi az e kötetben kiadott műveket? Elsősorban a dicső múlt, valamint a magyar történelem legjelentősebb alakjainak felidézése (Bendegúz, Árpád, Mátyás király, a mongol támadások, a török hódoltság stb.). A költemények felvillantják a magyarság mindenkori helytállását, meg nem alkuvását:

„És annyi balszerencse közt,
Oly sok viszály után,
Megfogva bár, de törve nem,
Él nemzet e hazán."

(Vörösmarty Mihály: Szózat)

Más himnuszokban Szűz Máriához imádkoznak, hogy meg ne feledkezzen a sokat szenvedett magyar népről.

„Kegyes szemeiddel
Tekintsd meg népedet,
Segéld meg áldásra
Magyar nemzetedet!"

(Boldogasszony anyánk)

Csanády György *Székely himnusz*a Csaba királyfit kéri, hogy vezesse újra győzelemre a székely népet, míg a Csíksomlyói Mária-siralom Jézushoz, Isten Fiához fohászkodik, hogy áldja meg Erdély földjét. A *Csángó himnusz* aggodalmaskodó hangvételű:

„Én Istenem, mi lesz velünk,
Gyermekeink s mi elveszünk,
Melyet apáik őriztek,
Elpusztítják szép nyelvünket."

Gyula diák Miatyánk parafrázisa szintén a történelmi múltat eleveníti fel:

„Ugye nem szórod szét ezt a népet
bujdosónak a nagy világba

Hiszen te hoztad Ázsiából
s verted, de védted a pusztulástól
Ezer évig. Mondd csak: hiába?!"

A *Székely Miatyánk* megdöbbentő hangvételben könyörög a székelyek életéért, sorsáért.

Az én himnuszaim című antológia szintén a székelyudvarhelyi Erdélyi Gondolat Könyvkiadó gondozásában jelent meg 2007-ben.

P. Buzogány Árpád *Mindenkori magyarokért* című írása a himnuszról, mint irodalmi műfajról beszél, annak közösségformáló és megtartó erejéről. Beke György a himnuszok történetéről értekezik tanulmányában, Gábor Dénes a Székely himnuszról ír le néhány gondolatot. A tudományos értekezések után néhány fontos, közismert himnusz szövege jelenik meg. Kölcsey *Himnusz*át és Vörösmarty *Szózat*át *Isten, hazánkért* című alkotás követi, majd *Boldogasszony anyánk* és *Szent István királyhoz* című művek. A református magyarság néphimnusza, a *90. zsoltár* után a *Csíksomlyói Mária-siralom* s a *Székely himnusz* változatai következnek. A *Csángó himnusz* és Juhász Gyula *A himnusz* című verse után Reményik Sándor *Vissza ne élj!* című költeménye zárja a himnuszok sorát.

Mit olvashatunk ezekben a himnuszokban? A magyar nép kínok, szenvedések között is megőrzött Istenbe vetett hitét, az ország sorsáért való aggódást, a nép szeretetét, hogy csak néhány szempontot említsünk a sok közül.

A *Szent István királyhoz* című vers a katolikus magyarság közismert himnusza, magasztos hangvételű lírai gyöngyszem:

„Ah hol vagy magyarok tündöklő csillaga,
Ki voltál valaha országunk istápja!
Hol vagy István király? Téged magyar kíván,
Gyászos öltözetben teelőtted sírván."

Reményik Sándor költeménye a Zászlóval s a Himnusszal való helyes élésre tanít:

„Ha ajkadon majd újra zeng a Himnusz,
S a Zászlót ismét te veszed kezedbe:
Zászlóval és Himnusszal halkan élj,
S vissza ne élj vele!"

Tanulmányozzuk, becsüljük himnuszainkat, hisz személyiségformáló, lelki gondozó erejükkel napjainkban is fölülmúlhatatlanok.

„Ki tudja, merre, merre visz a végzet
Göröngyös úton, sötét éjjelen?
Vezesd még egyszer győzelemre néped,
Csaba királyfi csillagösvényen.

Maroknyi székely porlik, mint a szikla
Népek harcának zajló tengerén.
Fejünk az ár, jaj százszor elborítja,
Ne hagyd elveszni Erdélyt, Istenünk!"

(Székely himnusz)

Három erdélyi népi elbeszélés- és anekdotagyűjtemény

Kész Csaba Levente — Mitruly Miklós —
P. Buzogány Árpád — Vő Gabriella:
Nagy góbé a székely.
Erdélyi népi elbeszélések, anekdoták, igaz történetek.
Válogatta, összeállította és szerkesztette: Beke Sándor.
Erdélyi Gondolat Könyvkiadó, Székelyudvarhely, 2005

Nagy Olga — Ráduly János —
Székely Ferenc — Tankó Gyula:
Tréfál a székely góbé.
Erdélyi népi elbeszélések, anekdoták, igaz történetek Széktől a Gyimesekig.
Válogatta, összeállította és szerkesztette: Beke Sándor.
Erdélyi Gondolat Könyvkiadó, Székelyudvarhely, 2007

Gub Jenő — Kolozsi Gergely István — Ráduly János:
A furfangos székely góbéságai.
Erdélyi népi elbeszélések, viccek, anekdoták, népmesék,
igaz és vidám történetek.
Válogatta, összeállította és szerkesztette: Beke Sándor.
Erdélyi Gondolat Könyvkiadó, Székelyudvarhely, 2007

Nagy góbé a székely címmel látott napvilágot egy erdélyi népi elbeszéléseket, anekdotákat tartalmazó kötet 2005-ben Székelyudvarhelyen, az Erdélyi Gondolat Könyvkiadó gondozásában.

Vő Gabriella egészséges humorú történeteket jegyzett le. A néhol hihetetlen történeteken is csak mosolyogni tud az ember, mint például *Vót egyszer egy kereskedő ember* címűn. Olyan történetek is akadnak, melyet más helységekben is ismernek némi eltéréssel, pl. *A gereblye* vagy a *Látlak!* A történetek szájhagyomány útján terjedtek el a különböző helységekben. Néha a nyelvezet nyersnek tűnik, de álszentség lenne elítélni, hisz az emberek így beszélnek, még ha néha nem is bírja a nyomdafesték.

Mitruly Miklós gyűjtésében sok színes történet van. Megtalálható benne sok népi mondóka *(Volt egyszer egy ember…)* Becsapós történetek is akadnak *(Három talált koporsó).* Cigányokról szóló számos történet is sorakozik benne, amelyekben hol a cigány csap be valakit, hol őt csapják be. A papok és kántorok sem maradnak ki a humoros történetekből, de még a katonák és diákok sem. Itt is a népi elbeszélések hasonmását megtalálhatjuk más tájakon is.

Kész Csaba Levente furfangos székely történeteket jegyzett le. Történeteiben rendszerint a ravasz ember viccesen vezeti félre a másikat. Sok tréfás történet a félreértésekből adódik, mint például az idegen kempinget mond, de János bácsi félreérti. Nagyot mondó történetek is akadnak bőven. Sok esetben úgy sértik meg a másikat, hogy az még haragudni is elfelejt. Számos politikai vicc is akad. Még a kollektív gazdaságot sem kerülik el, azt is kifigurázzák. Ezek már századunk szüleményei. Majdnem

minden faluban akad egy jó humorú versfaragó. Verseléseik, szólásaik fennmaradnak, mint a szólásmondások.

Más vidékek számára talán furcsának tűnik, hogy még a temetőből sem hiányzik a tréfás versike: „Rég megmondta / Nagy Antal / ki születik / meg es hal!"

P. Buzogány Árpád Udvarhelyszékről és Sóvidékről gyűjtötte össze történeteit. Ezek a történetek már kevésbé humorosak. Itt is becsapják egymást a székelyek, vagy épp egy cigányt tréfálnak meg, de szójáték is akad közöttük. Az egyikben miközben juhokat és szamarakat terelgetnek, az apa megkérdi fiát:

— Olyan kicsi volt-e, mint te? — kérdi az apja.

— Nem, mind olyan nagyok voltak, mint maga!"

A *Tréfál a székely góbé* című anekdotakötet a Széktől a Gyimesekig elterjedt igaz történeteket foglal magába. 2007-ben, Székelyudvarhelyen jelent meg szintén az Erdélyi Gondolat Könyvkiadó gondozásában.

Nagy Olga gyűjtésének első részében a szegénységet tréfás történetekkel humorizálják.

Itt is fellelhető a hasonlatosság a más vidékről származó történetekkel. Pl. A kozmás tej mifelénk a csirkepaprikásról szól. *Az étel paraja* című történetben az asszony az illatokkal lakik jól. Minálunk a gyermek megjegyzi: „Igen, édesanyám ekkora szagokat nyelt." A második részben népi bölcsességeket jegyzett le az írónő: a házasságról, az emberi életről és a különböző szokásokról. Ezek apró, kedves történetek, melyek bárhol megtörténhetnek. A házasságok jól vagy rosszul sikerednek és mindig akad tréfálkozni való az ezt idéző történetekben. Pl. Szenteltvíz a szájban címűben a veszekedős, nagyszájú asszonyt tréfálja meg a pap. A széki tréfákban sok humoros történet tárulkozik elénk, pl. *Repülőgéppróba,* mely nálunk is ismert ugyanúgy, mint *Hogyan szól a harang* is.

A szavak félreértése, elértése sok vidéken válik tréfa tárgyává. Itt írok egyet. Megy a román paraszt a mezőre. Út közben a gyümölcsös tájékán összetalálkozik a falujabeli cigánnyal, akin látszik, hogy alaposan helybenhagytak. Megkérdi: — Ingye ai fost!??

— Itt fosztottak meg alábbacska — feleli a cigány.

— Ásá, ásá?

— Ásó is volt, de nem azzal ütöttek.

— Săraca, săraca.

— Nem a szarásért, az almalopásért.

A két kéregető meséje is ismert minálunk, csak itt két cigány jelentkezik munkába.

Ráduly János a székely népi tréfákban megtörtént históriákat ír le. A történetek szórakoztatók, tanulságosak. Kibéd környékéről íródtak. A *Hoppogtatás Székelyabodig* című vicces történethez hasonló mifelénk is megesett, de nálunk egy krumplizsákból potyognak a krumplik. A *Fáztak a székelyek* című írás Mária Terézia alatt is történt és egész Erdélyben ismert, hogy a székelyek keresztbe vitték a lajtorját. Sok történet nem csak igaz, de kellemetlen is volt, mert az állatösszeírás rendszerint adózással járt, persze terményben. Bizony, nemcsak vaddisznó kerül a pajtába, hanem a cirkuszból elszökött oroszlán is. Zabolán megáradt a patak és elseperte a cirkuszt. A hímoroszlán elszökött. Két napra rá találta meg a székely, aki lefekvés előtt meglátogatta az árnyékszéket. Meglátva az oroszlánt a budiban, elment a kedve a kimenéstől. Szerencsére a lélekjelenléte megmaradt és rázárta a vécét. A cirkusziták elvitték, ő kapott némi pénzt, amiből kimoshatta az alsóneműjét.

A *Miből vásárolnak?* című, sajnos, mára is érvényes. Az ember vagy fogat csináltat vagy eszik.

Székely Ferenc igaz történetei kellemes humorról tanúskodnak, no meg arról, hogy sok fenn uralkodó senki milyen buta. Ezek a történetek is megtalálhatók másutt is. A félreértés itt is nevetséges. A huncutságokra megtalálják a magyarázatot. Pl. *Sok itt a bűn is, tiszteletes úr.* Új típusú vicceket is olvashatunk. A sok vicces történet a T. Sz.-ekről szól, ezek meg is történhettek. Pl. a *Jó, jó, de ki marad a lovakkal?* vagy A *TSz városi vezető butasága,* akinek fogalma sem volt a paraszti gazdálkodásról. Ősszel akarta elvetni a kukoricát.

A régi időkből összegyűjtött történetek is kedvesek. Az emberi butaságot is kifigurázzák ezek a történetek *(Kinek nincs foga* vagy *Miért kell a rács a börtönre?).* A székely furfangos eszét tükrözi, hogy egy 80 éves bácsi még Párizsban sem veszett el *(Hé, emberek, ki tud magyarul?)* A „nincs itthon a dátum" és a „tegye szerdára" az írástudatlan politikai vezetőket ábrázolja. A *Visszakapta földjét* szintén a kollektivizálás gúnyos ábrázolása, ugyanis a krumplival sok földet is kapott.

Tankó Gyula *Népi humor Gyimesben* című fejezetében csángó humort gyűjtött össze. Írásaiban a mindennapi humoron is mosolyogni lehet. Sok a félreértett egyszerű mondat pl.: „Mérnök uram, menjen csak azon az ösvényen a kert mellett, ahol a marhák járnak…" vagy „Vegyen nyugodtan, mérnök úr, úgyis a disznóknak főztem". Sok a cigányokról szóló történet. A kalákában való munka ismert Erdélyben. Ilyenkor közös erővel dolgoznak, de az ebédet a gazda állja. Ha nem megfelelő, hát nem mennek máskor arrafelé. Sok félreértés adódik abból is, hogy nem értik az emberek egymás nyelvét. Papokról is akad humoros történet.

A történet szele is magával hozta a humort. Az emberek a jót is, rosszat is viccé formálják, mert így elviselhetőbb. A kommunizmus szélmalomharcot folytatott a vallás ellen. Olvasókört rendeztek, mire az idős hívő asszonyok, félreértve a dolgot, valódi „olvasóval" jelentek meg. Az ún. demokráciában sok emberre kötelezték a párttagságot, főleg a tanügyisekre. Szegény fejükre rásóztak az állatok összeírásától a népszámlálásig mindent. Ezzel magukra vonták az emberek haragját. Sok tréfa gyűlt össze a tanítók, papok számlájára is. Gyimesen is megfordultak az oroszok és ott is a „barisnyát" keresték. Az emberek körében a fekete humor is megtalálható. A tragédiából is komédiát faragnak.

A furfangos székely góbéságai című anekdotakötet 2007-ben jelent meg az Erdélyi Gondolatnál. A humor a lélek derűje, sok bajon, gondon vezeti, segíti át az embert. A legrosszabb, legelnyomottabb időben is erőt adott a túléléshez.

Gub Jenő gyűjtésében is sok tréfa abból ered, hogy az emberek félreértik egymást. Pl. Két vérszípó pióca elhasznált nyersen, de a többit meg kellett sütni. Sokszor az as--szony viseli a kalapot, amiért a férjét kigúnyolják. A sértésnek szánt szavakat is vissza tudja vágni az egyszerű ember. Megjelennek a modern tréfák, az óráról, a vagyonról. A részeg emberről is számtalan anekdota kering. A történetek kedvesek, humorosak, csak az a baj, hogy mihelyt elolvassa az ember, máris elfelejti. A vidámság valóban úgy hat, mint az orvosság. Sok esetben a vicces történet egy tragédia kifigurázása. Pl. amikor felborult a szekér és a fiút keresztapja látva megkérdi:

— Tű jól feldőtetek!

— Mük aztán igen.

— Hát apád tudja-e?

— Tuggya, me ott van a széna alatt!"

A pórul járt részeg ezt mondja:

— Mióta nem iszol, komám?
— Amijóta úgy megrészegedtem, hogy az asszont duplán láttam."
Szerte híresek itt a tréfás székely sírfeliratok.
„Itt nyugszik a feleségem,
S Odahaza én."

Kolozsi Gergely István anekdotagyűjteményére jellemző a székely csavaros észjárás, furfang. A székely ember, ha hideg, ha meleg van is, fújja vagy a kezét vagy az ételt. Felsorakoznak az orvosokkal kapcsolatos anekdoták s megjelennek az örmény kereskedőkről szólók is, akik tudvalevőleg igen rafinált gondolkodásúak voltak. Az apácákról és szerzetesekről számos olyan anekdota született, mely valószínű meg is történt. A népi táncok kialakulásáról is szól egy anekdota. A népi humor határtalan. Sorra kerül minden tisztség. Jellemző mind a cigánynál, mind a híres embereknél. A *János bácsi, álljon meg egy szóra* című anekdota a teteje a dolognak, amikor a kommunizmus velejéig ki akarta használni a népet.

Ráduly János gyűjtésében egy elterjedt mesét találunk, melyben a meghalt kedves vis--szatér, hogy magával vigye egykori szerelmét. Rendszerint a temetőbe kíséri olyan elkábult állapotban, hogy mikor ott magához tér, nincs kizárva, hogy meg is hal. Sok igazság van az emberek meséjében. A fehér kígyó már csak azért is szerencsét hoz, mert minden élősdit kiirt a konyha körül. Érdekes, hogy a kígyó szereti a tejet, pedig nincs honnan ismerje. Valóban fütyülő hangot hallat, ezzel ijeszti el az embert, főleg a mérges kígyó.

A lidérces fények sajnos ott jelennek meg, ahol egy élőlény fekszik a föld alatt és az agyából a foszfor távozik. Tudjuk, hogy az agy jó része foszfor. Sok oly tünemény van, amelyet ma még nem tudunk megmagyarázni, ezért babonás hiedelemmel vesszük körül. Sajnos a cigányok sok furfangra képesek, csakhogy pénzhez vagy ennivalóhoz jussanak. Itt is megjelennek a sírfeliratok. A gyűjtemények végén nemcsak a furcsa szavak magyarázata található, hanem azok nevei is, kik a történeteket elmesélték.

Mindhárom kötetnek a borítója csodálatos kivitelezésű, mely Péter Katalin munkáját dicséri. Meggyőződésem, hogy e három jól megszerkesztett kötet egyetlenegy olvasónak sem okoz majd csalódást.

Használjuk anyanyelvünket
avagy
Dr. Brauch Magda legújabb „szélmalomharca"

Brauch Magda: Beszélni kell!
avagy Használjuk anyanyelvünket.
Nyelvművelő írások.
Erdélyi Gondolat Könyvkiadó, Székelyudvarhely, 2006

Nemsokára a könyv megjelenése után az aradi Tulipán könyvesboltban került sor dr. Brauch Magda nyugalmazott magyartanár, irodalomkritikus, nyelvész, publicista harmadik nyelvművelő kötetének bemutatójára.

A *Magyarról magyarra* (2001) és a *Közös anyanyelvünkért* (2003) című nyelvművelő könyveit most a *Beszélni kell! avagy Használjuk anyanyelvünket* című kötete követi, a székelyudvarhelyi Erdélyi Gondolat Könyvkiadó gondozásában. E „trilógia" — ahogy maga a szerző nevezi — a *Nyugati Jelen* című napilap hasábjain hétről hétre megjelenő nyelvmű-

velő rovatban 1992-től napjainkig közölt írásokból ad közre válogatást. A harmadik kötet *Nyelvi illem — régen és ma,* illetve *Új magyar nyelv?* című fejezeteinek anyagával a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma által meghirdetett anyanyelvi pályázatokon 2000-ben és 2003-ban nyert díjat dr. Brauch Magda, az aradi Tóth Árpád Irodalmi Kör jeles szakmai előadója.

„Kecsesen okos csevegés" című bevezetőjében a szerző a beszéd, a kommunikáció fontosságára hívja fel a figyelmet.

A *Beszélni kell!* című fejezet a nyelvművelés szükségességére tanít, mely már a XVIII. században felvetődött. A társalgás a mindenkori ember lételeme kortól, társadalmi hovatartozástól, vallástól és politikai meggyőződéstől függetlenül. A szerző az írott és a beszélt nyelv közötti eltérésekről értekezik, az irodalmi stílust, illetve a tudományos-műszaki nyelvezetet elemzi, ezen kívül a tájnyelv és a diáknyelv sajátosságait is taglalja. Tárgyilagosan mutat rá a nyelvi hibákra, az idegen és a kölcsönvett szavak használatára, a modernnek mondott vulgarizmusra, az értelmetlen rövidítésekre, a nevek becézésére stb.

A második fejezetben *(Nyelvi illem — régen és ma)* a kulturált beszéd, a nyelvi illem alapszabályaival ismerkedhetünk, míg a *Hibák és hibák* című fejezetben a „puristák" túlkapásai mellett az általános nyelvtani hibák, a kétnyelvűségből eredő kifejezések, tükörfordítások, pongyolaságok kerülnek „terítékre".

A Nyelvi „leletekről" — röviden című fejezetben világosan, célratörően értekezik a szerző az entrópia, redundancia, tautológia kérdéseiről, a szóvirágokról, a szóképzésről, a nyers és durva szavakról, a divatszavakról, valamint az igekötők helyes és helytelen használatáról.

Még egyszer a „-szuk-szük"-ről című írásában az előző részekben is tárgyalt, még a műveltebbeknél is előforduló nyelvhelyességi hibákra hívja fel ismételten a figyelmet, a *„Terrorista" nyelvművelők?* című részben pedig a szociolingvisták igazságtalan támadásairól ír, felvillantva a nyelvművelés igazi céljait, s kiemelve az anyanyelv használatának a szükségességét akár a legeldugottabb szórványközösségekben is.

A továbbiakban egy kiváló pedagógus alaposságával az idegen szavak szerepét tárgyalja a szerző, majd felvázolja a passzív és aktív szókincs fogalmát, az eredeti magyar és a kölcsönvett szavakról értekezik, áttekintve nyelvünk történetét, fejlődésvonalát (honfoglalás előtti vándorlások, kereszténység felvétele, újkor stb.).

Aprólékosan ír a határon túli magyarok nyelvéről, amelybe — a lakott területtől függően — szlovák, ukrán, délszláv, román elemek is keveredtek. Különösen a hivatalokban, oktatásban, egészségügyben használatos román szavak ismertetésére tér rá, de felsorolja a gyakrabban használt német szavakat is. Különbséget tesz a szükségszerűen s a fölöslegesen használt idegen szavak között, melyeknek a megfelelő helyen való alkalmazása, helyesírása általános műveltségi kérdés.

Az utolsó részben *(Új magyar nyelv?)* újfajta szavakról, szókapcsolatokról, divatos kifejezésekről tanítja az olvasót, számtalan elrettentő példát hozva fel az újságok, tévécsatornák, rádióműsorok anyagából. A könyv mégsem száraz felsorolás, nyelvtani szabályok gyűjteménye. Olvasmányossága, közvetlensége megragad minden olvasót.

Reméljük, e kiválóan megszerkesztett kötetet a közeljövőben még több hasonló értékű könyv is fogja követni.

Tamási Áron szülőfalujába írt levelei

Kedves otthoniak.
Tamási Áron levelezése a farkaslaki családdal.
Összeállította, szerkesztette, az előszót írta: Nagy Pál.
Erdélyi Gondolat Könyvkiadó, Székelyudvarhely, 2006

Kedves otthoniak címmel látott napvilágot Tamási Áron levelezése a farkaslaki családdal az Erdélyi Gondolat Könyvkiadó gondozásában Székelyudvarhelyen 2006-ban. A leveleket összeállította, szerkesztette és az előszót írta Nagy Pál.

A kötet egy csokorra való levelezést tartalmaz, melyből megismerhetjük az egész Tamási családot. A levelek a két világháború közötti időben keletkeztek és híven tükrözik az akkori nehéz életet. A levelek egy másik, kisebb része a második világháború utáni időszakot foglalja magába az író haláláig. Tamási Áron nagybátyja hívására Amerikában próbál boldogulni. Innen származik első levele 1923-ból, New York városából. A levelet sógorának és Ágnes húgának írja. Tartalma tömör, célratörő és aggódó hangvételű. Figyelmezteti az otthon maradottakat, hogy nem szabad „felülni" az ügynökök szép szavára. „A székely ember a maga ura szeret lenni és nem a más szolgálója" — írja. Nem szívesen fogadja, ha parancsolnak neki. Lebeszéli családját a kiutazásról. 1926-os levelében úgy áll előttünk, mint egy józan gondolkodású ember, aki nem költekező, még a saját lakodalma esetében sem, amikor Holitzer Erzsikét, első feleségét veszi el. Lehet, hogy hiányzik vagy megszakadt a levelezés, mert a következő, 1940-ből Kolozsvárról keltezett. Arról értesülünk, hogy másodszor nősült, felesége Salgó Magdolna. Leveleiből kitűnik a gondoskodó testvéri szeretet, amiként anyagilag segíteni próbál családjának egy ház vásárlásában. Az ember egy korképet alkot, amelyből kiérződik a háború szele. Remény, hogy 1944-ig hazamehetnek a férfiak. A háború utáni helyzet megnehezíti a levelezést. Hiába írtak leveleket, válaszok nem érkezhettek.

Tamási lelki nagyságára vall a sokszor nehezen összekuporgatott pénz, mellyel öccsét és anyját segíti. Húga, Tamási Anna felhívja figyelmét, hogy Gáspár öccse a jósággal vissza is él.

Az 1944 utáni ínséges helyzet rákényszeríti sógorát, Sípos Ferencet a pénzkeresésre. 1947–49 között ismét megszűnik a levelezés. Tamási bevallja, nem tud jót írni. A posta bizonytalan, a leveleket magánszemélyek, barátok szállítják. Az otthonról 1951-ben írt levélből kiderül, hogy a székely lányok egy része kénytelen cselédnek állni, hogy az otthon maradottakon segíteni tudjon. A falvakban nem adatik munkalehetőség, öccse a Regátban dolgozik, de a pénz egy része elköltődik az ott tartózkodásra.

Gáspár öccse megözvegyül, újra megpróbál nősülni, de az asszony hamar elhagyja.

1953-ban Tamási már harmadszorra nősül, felesége Basilides Aliz. Sokat dolgozik, de csak szerényen élnek. Gáspár öccse betegeskedik és bátyja orvosprofesszor barátjához irányítja. A levelezés akadozik és nem csak a határok miatt. A gondok tornyosulnak, mindenki Áron jó lelkére számít.

Tamási megpróbál útlevelet szerezni, hogy még életben találja édesanyját, aki napról-napra súlyosabb beteg. Idestova 13 éve, hogy nem látta családját.

Sikerül megkapnia az útlevelet és 1955 augusztusában hazalátogat. 1956-ban Budapestről írt leveléből kiérződik törődése a család iránt. Megismerjük széleskörű baráti körét, Tompa Lászlóval és Illyés Gyulával. Megtudhatjuk azt is, hogy Illyés Gyula és Tompa László számtalanszor kisegíti családját.

Édesanyja hamarosan meghal, a sírkőről Áron gondoskodik. Hazavágyódik, otthon szeretne házat vásárolni. Bemutatott színdarabjának bevételét anyjának állított sírkövére és testvéreire áldozza.

A szükség újra rávezeti Sipos Ferenc sógorát a kölcsönkérésre. Egy időre felesége, Terézke átveszi a levelezést.

1957-től az útlevélhez meghívó is kell, amelyet a helybeli milícia kell, hogy lepecsételjen.

A levelek „ritkulnak", szinte csak évente egyszer írnak egymásnak. 1965 nyarán Áron megbetegszik, szigorú diétára szorul, így nem látogathat haza. Ő hívja meg Gáspár öc--csét és Ágnes húgát. Közben harmadik feleségétől is elválik. Gyengesége ellenére is tavaszra haza készül Ágotával, negyedik feleségével.

A levelekből kirajzolódik egy hatalmas ember alakja. Egy olyan emberé, aki családjáért mindenre képes. A legszorgalmasabb levélíró Gáspár öccse és Ágnes húga. Áron mind lelkileg, mind anyagilag az egész család gondozója. Ő a nagy kapocs, aki összetartja a testvéreket. Számára semmi sem fáradtság, amit értük tesz. Úgy is mondhatnánk, ő a családfő.

Ha ő maga szűkösebben is él, testvéreit nem hagyja cserben. Ezt a jóságot Gáspár néha ki is használja, amint azt Anna húga írja. A szomszédok és ismerősök sincsenek kizárva ebből a hatalmas szeretetből. Szemét lezárva egy pótolhatatlan, jóságos lelket veszítenek el.

A Hargita örök muzsikája

Beke Sándor: Lelkemben muzsikál a Hargita.
Régi és új versek.
Székelykapu Könyvkiadó, Székelyudvarhely, 2006

Beke Sándor *Lelkemben muzsikál a Hargita* című kötete áll kezemben. A könyv a székelyudvarhelyi Székelykapu Könyvkiadó gondozásában látott napvilágot 2006-ban s a költő szülőföldet dicsőítő régi és új verseit tartalmazza Magyari Hunor fotójával, Péter Katalin illusztrációival.

E versekben újra és újra felcsendül a költő szülőföldje iránt érzett mély tisztelete, szeretete:

„Az álmodó bérceken
megsimogatom arany koronádat,
Hargita,
Te, az erdélyi havasok királya,
ünneplő vén őzbak a Kárpátok felett."

(Ima a Hargitán)

A szülőföld megannyi szépsége, csodája az alkotó számára megtartó erő az élet viszontagságai közepette, az a környezet, amelyben énje kitárulkozik, feloldódik. Látva a hegyek ormát, az alászálló vízesést mindig új és új energiával töltődik fel *(Átalakítás)*.

Az *Ember a havason* című Ilyés Márton emlékére írt alkotásában is a szülőföld áldott muzsikája bűvöli el az olvasót.

„Szülőföldem itt e széles Hargita" — vallja lelkesedéssel, míg a csodálatosan szép forrás leírása melegséggel, örömmel árasztja el az olvasót *(Gyerekszemmel, Márton bácsi forrása)*.

A kiváló költő úgy érzi, hogy egyenesen a fény felé indul el, midőn szülőföldjének dombjaiban, hegyeiben gyönyörködik.

A negyedik gyertya című költeményében a szülőföld már akkora jelentőséget kap, hogy szinte az egész világ közepének tűnik fel az olvasó előtt:

„Isten jön,
és itt hagyja fiát a Hargitán."

(A negyedik gyertya)

Beke Sándor e drága, szent földet szeretetének millió árjával, zuhatagával és vigasztaló erejével öleli át. E versekben gyakran megelevenedik a történelmi múlt s nem utolsó sorban az isteni szeretet, mely Jézus Krisztusban öltött testet: „A csillagokat kérdeztem: / a Tejútról Csaba királyfi / csillagai intettek nemet" *(Papírhajó az óceánon).*

A szülőföld- és vallásszeretet egyaránt felbukkan e gyöngyszemekben, csodálatosan egybefonódva, fölülmúlhatatlan kivitelezésben. Versei mintha azt érzékeltetnék, hogy Isten csupán a szülőföldön ad igazi áldást, örömet és megnyugvást mindenkinek. Beke Sándor hazaszeretetéről, hűségéről nagyon sok mai költő, író példát vehet.

A kötet egy mély tartalmú, őszinte ars poeticával zárul:

„A világ mulandó.
Ezért fontos,
hogy szellemünk ragyogjon,
mint a csillagok,
és álljunk egyenesen,
mint a fenyvesek."

(A mulandóság kátéja)

Adja Isten, hogy így legyen. Ámen!

Benedek Elek mondáskönyve

Benedek Elek: Szent Anna tava.
Elek apó mondáiból.
A kötetet válogatta és gondozta: Beke Sándor.
Erdélyi Gondolat Könyvkiadó, Székelyudvarhely, 2006

Szent Anna tava címmel látott napvilágot 2006-ban a székelyudvarhelyi Erdélyi Gondolat Könyvkiadó gondozásában Benedek Elek mondáskönyve. Az írásokat válogatta és gondozta Beke Sándor. Az illusztrációit Péter Katalin készítette.

Mi őrzi meg az írót? Az írás, a barátok, a könyvek, melyeket maga után hagy? Benedek Elek halála után is fontos szerepet tölt be. Mélyen humanista, tiszta erkölcsű. Nem lehet az „iskolás népiesség" vádjával illetni. Ő a múlt század népnemzeti iskolájának utolsó képviselője. Ő a népoktató és mesemondó Elek apó. Népmesegyűjtése közkinccsé válik. Meséiben nemcsak a székely mesékben, hanem a világ minden tájáról behordott, átdolgozott folklórban is tükrözi az igazság győzelmét a hamisság felett.

A csodaszarvas regéje Nimród fejedelme és fiai, Hunor és Magyar honfoglaló útját írja le. Talán nincs is olyan kisdiák, aki már ne hallotta volna. A mese tovább fonódik és *Az*

Isten kardja című mondából megtudjuk, hogy a két nemzetség kénytelen új hazát keresni. Betelepednek Szittyaországba és egy kardot szentelnek Istenüknek, amit elneveznek Isten kardjának. A felszaporodott nemzetség újra más hazát keres. A hun nemzetség óhajt vándorolni, a magyar inkább visszafordulna az őshazába. De mi legyen a szent kard sorsa? Az ugyanis mindenkié! A táltosok egy világtalan öregre bízzák, hadd penderítse hétszer. Szél kapja fel a kardot és nyugatra száll vele. Érdekes módon mondáinkban a hetes szám táltos, varázsos. (Hét vezér, hét nap, hét éjjel, hétszeri forgás.) Bendegúz népével, a hunokkal elindul a kard nyomán. Később Attila fia veszi át a vezetést. Attila álmot lát, amelyet Torda, a legvénebb táltos úgy magyaráz, hogy megtalálja Isten karját és meghódítja a világot. A Duna s Tisza mentén letelepednek. Detre, a vasfejű elűzné őket, de csatát veszt. Csodálatos módon Isten kardja megkerül. A regéből kiérződik az akkori hun nép hite a csodákban, álmokban és jelekben, cselekedetét ez erősen befolyásolja.

A hadak útján, melyen Attila járt népével, sok nemzetet legyűrt. Isten kardját felesége, Réka őrzi. Itt már megjelenik egy másik bűvös szám, a három. Három zár alatt őrzi a kardot. A varázsos kard csak addig bír erővel, míg nem éri testvér-vér. Attila legkisebb fiát szánja királynak. Felesége halálával megoldja a nehézséget, mert Aladáré lenne a trón. Itt egy újabb népi hiedelem mutatkozik, a halálból felébresztő csók. Így kerül Csaba a hunok élére. Attila újra nősülne, Mikoltot venné feleségül, ám a lagzi utáni éjszakán meghal. Megkérdezhetnénk, vajon tényleg önnön vérében pusztult, a népek átkai szerint? Hármas koporsóba temették, folyómederben, tanú sem maradt utána.

Halála után a két testvért egymás ellen uszították. Előkerül Isten kardja és Aladár vérétől foltos lesz. Csaba ráébred súlyos hibájára. Az égből leereszkedő turulmadár eszébe juttatja anyja ajándékát, a nyílvesszőt. A kilőtt nyíl segítségével megtalálja a gyógyerejű füvet, itt is egy mondaszerű csodatevő fű szerepel, mellyel megmenti a megmaradt hunokat. Az Olt vizébe mártott kard lemossa a bűnt, hogy ne tűnjön szégyenteljes futásnak, a székelység háromezer vitéze letelepszik a birodalom határán. Innen származik a székelyek földje. A természethez közel élő ember hite nagy a négy elem iránt. Áldoz nekik: a tűznek, a víznek, a levegőnek és a földnek. Nem egy pogány imában a földet Földanyánknak nevezik. Ezek lesznek a hírnökök, ha a székely nép bajba kerül. Háromszor is visszatér Csaba. Sok időre rá újra segítségre szorul a székely nép, de Csaba már halott. Az utolsó pillanatban egy éjjel megnyílt az ég és Csaba Isten országából is visszatér, csillagösvényen. Ezért nevezik a székelyek a tejutat „a hadak útjának".

A tatár hídja tanú arra, hogy a székely nép asszonya milyen bátran harcol, ha kell, férje oldalán.

A Réka királyné sírja című mondában újból megjelenik a varázsos hármas szám.

Bálványosvár magas hegytetőn fekszik. Az ember valóban elhiszi, hogy csakugyan tündérek építhették. Birtoklója Apor (Opur) pogány vezér volt, aki hallani sem akart a kereszténységről. Fiai már nem tudták megtartani a pogány hitet, ezért a tündérek átka miatt romba dőlt.

Másik szép mondánk, amelyet sokan ismernek, a Szent Anna tóról szól. Két testvér vetélkedik egymással. A Büdös-barlang vári testvér hatlovas hintójával dicsekszik testvérének. Az öcs megfogadja, hogy neki 12 lovas hintója lesz. Tizenkét gyönyörű jobbágylányt fog be hintója elé. A hintó nem mozdul. Ostorával megüti a legszebb lányt, Annát, aki dühében megátkozza. A vár elsüllyed a föld alá és víz szökik helyébe. A mese igazsága azt kívánja, hogy a lányok ne pusztuljanak el, hattyúvá, majd újra lánnyá váljanak.

A mese tovább szövődik és a tó partján levő kápolnába harang kerül. A nép az erdőket, patakokat, tavakat megtölti fantasztikus élőlényekkel: törpékkel, manókkal, tündérekkel. Itt a gonosz tündérek, akik a tóban laknak, ellopatják a harangot. A szegény pásztorfiút, aki ezt végrehajtotta, lelkiismerete nem hagyja nyugton és visszaszerzi a harangot.

A rossz a mesékben mindig megkapja büntetését, így van ez a *Hiripné fiai* című mondában is. Domokos és Ábrahám, két rabló várúrfi sok mátkát lop el jegyesétől. Ez így nem mehetett tovább. Jelentkeznie kellett két daliának, a Mikó fiúknak, akik nem csak visszavették a lányokat, de meg is ölték a gaz úrfikat. Anyjuk mérgében szörnyethal.

A Csicser-mondában a szeretet erejéről olvashatunk. Csicser vitéz, aki a legmagasabban fekvő várából láthatta a többit, megmentette a rabonbán népet, és uruk életét. Ezzel az addig tiltott virágot, a rabonbán úr lányát, kivel kölcsönösen szerették egymást, feleségül veheti.

Ki ravaszsággal akar boldogulni, az a mesében is csak pórul jár. Így járt Rapsonné is, mikor az ördöggel alkut kötött. Az utat a vártól ugyan felépítette, de menten le is rombolta az ördög.

Szent László legendája kissé hasonlít Csaba királyfi mondájához. Itt is sokszor megmenekül a nép az ellenséges kunoktól. Csoda is történik, kettéhasad a hegy és megmenti a királyt, mindez most már az új Isten, Jézus szavára. Az aranyakat kővé varázsolja, megmentve a hazát a betolakodóktól. A hit csodákat tesz. Így Szent László imájára az Úr forrást fakaszt, megmentve a magyar népet. A túl nagy vigadalmat nem tűri az Úr, főleg a holtak felett. Pestissel sújtja a magyarokat. Újra szerepet kap a csodaerővel bíró nyíl, de már nem a pogányok turulmadara, hanem Isten angyala hozza a hírt.

A tordai tündérvár című mondából megtanulhatja bárki, hogy a hálátlanság és ravasz csalás nem vezet jóra. Az igazságnak győznie kell. A nevelőapa jóságával visszaélő legény várastól elpusztul.

A nép minden hegytetőn elhelyez egy-egy várat. Fantáziájával fel is ruházza és lakót is varázsol bele. Így van ez *A rózsaheggyel* is. Itt egy szép várkisasszony (mert ezek mindig szépek) mást szeret, nem azt, akinek szánják. Ezért szerelme, Jenő halála után inkább meghal, semmint a gyűlölt gyilkosé legyen.

A mesebeli tündérek nem mindig jók. A *Backavára* című mondában ismét olyanok tűnnek fel, akik nem tűrik a harangszót. Gonoszul lerombolják a templomokat. A rossz cselekedet megkapja méltó büntetését. A várban elapad a forrás. A mező lakóitól nem kapnak vizet. Nincs más hátra, távozniuk kell.

A nép fantáziája minden kőhöz, szirthez sző egy mesét, a Csalatornyát is, egy sudár sziklafalat, mondába foglal. A tatárok elől barlangba menekülő székely nép majdnem éhen hal. Egy okos vénlány maroknyi lisztből és hamuból hatalmas kenyeret süt. A tatárok látva, hogy odabenn nem éheznek, elkotródnak a barlang szájától. Csala vezér, hogy meggyőződjön, felmászik a sziklára. Örömében egyensúlyát veszti s lezuhan.

Az igazságos Mátyás és a kolozsvári bíró meséjét minden kisdiák ismeri. Sok mese fűződik Mátyás király nevéhez, persze nem mind valós. A legtöbbet maga a nép szőtte róla, hisz a nép választottja volt.

Ritka szép monda a két folyó, a Maros és az Olt története. Anyjuk, Tarkő tündér folyóvá varázsolja őket. A két összeférhetetlen lány külön úton halad a Fekete-tenger felé, hol apjukat csak egy pillanatra látják.

Minden helységnek megvan a maga vitéze. Keményfalvának is, Lakatos János. Ő is, mint dédapja, népét védi, reá mondta a székely nép, hogy a jégpáncélos vitéz.

Két tündér-testvér, Tartod és Firtos viszálykodik. Tartod a rosszindulatú, ellopta testvére várának fundamentum kövét. Rossz cselekedete nem sikerült, mert éjfélkor, mikor a kakasok kukorékoltak, leejtette a követ Korond vizébe. Ezt nevezik a „likas kő"-nek. A népmesében egy tündérkisasszony és egy szegény legény nem lehetnek egymáséi. Tiltott szerelmüknek ára van. Mindketten lezuhannak a szikláról. Firtos lova, mivel táltos, ott marad meredten a szikla falán. Tekintve, hogy tündér lovát varázsos erővel ruházza fel a nép, ő jelzi az időjárást. Ha fehér, meleg lesz. Ha sötét: esni fog *(Firtos lova)*.

Zeta vára című mondában a várúr nem óhajtott új hitre térni. Fia visszatérve a csatából meg akarta téríteni. Apja elkergette, de az apai átok nem fogta meg a fiút, sőt, a vár urát két lányával a föld alá temette. Sok kincs veszett oda. Kincskeresők mindig akadnak a népmesékben. Szent György napja is vonzza a meséket. A kincshez csak ezen a napon lehetett jutni. Zetelakán élő sánta Botházi is állítólag ott vesztette el egyik lábát.

A székely okoskodás sok helyen ismert. A csavaros észjárás úgyszintén. Így lett a három székely testvér falujának furcsa neve „a tied" — mondta az apja — ezért lett a falu neve Etéd. Középső fiának azt mondta: erről még szólok ma. Ez lett Szolokma. A legkisebb türelmetlen volt, kérte a jussát „Adj, ha akarsz…" Ebből lett Atyha.

A Fogarasi-havasokban áll egy furcsa kő. Távolról női alakja van. A nép természetesen ehhez is sző egy legendát. Feketehalom várának ifjú ura szerelmes lett Királykő várának tündér lányába. A tündérlány elutasítja a legény közeledését. Az bánatában meghal. Bosszúból a királyfi anyja lerombolja a tündér várát. Mindhiába űzi, nem éri utol. Ezért bűbájos mesterségéhez fordul és a tündért kőbálvánnyá varázsolja, hogy több legény ne pusztuljon utána.

A könyvben közölt regékben, mondákban megtaláljuk a népünk csodálatos fantáziáját, melyekhez mese fűződik, akár egy kőhöz, akár egy omladékhoz, akár egy folyóhoz… Megtalálhatók itt is a varázsos hármas, hatos, hetes, tizenkettes számok, melyek — természetesen — mindig az igazság győzelméhez vezetnek.

Sütő András sikaszói fenyőforgácsai

Sütő András: Sikaszói fenyőforgácsok.
Cikkek, naplójegyzetek.
Erdélyi Gondolat Könyvkiadó, Székelyudvarhely, 2007

Sütő András *Sikaszói fenyőforgácsok* című kötete a székelyudvarhelyi Erdélyi Gondolat Könyvkiadó gondozásában jelent meg 2007-ben Ablonczy László válogatásában, sajtó alá rendezésében. A könyv hét részből áll.

Az összegyűjtött cikkek és naplójegyzetek átfogják az író életében a nagyobb fordulópontokat. Az *Arcképvázlatok* című fejezetben érdekes köntösbe bújtatja mondanivalóját. A különböző időkben élő furcsa embereket ábrázolja, kiknek tulajdonsága szinte azonos. A székely, aki B. városában ortodox kántor lesz a kálvinistából, mert fel akarja váltani a rongyos gúnyát jóra. A szegénységet megélhetésre. Felsorol több embert is, aki hasonlóképpen cselekedett a történelem folyamán, tett örökké, hogy túlélje a rab-

ságot, amibe került. Volt, akinek sikerült ez az új gúnyába bújás, ez a kötéltánc, melyet arra használt, hogy hazáján segítsen. Volt, kinek nem sikerült és kivégezték.

Balogh Edgár koholt vádak alapján tizenkét évet ült, még jó néhány értelmiségével. Rebeka, a felesége kitartott mellette, bár arra biztatták, váljon el. A türelem megteremtette a Romániai Magyar Irodalmi Lexikon első könyvét, mert társai hittek abban, hogy visszatér közéjük.

A keserűszemű festő tulajdonképpen a lelki világot óhajtja ábrázolni, úgy a magáét, mint környezetéét.

A szerző, Bálint Tibor új könyvének bemutatóján kihangsúlyozza, hogy az anyanyelv elhagyása nem csak gyökértelenné, de szinte beteggé is tesz. Bemutatja Bajos Andor humorát egy színdarab kapcsán, mely tulajdonképpen valóságosan mutatja be a bürokrata embereket, akik erővel az ún. Paradicsomba toloncolnának mindenkit, és mindezt a boldogság nevében.

A következő írás amerikai magyarról szól, aki kinn is megpróbált magyar maradni és lelket önteni a versekbe.

Sütő András megható sorokat vet papírra két nagy székely géniuszról, Nagy Imréről és Tamási Áronról. A valamikori két barát csekélységen kap hajba, s míg él, nem bocsát meg a másiknak, pedig egykor együtt húzták a nagy harangot szülőföldjük megmentéséért.

A *Tűzfelelősök* című fejezetben a magyar kultúra zászlaját hordozó íróról ír. Sütő Ablonczy Lászlónak a Herder-díj átvétele előtt sokszínűen és megértéssel beszél a mai kor vívmányáról, a televízióról. Regényeit, elbeszéléseit színpadra, tévéfilmre is feldolgozták, amiről óvatosan nyilatkozik. Szeretné azt, ha a televízió nem szétválasztaná, hanem összehozná a magyarságot. *Hogy is volt?* című írása visszapillantó a diákkora, ahonnan elindult a tűzfelelősség útjára.

A népélet a lélek univerzuma, melyet Móricz Zsigmond ír le tele szenvedéssel és mely úgy tűnik, csak volt, mert felváltotta a kollektivizálás, amellyel nem értett egyet a parasztság.

A temesvári Állami Magyar Színház 25. évfordulója alkalmából csodálatos szavakat használ, mellyel Thália embereit tűzfelelősüknek nevezi, mert nem csak az írás marad meg, de a szó is lelkeket dönget.

Szerkesztői kérelemnek eleget téve Sütő leírja azt a tájat, ahol az *Advent a Hargitán* című színdarab lejátszódik. A táj csodálatos szépségeit, sőt veszedelmeit, a mackót, a farkasokat, no meg a természeti csapásokat.

A kenderinges tündérlányok cím alatt Ion Creangă meséit fordítja le. Szebbnél szebb képeket ragad ki az íróóriás kincsestárából.

Új drámájának kapcsán elbeszélget Mikó Ervinnel *A szúzai menyegzőről,* valamint közeli és távoli terveiről.

Kiss Károllyal való beszélgetése által a nép genetikus szelleméről megtudjuk, hogy az anyanyelv erős fegyver. Főleg, ha jó kezekbe kerül. Arról is tudomást szerzünk, hogy nem lehet erővel asszimilálni a népeket. A világban pont a bábeli sokszínűség az érték.

A Nyelvi gondokról című fejezetben megtudjuk, hogy a tolerancia az, ami megmenti a nyelvi örökséget. Az eszperantó ún. robotnyelv. Lehet, hogy kapocs a népek nyelve között, de tökéletesen nem adhatja vissza az ősi nyelvek ízét.

A csendháborítóban a székely legényke verses kínlódását írja le, és egyben megjegyezi, hogy mindenkinek le kellene írnia egy gondolatát anyanyelvén. Az *Újabb kölcsönszavaink* című írásában siralmasnak tartja a mindennapi beszédben használatos román szavakat a magyar helyett, melyeket csak kölcsönvettünk, de általuk nyelvünk romlásba kerül. Humorosan megjegyzi: „Adjuk vissza minél hamarabb, különben mihamar árverezés jöhet ránk!"

Nem csak az író félti a legdrágább kincset, az anyanyelv elvesztését, az édesanyja is aggódik érte. A gyermektelenséggel megszűnik egy nemzet anélkül, hogy erővel beolvasztanák.

Jókai alkotásairól úgy ír, mint anyanyelvünk Csodaországáról.

Harag György ravatalánál visszapillant az együtt töltött időre, munkára. Az írás egy gyöngyszem, mely magába foglalja az Auschwitzből kiszabadult zsidó gyerek eltemetett gyermekkorát, de a másik pillanatban már dübörög a föld a koporsón, jelezve az út végét.

Kacsó Sándor búcsúztatása egy sokat szenvedett, a népért sokat harcolt emberről szól, ki megjárta a gyűjtőtábort, mert cikkeiben, írásaiban népe egyenjogúságát kérte, követelte.

Aggodalommal és jogosan beszél arról, hogy mi lesz a sorsa az Erdélyi Magyar Szótörténeti Tárnak. Ki fogja, vagy kik fogják majd folytatni e csodálatos, monumentális munkát, melyet Szabó T. Attila elkezdett, de melyet a Házsongárdi temetőben már be is fejezett.

Csipkerózsika című eszmefuttatásában Sütő vágyódását fejezi ki egy újszerű magyar irodalom születése iránt. Azt szeretné, ha a mai életet tükrözné a mai irodalom. A „jegyzet" nagy port kavart fel az írói berkekben, apróra boncolgatták — pro és contra — az írást. Egy dologban azonban egyet kell érteni Sütővel: a mi irodalmunk, mely nekünk szól, rólunk szól, a szent anyanyelvünkön szóljon. Nem azért, mert nacionalisták vagyunk, hanem mert gyökereink évszázadosak és ez által irodalmunk is. Ha Európában egy egységes nyelvet óhajtanának bevezetni, akkor sem lehetne kihagyni, megvonni ennek a népnek — bármilyen kicsi is — az anyanyelvét. Mert ez a kis nép falként őrizte a nagy Európát a tatár, török és más hordák ellen.

Sütő meleg szavakkal emlékezik meg a nála egy emberöltővel idősebb földijéről, Barcsay Jenő festőművészről, aki a Mezőségről indult s végül Budapestre került. Továbbá Kós Károlyra is, aki megalkotta Kuncz Aladár kőasztalát.

Hatvanadik születésnapjára egy képzeletbeli riport készült. A kérdésekre a feleletet régebbi állításaiból fűzte össze írója, Ablonczy László. Sor kerül új komédiájára, a *Vidám sirató egy bolyongó porszemért* címűre, melynek nagy sikere volt Erdély-szerte. Ablonczy László arra is kíváncsi, miként érzi magát Sütő 60. évesen, hogy látja most a valamikori apját és anyját, valamint öreg írótársait. Kiderül, hogy szülei akkor fiatalosabbak voltak, mint ő és idős barátai. A mese országába is eljutnak, mivel elhatározza, hogy meséket fog írni az unokáknak, megörökítve a csodás sikaszói tájat és környékét, virágait, állatvilágát.

Hogy mit szeretne a jövőben Sütő? Több jogot a kétmillió magyarnak. Nem csak közjogot, de magyar óvodától az egyetemig oktatást, kultúrát, mely összeköti a nemzeteket, a magyart és románt. Képviseletet a parlamentben, mely a magyarságot szolgálja.

Beke Sándor istenes verseiről

Brauch Magda: Téged kereslek.
Beke Sándor istenes költészete.
Székely Útkereső Kiadványok — Erdélyi Pegazus Könyvkiadó,
Székelyudvarhely, 2007

Dr. Brauch Magda Aradon élő irodalomkritikus, nyelvész, publicista, a Tóth Árpád Irodalmi Kör jeles szakmai előadója a közelmúltban *Téged kereslek. Beke Sándor istenes költészete* című esszékötetével jelentkezett. A Székely Útkereső Kiadványok és az Erdélyi Pegazus Könyvkiadó közös kiadásában napvilágot látott könyv Beke Sándor istenes költészetét jellemzi a legapróbb részletekig terjedő tárgyilagossággal, a szerzőre jellemző pontossággal.

A könyv írója a könyv bevezetőjében bemutatja Beke Sándor szerkesztői, könyvkiadói, irodalomszervezői tevékenységét, majd rátér a költő istenes verseinek ismertetésére. Brauch Magda ír Beke istenhitének az eredetéről, küzdelméről a hitetlensége ellen, kemény, áldozatos hitharcairól, Balassival, Adyval való lelki rokonságáról. Szól az írót fiatal gyermekkora óta kísérő imaéletről, önzetlen istenkereséséről, az Úr megmagyarázható és megmagyarázhatatlan ajándékairól, a hálaadásról, a csalódásról, a bizonytalanságról, a gyakran felbukkanó, mégis mindig legyőzött kétségeiről *(Megvilágosodás, Ismét felgyújtom a mécsest):*

„… felmegyek abba a régi templomtoronyba,
s a kilátó ablakában
ismét!
felgyújtom a mécsest”

(Ismét felgyújtom a mécsest).

A kritikus figyelmét nem kerüli el a Dávid 23. zsoltárában festett „halál árnyékának völgye”, vagyis az irodalmárban ifjúsága óta szunnyadó halálfélelem, a megsemmisüléstől való rettegés, az elmúlás pillanata, a jelképesen értendő halál utáni élet *(Búcsúzó lélek, A szeretetnek nincsen temetője).*

Dr. Brauch Magda Beke Sándor hitbuzgalmi költészetét jellemezve beszél az isteni szeretetről, a felülről érkezett apróbb, nagyobb örömökről, s nem utolsó sorban a költészet isteni ajándékáról *(Apróbb örömök, Ihlet):*

„Isten
a költő fejére
tette kezét
és feltámasztotta
a szavakat.”

(Ihlet)

Felvillantja a költő sokszor számon kérő magatartását is *(A szavak vérpadán, Kopjafa),* nemzetének szószólójává válását *(Tüntető magnóliák).*

Végül a szerző Beke írásművészetének egyéni hangját, rapszodikusságát méltatja — mely nem mentes a kor bélyegétől —, nagylélegzetű, sodró erejű poémáit és aforizma-

szerű verseit egyaránt elemezve. Kiemeli Beke Sándor szokatlanul merész szürrealista képeit, a leggyakoribb szimbólumait (harang, csillag, galamb, karácsonyfa, mécses, adventi koszorú), majd az alkotó öt legismertebb lírai darabját elemzi nagy precizitással *(Bűn, Téged kereslek, Ismét felgyújtom a mécsest, Hála, A szeretetnek nincsen temetője).*

Tamási Áron „kellő igéi" és megtartó gondolatai

Lőrincz József: Kellő igék, megtartó gondolatok.
Szentenciák, vallomások Tamási Árontól.
Erdélyi Gondolat Könyvkiadó, Székelyudvarhely, 2007

Lőrincz József *Kellő igék, megtartó gondolatok* című kötete az Erdélyi Gondolat Könyvkiadó gondozásában jelent meg Székelyudvarhelyen, 2007-ben. A munka alcíme *Vallomások Tamási Árontól.*

A szerző Tamási Áron életrajzával kezdi alkotását. A család 11 gyermekéből öt élte túl a sok járványt: Ágnes, Anna, Áron, Gáspár és Erzsike. Egy véletlen baleset folytán Áron nem folytathatja édesapja gazdálkodó munkáját, ezért Tamási Áron nevű kanonok nagybácsi támogatásával tovább tanul. Már az iskolában megszokta azt, hogy másokért éljen. A székely nemzete iránt érzett büszkesége arra késztette, hogy a nadrágosok között is „székely harisnyába" járjon.

A „székely nép krónikása" szerencsésen megússza a „világégést", mivel az a feladat vár rá, hogy népének szószólója legyen. A világháború után Kolozsváron érzi, mit is jelent idegennek lenni otthon.

Íróvá válásától a divatosabb *i* betűs névváltozatot használja, így könyvei Tamási vezetéknéven jelennek meg. Az író vágyódik a sikerre. 1923 és 26 között Gáspár nagybátyja hívására a jobb megélhetés reményében az Egyesült Államokba költözik, de úgy megy útnak, hogy egy maroknyi szülőföldet magával visz egy zacskóban. Ez is tükrözi szülőföldje iránt érzett mély szeretetét.

Sikeres íróként tér haza és megkapja a Baumgarten-díjat. Ezen összeg által megőrizheti írói függetlenségét. A Benedek Elek vezette „székely írók"-kal bejárja Erdély településeit.

1944 után Magyarországra menekült félve attól, hogy igazságtalan per áldozata lesz. 1957-ben Nagy Imre Kossuth-díjjal tünteti ki. Ő a nagy „otthonkereső". Örök témája a székely falu, a székely humor. Tájnyelv-szépségével, stílusának metaforikus jellegével gazdagította a magyar irodalmi nyelvet. Műveiből az igazság, szabadság, jóság és emberség árad. Mindössze 69 évet élt, de halhatatlan lett.

Tamási Áron magvas gondolatai adományok, szentenciák, tömören megfogalmazott életbölcsességek, melyek tanító jelleggel bírnak. Témái: tanító jellegű intelmek, tanácsok, politikai szentenciák, filozofikusak és erkölcsi etikusak.

Tamási szentenciakedve az udvarhelyi gimnáziumban indul útnak.

A székelyek fő jellemzője az állandó sziporkákkal fűszerezett beszéd, frappáns válaszokkal ugratják egymást. Az író Bethlen Gábor megmaradási hagyományát vitte tovább. Szentenciái: közmondásszerűek, megnyilatkozások, létértelmezések, intelmek, vallomások, ars poeticák. A szentenciák nyelvezete választékos, egyszerű, világos. Régi, népies kifejezéseket használ.

Tamási hitvalló, céltudatos író volt. Kulcsszava volt az igazság.

A bécsi lélekvizsgáló elnöke E. A. Brahm tanár ezt írja róla, a következő megvizsgált szöveg alapján, mint grafológus: „A magyar író nem egyszínű, hanem magyar" — az író rendszerető, módszeres, hiszi, amit ír. Erős egyéniség, egyedülálló, zárkózott, nehezen befolyásolható, kitartása óriási, józanul gondolkodó, tárgyilagos. Akár politikusként, akár katonaként helytállt volna. Paraszti származása jellemét szilárddá, tisztává teszi. Meggyőződése, hogy a titok, a babona szerves velejárója az életnek. Néha önmagával küzd.

Tompa László Nagy Imre festőnek írt versében így nyilatkozik Tamási Áronról: „Egy sokszor megharapott nép" életérzését fogalmazta meg írásaiban. Őrizni kívánta a népi kultúrát és hagyományt.

Amiként Ábel is hazaköltözött Amerikából, úgy Tamási is hazatalál Farkaslakára. Sírja ma zarándokhely lett.

Példaképe Mikes Kelemen volt. Hűsége a szülőföldhöz, népéhez apostoli. Hitt a demokrácia mindenhatóságában. Ötvözte a buddhizmust, a lélekvándorlás elméletét a panteizmussal. Hitt az igazságban, a jóság erejében: „az író a nemzet lelkiismerete" — vallotta.

Meggyőződésem, hogy nagy írónk gondolatainak nem árthat az idő vasfoga…

A Székely Útkereső Kiadványok műhelyében

P. Buzogány Árpád:
A Székely Útkereső Kiadványok műhelyében.
Hagyomány és helyismeret közelképben.
Székely Útkereső Kiadványok —
Erdélyi Gondolat Könyvkiadó, Székelyudvarhely, 2007

P. Buzogány Árpád *A Székely Útkereső Kiadványok műhelyében* című kötete az Erdélyi Gondolat Könyvkiadó gondozásában látott napvilágot 2007-ben, Székelyudvarhelyen. A könyv bevezetője a Székely Útkereső Kiadványok néven ismertté vált sorozat történelmi hátterét tartalmazza, felsorolva szerkesztői gárdáját, munkaközösségét, valamint a néprajzi, történelmi, kultúrtörténeti, egyházi és irodalmi kiadványok célkitűzéseit.

A szerző, P. Buzogány Árpád sorra jellemezi néhány mondatban a sorozatban megjelent különféle könyveket.

Az irodalmi munkák között kiemelkedik Vass László Levente *Egyedül az éjszakában* című, 1991-ben megjelent verseskötete, mely egy fiatalon távozott alkotó lírai vallomásait tartalmazza *Hátrahagyott versek* alcímmel.

Más irodalmi jellegű munka *Kicsi szamár, nagy szamár* címmel P. Buzogány Árpád gyűjtésében jelent meg és különböző székely anekdotákat, tréfás történeteket foglal magába (1998).

Gábor Dénes *Gondolatok a Székely Himnuszról* című kiadványa e csodálatos mű keletkezését, történetét, utóéletét elemzi nagy precizitással (1998).

Nagy Olga *Hamupipőke igazsága avagy Mit tanulhatok a mesétől?* című, 1998-ban megjelent munkája is tárgyalásra kerül. A szerző már több tanulmányában foglalkozott a népmesével s e munkájában is kiemeli, hogy minden mese rengeteg tanulságot tartalmaz.

Kész Csaba Levente *Krokodilok a Kükülőben* címmel „kaszálta le és kévékbe kötötte" a sok székely viccet, anekdotát, igaz történetet (1998). A szerző megjegyzi, hogy a gyűjtemény anyagának egy része már megjelent különböző lapok hasábjain.

Lelket melengető alkotás Beke Sándor *Jézus, áldd meg Erdély földjét* című gyűjteménye, mely a magyar nép legszebb himnuszait tartalmazza és 2004-ben látott napvilágot, míg Dr. Brauch Magda *Téged kereslek* című kötete Beke Sándor istenes költészetét elemzi megkapó pontossággal, tárgyilagossággal.

A kiadványok egy másik csoportja történelmi, néprajzi tanulmányok, monográfiák sorozata. Külön kiemelendő az *Orbán Balázs — korok tükrében* című összeállítás. Róth András Lajos arra vállalkozott, hogy kortársaitól kezdve a késő utódokig nyomon kövesse, miként látták a legnagyobb székely, Orbán Balázs munkásságát (1998). Más ehhez hasonló munka a P. Buzogány Árpád összeállította és 1998-ban megjelent *Csíksomlyó, a Székelyföld Rómája* vagy a *Csángók* című, ugyanabban az évben megjelent kötet.

Tankó Gyula *Gyimesi csángó népszokások* című gyűjteményéről is megkapóan ír a szerző, P. Buzogány Árpád. A kiadvány elénk tárja a csángók különféle szokásait, gyermekjátékait, báli mulatságait, karácsonyi regöléseit, zenéit, táncait (1998).

Ráduly János az ősi népi kultúrára tekint vissza a *Nemzeti kincsünk: a rovásírás* (1998) című tanulmányában.

Barabás László néprajzi munkája a *Karácsonytól Pünkösdig* címmel marosszéki népszokásokat tartalmaz. Az író anyagát tanári és újságírói pályafutása alatt gyűjtötte össze.

István Lajos *Babonás népi gyógyítások Korondon* című gyűjtése néhány olyan gyógymódot tartalmaz, melynek mágikus-babonás része is van (1999).

Gálfalvi Gábor *Székelykeresztúr környéki lakodalmi népköltészet* című gyűjteménye 2000-ben látott napvilágot. A szerző, Gálfalvi Gábor anyagával a budapesti Néprajzi Múzeum által meghirdetett gyűjtőpályázaton negyedik díjat szerzett.

P. Buzogány Árpád *Volt szeretőm tizenhárom* címmel kőrispataki népdalokat gyűjtött össze. A dalok téma szerinti csoportosítása jelzi a falu aktív dalkincsének gazdagságát, hisz katona- és bordal, szerelmi, tréfás és panaszdal egyaránt bekerült a válogatásba.

Kisgyörgy Imre *Kopjafák — régen és ma* című tanulmánya is rendkívül érdekfeszítő. A szerző foglalkozik a szó és a kopja, mint harci eszköz eredetével, kitér a magyar nép halottkultuszára, hisz ez szolgál magyarázatul arra, hogy sírjelként is hasznossá vált (2001). Kovács Piroska *Örökségünk: a székelykapu* című rendkívül értékes munkája 2003-ban látott napvilágot.

Bán Anna *Erdély és a székely székek címerei* című 2005-ös kiadású mű is kimerítő tanulmánykötet.

1991 és 2006 között összesen 20 kötet jelent meg a Székely Útkereső Kiadványok sorozatban.

Egy magyar kalandor története

Csire Gabriella: Egy magyar kalandor ifjúsága.
Gvadányi József Rontó Pál című elbeszélő költeménye nyomán
Erdélyi Gondolat Könyvkiadó, Székelyudvarhely, 2008

Csire Gabriella Marosújváron született 1938. április 21-én. Kolozsváron érettségizett, majd a Bolyai Tudományegyetemen szerzett oklevelet. Újságírói tevékenysége mellett karcolatokat, novellákat, szabadverseket, meséket, mesejátékokat közölt lapokban, antológiákban.

1990-től a Román Írószövetség tagja. Önálló kötetei 1969 óta látnak nyomdafestéket. Főbb munkái: *Turpi meséi* (1971), *Álomhajó* (1980), *Kaktusztövis* (1991), *Áprilisi tréfa* (1996), *Az aranyhal palotája* (2004) stb.

Csire Gabriella *Egy magyar kalandor ifjúsága* című alkotásában óhajtja „megmenteni" Gvadányi József Rontó Pál kalandor történetét. Ezért a szerző az elbeszélő költeményt prózába sűríti.

A *Szamárfogat* című meséjében a kalandor születését romantikus és mégis egyszerű, humoros szöveggel írja. Ez a szöveg oly kedves, közvetlen, hogy minden korosztály megérti. Palika huncut, édességkedvelő, aki nem rajong az ábécéskönyvért. Ravasz észjárásával megpróbál kibújni a felelősségre vonás alól. Ártatlan képpel hazudik, hogy ne bántsák. A vak koldushoz, Péterhez kerül, aki még az ő eszén is túljár. Kéregetnek, de ő csak száraz kenyeret kap. Értelme nem hagyja el és a faluszéli zsombéknak tolja a kocsit. A mese végén a zsarnok koldus megtanulja a leckét. Ez a lecke Pali számára is eredményes. Anyja jól helybenhagyja, ezzel az író az anyai szeretet nevelő erejét tükrözi.

*A pecsétes levél*ben Rontó Pál semmit sem változik. A író egyszerű szavakkal ábrázolja a haszontalan gyereket, aki megtalálja, mint zsák a foltját, Antalt. Antal már ravaszabb, saját apja üzletéből lop, hogy legyen mit elkockáznia. Arra is képes, hogy apja írását hamisítva nagy összeget vegyen fel. Itt az író tulajdonképpen a rossz barátot állítja elénk, akire a labilis jellemű Páll hallgat. Persze, mint minden mesében, a turpisság kiderül, és amiként szokott, a rossz elnyeri büntetését.

*A Lókötők*ben szülei látván Pali szomorú hangulatát, félreértve jó színi tehetségét, újból iskolába adják. Azonban, mint mondani szokás, kutyából nem lesz szalonna, Paliból sem rendes diák. A tanulás ment ugyan, de a szeme a lányokra tapadt. Mielőtt kitették volna az iskolából, maga távozott, mert bár komisz volt, nem tűrte volna el a megvesszőzést. Csikósnak állt. Itt az író alapos ismerete tükrözi az akkori kort, amikor a csikósok el-elkötöttek egy-egy idegen ménes lovat. Túladva azon szép összeget kerestek. Rontó Pál viszont nem egy mindennapi ésszel rendelkező ember, aki hamar felfogta: ez csak bitófához vezethet és „elszelelt". Itt már az óvatos Rontó Pál mutatkozik.

*A sarkanytyús huszár*ban akár a mesékben Pali katonának áll. Vére lángol és bizony sok legényt félrevezet szilaj jókedvével, ezzel több legényt verbuvál.

Huszárként találkozik Antal barátjával, aki apja nyomdokaiba lépve becsületes kereskedő lett. Már úgy tűnik, jó útra tér, úgy meghatja barátjának ajándéka.

A *Pali a csatában* című mesében ugyanazzal a könnyelmű legénnyel találkozunk, aki megszokta a lopást. Esze gyors és hamar észreveszi, hogy a csatában a lényeg a rablás, fosztogatás. Neki is sikerül kis vagyont szereznie. Már újra azt hinnénk, jó útra tér, mikor pajtására, Antalra gondol. Antal sajnos meghal és ez újra a romlás felé sodorja. A lejtőn nincs megállás. Miután minden vagyonkáját eljátssza, a csaló kockázókkal éhezik. Rablásra kényszerül, de elfogják. Vesszőfutásra ítélik. Vére bosszúállásra buzdítja és az első alkalommal átáll az ellenséghez.

A befejező részben, *A kisasszony bokrétájá*ban kiderül, hogy a hazaárulás nem marad büntetés nélkül. Pali fogságba kerül és kötél várja.

A szilaj legény lelke összetörik. Tisztában van azzal, milyen gazságokat követett el és érzi, nincs, aki felmentse bűnei alól.

Az idős pap megsajnálja az ifjút és lelket szeretne önteni bele, mert észrevette megbánását. Mint ahogy a mesékben lenni szokás, a felmenő levél megérkezik, Pali megmenekül. Itt, mint a tündérmesékben, az égi jel beigazolódik. A kard a kisded szíve fölött igazat jelzett. Szerencsés csillagzat alatt született. Rontó Pál becsületes emberré válik.

Az írónő teletűzdeli meséjét régi magyar szavakkal, amelyeket sok mai gyermek már nem ismer, főleg városon. Ezzel szókincsüket gyarapítja. Itt is, mint a mesékben, a rossz jóra fordul.

Mint az életben, kell hozzá egy nehéz, kilátástalan helyzet, amelynek mint egy alagútnak a végén felcsillanjon a fény. A történet minden korosztály számára élvezhető.

A kötet a székelyudvarhelyi Erdélyi Gondolat Könyvkiadó gondozásában látott napvilágot 2008-ban. Szerkesztő Beke Sándor, grafikus Felszegi Stefánia.

Álom a Titanicon

Beke Sándor: Álom a Titanicon.
Elbeszélő költemény.
Erdélyi Gondolat Könyvkiadó, Székelyudvarhely, 2008

Beke Sándor *Álom a Titanicon* című elbeszélő költeménye a székelyudvarhelyi Erdélyi Gondolat Könyvkiadó gondozásában látott napvilágot 2007-ben. A könyv Csire Gabriella ajánlásával kezdődik. Az írónő szeretettel ajánlja az olvasó figyelmébe a szerelmes pár tragikus történetét felelevenítő művet. A poéma egy hajótörést tár elénk, az egyik túlélő szemével láttatva az eseményeket. A hajó nem más, mint az 1912-ben elsüllyedt óceánhajó, a Titanic.

Megható már a könyv elején az Úr oltalmát kérő imádság, mely a halálra készülődő emberek szájából hangzik el:

„ — Gondviselőm,
ki e világra teremtettél,
köszönöm Neked,
hogy megmutattad:
a Titanicnál is nagyobb vagy,
és megértetted velünk,
milyen törpe és megátalkodott
az önelégültség csapdájában
vergődő ember,
míg sorsa kisiklik
a hit vágányából,
vagy ha gonoszságában
egyedül marad."

Megrázó az élettől való örök búcsú, ahogyan egymás kezét utoljára megfogják, ahogy elbúcsúznak a hajótisztek s a csillagos ég alatt készülődnek a „megsemmisítő örök pihenésre". De párhuzamosan megjelennek a faoszlopokat zokogva ölelő életben maradtak. A tragédia középpontja is az élet és halál nagy ellentétén alapszik, egy szerelmes pár elválik egymástól, egyikük meghal, másikuk életben marad. Az alkotás könnyeket csal szemünkbe, megrendítő sorai Eugen Jebeleanu *A mosolygó Hiroshima* című elbeszélő költeményére emlékeztetnek, mely a város elpusztítását hozza megrázó költői képekben olvasóközelbe.

A szerelmes gyászában már a könnytelenségig is eljut. „Már nem tudok sírni, szerelmem" — vallja végigborzongva a nagy fájdalomtól. Szerencsétlen körülmények közt eltávozott kedvesét követni kezdi a holttestek között, felelevenítve a régi, szép, felelhetetlen emlékeket.

Úgy tűnik, a szerelem legyőzte még a halál szörnyűségét is, hisz az életben maradt kedvest hadseregként rohanják meg a közelmúlt emlékei. Ezért követi, mint napot a bolygók, mint lélegzetet a következő lélegzet, mint elmúlt történetet az emlékezet: „követlek, / mint állhatatos zenekar / a süllyedő Titanicot, / követlek, / mint bűnt a bűntudat, / mint Gondviselőt a hit, / mint igaz történetet a kétkedés..."

A szerelmes egyre erőteljesebben ábrázolódik ki a sodró erejű versben, ahogy sírboltjában lágy hullámok dédelgetik álomba szenderült arcát. A költő csodálatos módon szépíti meg a halál gondolatát:

„Ágyam az óceán vize,
párnám a hullám,
álmodj tovább, kedvesem,
itt vagyok már,
vágyam hozott tehozzád..."

Az elmúlás eufemizmusokkal telítetten jelentkezik: a távozó útját tengeri csillagok kísérték, vízi nimfák köszöntötték, a hajó ablakai kigyúltak.

„A cikázó halak birodalmában
égő testemhez szorítlak,
boldog vagyok,
hogy veled lehetek,
nem tudok élni nélküled!"

Lenn az óceán mélyén a költő csodálatos világot teremt. Az idegen szépség bámulatos hona az, csillogó tengeri város, harag és hiúság nélküli, ahol a gazdagok szeretnek, s a szegények is gazdagok. Az idealizált világ mellett azonban feltűnik a haláltánc.

Később az óriáshajó fedélzete tengeri színpaddá változik, felcsendül az óceán szívhez szóló szimfóniája, majd a meghalt kedves a mézédes szerelem himnuszát ajándékozza annak, akit a legjobban szeretett. A kevély arisztokraták együtt imádkoznak vétkeik megbocsátásáért, a Titanic hárfa-húrjait ezüst cipellős néreiszek pengetik s a dallamos félhangok elárasztják az Atlanti-óceánt. A szakácsok ünnepi vacsorát főznek, a cukrászok sütnek, a kártyaasztaloknál a nyakékek ragyognak a dámákon. A grófnő s a gyártulajdonos inasokkal beszélget, az imateremben teológus prédikál, a zenetanár kottából énekel a cselédlányoknak, a segédorvos fedélközi szolgákat vizsgál, az előkelő feleségek jól fésült kutyákkal sétálnak, az író s a festő a művészet diadaláról beszél. S ha össze is húzódik a rivaldafényben a történet függönye, a szerelmest akkor sem lehet elválasztani meghalt kedvesétől, hisz szerelmük által mindörökké egybeforrtak.

Az egész alkotást beragyogja egy valódi, élő nosztalgia. A szerelem örök, a két teremtmény elszakíthatatlan. Az egész poémát egy mély álom lengi körül. Álom volt földi szerelmük, hisz rövid ideig tartott, álom volt a halál, mert az eltávozott kedves az életben maradt emlékezetében tovább él.

Az álmokon túl azonban az elbeszélő költemény után jegyzeteket olvashatunk, mely az elsüllyedt Titanic történetének részleteit tárja elénk, melyet a szerző vallomása követ. A könyv a költő életrajzi adataival zárul.

És állítom: nem bánja meg az, aki a két szerelmes álom-életében részesül.

Kiadványaink elérhetőségei a világhálón

Erdélyi Toll

Irodalmi és művelődési folyóirat

http://epa.oszk.hu/02200/02203, www.erdelyigondolat.ro

…

Irodalmi és művelődési folyóirat

http://epa.oszk.hu/01300/01336, www.erdelyigondolat.ro

…

KIADVÁNYOK

www.erdelyigondolat.ro

…

Beke Sándor: Átölelt a lelked. Versek.
Erdélyi Gondolat Könyvkiadó, Székelyudvarhely, 2010.
http://mek.oszk.hu/17700/17792

…

Beke Sándor:
Az Erdélyi Gondolat Könyvkiadó és szellemi műhely húszéves évfordulóján.
Beszélgetés írókkal, költőkkel, irodalomtörténészekkel,
egyetemi tanárokkal és szerkesztőkkel XXI. századi erdélyi könyvkiadásról,
sajtókiadványokról, irodalomról, könyvterjesztésről.
Erdélyi Gondolat Könyvkiadó — Székely Útkereső Kiadványok — Erdélyi Toll.
Székelyudvarhely, 2012.
www.erdelyigondolat.ro
http://mek.oszk.hu/11100/11103

…

Beke Sándor: Tekintetemmel megfésüllek. Versek.
Erdélyi Gondolat Könyvkiadó, Székelyudvarhely, 2012.
http://mek.oszk.hu/17700/17793

…

Málnási Ferenc:
A Székely Útkeresőtől a Nyelvünk és Kultúránkig,
az erdélyi irodalomtól ünnepekig, nyelvhazáig.
Recenziónyi állomások könyveink birodalmában.
Erdélyi Gondolat Könyvkiadó, Székelyudvarhely, 2016.
http://mek.oszk.hu/16100/16159

…

Beke Sándor: Erdélyi Toll — az egyetemes magyar irodalom
és művelődés szolgálatában.
Beszélgetés sajtómunkatársakkal, szerkesztőkkel, írókkal, költőkkel,
irodalomtörténészekkel, egyetemi tanárokkal az Erdélyi Toll ötéves évfordulóján.
Erdélyi Gondolat Könyvkiadó — Székely Útkereső Kiadványok — Erdélyi Toll.
Székelyudvarhely, 2016.
http://mek.oszk.hu/16100/16160

…

Beke Sándor — Brauch Magda: Erdélyi harangok.
Versek és verselemzések.
Erdélyi Gondolat Könyvkiadó — Székely Útkereső Kiadványok — Erdélyi Toll.
Székelyudvarhely, 2016.
http://mek.oszk.hu/16100/16148

…

Beke Sándor — Málnási Ferenc: Az álmodó bérceken.
Versek. Beke Sándor verseinek stilisztikai elemzései.
Erdélyi Gondolat Könyvkiadó — Székely Útkereső Kiadványok — Erdélyi Toll.
Székelyudvarhely, 2016.
http://mek.oszk.hu/16100/16158

…

Beke Sándor — Málnási Ferenc: Csengő csendül, csillag csillan.
Beke Sándor: Gyermekversek.
Málnási Ferenc: Beke Sándor gyermekverseinek stilisztikai elemzései (I.).
Erdélyi Gondolat Könyvkiadó — Székely Útkereső Kiadványok — Erdélyi Toll.
Székelyudvarhely, 2017.
http://mek.oszk.hu/17800/17812

…

Beke Sándor — Málnási Ferenc: Öregapó meséjében.
Beke Sándor: Gyermekversek.
Málnási Ferenc: Beke Sándor gyermekverseinek stilisztikai elemzései (II.).
Erdélyi Gondolat Könyvkiadó — Székely Útkereső Kiadványok — Erdélyi Toll.
Székelyudvarhely, 2017.
http://mek.oszk.hu/17800/17813

…

Beke Sándor: Erdély kapujában.
Versek.
Erdélyi Gondolat Könyvkiadó — Erdélyi Pegazus Könyvkiadó,
Székelyudvarhely, 2017.
http://mek.oszk.hu/17700/17799

…

Beke Sándor: Virágok Isten kertjében.
Versek.
Erdélyi Gondolat Könyvkiadó, Székelyudvarhely, 2017.
http://mek.oszk.hu/17700/17798

…

Erdélyi irodalom I.
az Erdélyi Toll irodalmi és művelődési folyóirat 2009–2010-es évfolyamaiban.
Erdélyi Toll — Erdélyi Gondolat Könyvkiadó, Székelyudvarhely, 2018.
http://mek.oszk.hu/17800/17831

…

Anyanyelvápolás, sajtó- és irodalomtörténet, irodalom,
kritika, hit és néprajz.
Az Erdélyi Toll irodalmi és művelődési folyóirat 2009–2010-es évfolyamának
tudományos-népszerűsítő antológiája.
Erdélyi Toll — Erdélyi Gondolat Könyvkiadó, Székelyudvarhely, 2018.
http://mek.oszk.hu/17800/17830

…

Erdélyi gyermekirodalom I.
az Erdélyi Toll irodalmi és művelődési folyóirat 2009–2010-es évfolyamaiban.
Erdélyi Toll — Erdélyi Gondolat Könyvkiadó, Székelyudvarhely, 2018.
http://mek.oszk.hu/17800/17823

…

Beke Sándor: Könyvterjesztés Erdélyben.
Beszélgetések a XXI. század eleji erdélyi könyvterjesztésről könyvterjesztőkkel,
szerkesztőkkel, irodalomtörténészekkel, bibliográfusokkal, írókkal,
költőkkel, sajtómunkatársakkal, szociológusokkal, történészekkel,
tanárokkal, tudományos kutatókkal, muzeológusokkal.
Erdélyi Gondolat Könyvkiadó — Székely Útkereső Kiadványok — Erdélyi Toll,
Székelyudvarhely, 2018.
http://mek.oszk.hu/17800/17848